

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI**

**KARAMAN İL MERKEZİNDEKİ İLKÖĞRETİM İKİNCİ
KADEMEDE OKUYAN ÖĞRENCİLERDE ZORBA YA DA
KURBAN OLMA SIKLIĞI VE YAŞAM KALİTESİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Tezi Hazırlayan
Zehra İNCEDAL**

**Danışman
Prof.Dr.Ahmet ÖZTÜRK**

Yüksek Lisans Tezi

**Eylül 2012
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI**

**KARAMAN İL MERKEZİNDEKİ İLKÖĞRETİM İKİNCİ
KADEMEDE OKUYAN ÖĞRENCİLERDE ZORBA YA DA
KURBAN OLMA SIKLIĞI VE YAŞAM KALİTESİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Tezi Hazırlayan
Zehra İNCEDAL**

**Danışman
Prof.Dr.Ahmet ÖZTÜRK**

Yüksek Lisans Tezi

**Eylül 2012
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: Zehra İNCEDAL

İmza :

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

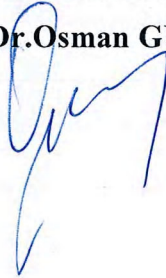
“Karaman İl Merkezindeki İlköğretim İkinci Kademedeki Okuyan Öğrencilerde Zorba ya da Kurban Olma Sıklığı Ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi” adlı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Zehra İNCEDAL

Danışman
Prof.Dr.Ahmet ÖZTÜRK

Anabilim Dalı Başkanı
Prof.Dr.Osman GÜNAY

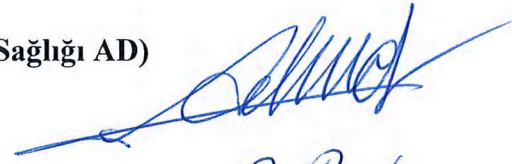

Prof.Dr.Ahmet ÖZTÜRK danışmanlığında **Zehra İNCEDAL** tarafından hazırlanan “**Karaman İl Merkezindeki İlköğretim İkinci Kademedeki Okuyan Öğrencilerde Zorba ya da Kurban Olma Sıklığı Ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi**” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü **Halk Sağlığı** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

19/09/2012

JÜRİ**İmza**

Danışman : Prof. Dr. Ahmet ÖZTÜRK (Tıp Fak. Halk Sağlığı AD)

Üye AD.) : Doç. Dr. Zeynep BAYKAN (Tıp Fak. Temel Tıp Eğitimi

Üye : Yrd.Doç.Dr.Elçin BALCI (Tıp Fak. Halk Sağlığı AD)

ONAY

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun tarih ve.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Prof.Dr. Saim ÖZDAMAR
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın planlanmasında ve uygulamaya geçirilmesinde başta danışman hocam sayın Prof. Dr. Ahmet ÖZTÜRK'e,

Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Osman GÜNAY'a, Eğitimim süresince tecrübe ve deneyimlerinden çok şey kazandığım değerli hocalarım Dr. Mualla AYKUT, Prof. Dr. Osman CEYHAN, Prof. Dr. Fevziye ÇETİNKAYA, Yrd. Doç. Dr. Elçin BALCI'ya,

İstatistik ve analizler kısmındaki katkılarından dolayı Yard. Doç. Dr. Ferhan ELMALI ve Doç. Dr. İskender GÜN'e,

Hayatımın her döneminde bana duydukları güven ve verdikleri destekler için sevgili ailem ve Songül KAYA'ya,

Okul döneminde her sıkıntıyı birlikte aştığımız Emine AKSÜT AKÇAY'a,

Çeviri konusunda bana yardımcı olan arkadaşım Anıl ÜNVER'e,

Yüksek lisans öğrenimimin ders aşamasında derslerime ve çalışmalarına devam edebilmem için gösterdiğim insanüstü gayretlere sağladıkları kolaylıklar için Karaman Devlet Hastanesi idaresi ve mesai arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Zehra İNCEDAL

Eylül 2012

**KARAMAN İL MERKEZİNDEKİ İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEMEDE
OKUYAN ÖĞRENCİLERDE ZORBA YA DA KURBAN OLMA SIKLIĞI VE
YAŞAM KALİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Zehra İNCEDAL

Erciyes Üniversitesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2012

Danışman: Prof. Dr. Ahmet ÖZTÜRK

KISA ÖZET

Bu çalışmada ilköğretim ikinci kademedeki okuyan öğrencilerin zorba ya da kurban olma sıklığı ve yaşam kalitesinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma Karaman İl merkezinde bulunan ve kura ile rastgele seçilen 8 ilköğretim okulunun 2. kademesinde okuyan toplam 1741 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Veriler 37 sorudan oluşan'' Akran zorbalığı belirleme ölçeği'', araştırmacı tarafından hazırlanan öğrencilerin ve ailelerin sosyo-demografik özelliklerine yönelik toplam 30 sorudan oluşan anket formu ve pediatrik yaşam kalitesi ölçeği kullanılarak yapılmıştır.

Araştırma grubunun %53.5'i kız, %46.5' i erkektir. Öğrencilerin %27.5'i zorba, %46.3'ü kurban ve %24.5'i hem zorba hem de kurban olarak tespit edilmiştir. Araştırmada erkek öğrencilerin zorba/kurban oranları kız öğrencilerin zorba/kurban oranlarından daha yüksek bulunmuştur. Yaş ve sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin zorba ve kurban olma oranları da artmıştır. Aile içinde şiddete tanık olan öğrencilerde zorba/kurban oranları da artmaktadır. Araştırmamızda sigara içmeyi deneyen öğrencilerin %45.7'sinin akranlarına karşı zorbaca davranışlar sergilediği, %61.0'ının da zorbaca davranışlara maruz kaldığı tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Çalışmamızda zorba ve kurban olan öğrencilerin yaşam kalitesi puanları zorba ve kurban olmayanlara göre daha düşük saptanmıştır.

Bu sonuçlar Karaman İl Merkezi'ndeki ilköğretim öğrencilerinde zorbalık olaylarının sık görüldüğünü, erkek öğrencilerin daha sıklıkla zorbalık yaptığını ve yaşam kalitesi ile arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler; Okul, öğrenci, akran zorbalığı, yaşam kalitesi

**FREQUENCY OF BEING BULLY OR VICTIM AND QUALITY OF LIFE OF
STUDENTS ATTENDING ELEMENTARY SECOND GRADE IN KARAMAN
PROVINCE**

Zehra İNCEDAL

Erciyes University, Faculty of Medicine Department of Public Health

Master of Science Thesis, September 2012

Supervisor: Prof. Dr. Ahmet ÖZTÜRK

ABSTRACT

The aim of this study was to evaluating the frequency of being bully or victim and quality of life among second level students of the primary school. It was conducted in Karaman province and with 1741 students attending second grade of eight primary schools which were randomly chosen by lot. Data were collected with Peer Bullying Determination Scale consisted of 37 questions, 30-questioned questionnaire form aimed at socio-demographic characteristics of students and their families which was developed by the researcher and with The Pediatric Quality of Life Inventory.

Of the study group, 53.3% were girls, 46.5% were boys. 27.5% of the students were determined to be bully, 46.3% were victim and 24.5% were both bully and victim. Ratio of being bully/victim among boys was higher than girls. Ratio of being bully or victim was increased while age and class level of the students increased. Ratio of being bully/victim increased in students who witnessed to domestic violence. In the study, it was found that 45.7% of the students who tried to smoke behaved like bully towards their peers, 61.0% were exposed to bully behaviours ($p<0.05$).

Scores of quality of life of students who were bully and victims were found to be lower compared to students who were not bully and victims.

These results show that violence situations are very among primary school students in Karaman City Center, the male students do violence more frequently and a significant relationship between quality of life and being bully/victim.

Key words; School, student, peer bullying, quality of life

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa no</u>
İÇ KAPAK	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. ERGENLİK DÖNEMİ	4
2.2. AKRAN ZORBALIĞI	6
2.2.1. Akran Zorbalığı Türleri	8
2.2.2. Zorbanın Özellikleri	10
2.2.2.1. Zorbaca Davranışların Ortaya Çıkış Biçimleri	13
2.2.3. Kurbanın Özellikleri	14
2.2.4. Hem Zorba Hem de Kurbanın Özellikleri	16
2.3. OKULLARDA AKRAN ZORBALIĞI	18
2.4. YURT DIŞINDA AKRAN ZORBALIĞI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR	20
2.5. TÜRKİYE’DE AKRAN ZORBALIĞI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR	21
2.6. YAŞAM KALİTESİ	23
2.6.1. Okullarda Yaşam Kalitesi	25

Sayfa no

3.GEREÇ VE YÖNTEM	26
3.1.ARAŞTIRMANIN TİPİ	26
3.2.ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YERİN ÖZELLİKLERİ.....	26
3.3.ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	27
3.4.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	27
3.4.1.Anket Formu	28
3.4.2.Pediyatrik Yaşam Kalitesi Ölçeği.....	28
3.4.3.Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği	29
3.5.VERİLERİN TOPLANMASI.....	30
3.6.VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	32
3.7.ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ.....	32
4. BULGULAR	33
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	94
6.KAYNAKLAR	109
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

PedsQL	: Pediatrik Yaşam Kalitesi Ölçeği
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
TNSA	:Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1. Zorba, kurban ve hem zorba hem de kurban olanların çeşitli özelliklere göre sınıflandırılması	17
Tablo 3.1. Araştırmaya dahil edilen okullar ve öğrenci sayıları	31
Tablo 4.1. Araştırmaya katılan öğrencilerin genel özellikleri	34
Tablo 4.2. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerine ait özellikler	35
Tablo 4.3. Araştırmaya katılan öğrencilerin aile içinde şiddete tanık olma durumları.....	37
Tablo 4.4. Araştırmaya katılan öğrencilerin zorba/kurban olma durumları.....	39
Tablo 4.5. Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özellikleri ile zorba/kurban olma durumları	40
Tablo 4.6. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin özelliklerine göre zorba/kurban olma durumları	43
Tablo 4.7. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin tutumu ve aile içi şiddet durumuna göre zorba/kurban oranları.....	46
Tablo 4.8. Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile zorba/kurban olma durumları	49
Tablo 4.9. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özelliklerine göre fiziksel zorba/kurban olma durumları	50
Tablo 4.10. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin özelliklerine göre fiziksel zorba/kurban olma durumları	52
Tablo 4.11. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin tutumu ve aile içi şiddet durumuna göre fiziksel zorba/kurban oranları.....	55
Tablo 4.12. Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile fiziksel zorba/kurban olma durumları	57
Tablo 4.13. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özelliklerine göre sözel zorba/kurban oranları	58
Tablo 4.14. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özelliklere göre sözel zorba/kurban olma durumları	60
Tablo 4.15. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve ailede şiddete tanık olma durumları ile sözel zorba/kurban olma durumları.....	63
Tablo 4.16. Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile sözel zorba/kurban olma durumları.....	65
Tablo 4.17. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile izolasyon zorba/kurban olma durumları	66

Sayfa No

Tablo 4.18.	Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile izolasyon zorba/kurban durumları.....	69
Tablo 4.19.	Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve ailede şiddete tanık olma durumları	71
Tablo 4.20.	Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumları	74
Tablo 4.21.	Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile söylenti zorba/kurban olma durumları	75
Tablo 4.22.	Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile söylenti zorba/kurban olma durumları	77
Tablo 4.23.	Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve ailede şiddete tanık olma ile söylenti zorba/kurban olma durumları	79
Tablo 4.24.	Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile söylenti zorba/kurban olma durumları.....	82
Tablo 4.25.	Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumları	83
Tablo 4.26.	Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumları	85
Tablo 4.27.	Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin tutumu ve aile içinde şiddete tanık olma ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumları	87
Tablo 4.28.	Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumları	90
Tablo 4.29.	Araştırmaya katılan öğrencilerin pediatrik yaşam kalitesi puanlarının zorba olma durumuna göre dağılımı	91
Tablo 4.30.	Araştırmaya katılan öğrencilerin pediatrik yaşam kalitesi puanlarının kurban olma durumuna göre dağılımı	92
Şekil 2.1.	Zorbaca davranışların nedenleri.....	13
Şekil 4.1.	Zorba, Kurban, Hem Zorba hem Kurban ve Nötr Olma.....	38

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Yaşam, hiyerarşik biçimde düzenlenmiş etkinliklerden oluşmaktadır. Maslow (1) tarafından tanımlanmış olan gereksinim sıra dizininde, birey için emniyetli ve güvenli çevrenin önemini vurgulamaktadır. Bu güdüsel gereksinim sıra dizinine göre, birey “kendini gerçekleştirme” aşamasının yer aldığı en üst basamağa doğru tırmanmak için önce temel fizyolojik gereksinimlerini karşılamak zorundadır.

Sade bir biçimde ifade edip öğrenciler açısından bir değerlendirmesi yapılacak olursa; öğrenciler eğer aç ise veya üşüyorsa (fizyolojik gereksinimler), kendilerini tehdit altında hissediyorlarsa (güvenlik gereksinimi), kimsenin umurunda olmadıklarını hissediyorlarsa (sevilme ve ait olma duygusu) ya da kendilerini başarısız görüyorlarsa (güven duygusu) matematiği, tarihi veya herhangi bir şeyi öğrenmeleri beklenemez (2) Aynı bunun gibi öğrencilerin okulda kendilerini güvensiz hissetmeleri, tehdit altında olduklarını düşünmeleri okula olan ilgilerini azaltıp, uzaklaştırabilir. Son yıllarda oranı gittikçe artan ve araştırmacıların da dikkatini çeken akran zorbalığı öğrencilerin okul hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Akran zorbalığının etkileri uzun dönemde de öğrencinin yaşamını tehdit etmekte, kendisi için güvenli bir gelecek hazırlamasına engel teşkil etmektedir.

Öğrenciler arasında gözlenen zorbaca davranışlar yakın tarihe kadar araştırmacılarca “büyümenin doğal bir parçası” olarak değerlendirilirken, son yıllarda yapılan araştırmalarda zorbalığın yıkıcı etkileri üzerine odaklanılmaktadır (3).

Olweus (4) 1970’li yıllarda şiddetin bir türü olarak zorbalığın doğasını, yaygınlığını ve türlerini inceleyerek zorbalığı tanımlayan ilk araştırmacı olmuştur. Olweus’a göre zorbalık; kasıtlı olarak zarar verme amacı güden, zorbalık davranışlarının bir kez değil devamlı olduğu, kurban ve zorba arasında güç dengesinin bulunmadığı eylemlerdir.

Zorbalık ile ilgili çalışmalar 1970’li yıllarda Olweus ile başlamış, son dönemlerde önemi anlaşılarak artış göstermiştir. Daha sonra araştırmacılar Çin, Avustralya, İrlanda, Kanada, İngiltere, Yunanistan gibi farklı ülkelerde de çalışmalar yaparak zorbalığın sıklığını araştırmışlardır. Son yıllarda Türkiye’de de zorbalık olaylarının artması yapılan çalışma sayısını da artırmıştır.

12-14 yaş arasındaki dönem erken ergenlik dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde hızlı gelişen fiziksel ve davranışsal değişiklikler görülür. Hızlı büyüme ve cinsel gelişim kızlarda erkeklerden daha öncedir. Erken büyümenin erkeklerin ruh sağlığı açısından genel olumlu etkisine karşılık, erken gelişen kızlarda akranlarından daha düşük benlik saygısı, daha yüksek depresyon oranı, anksiyete bozuklukları ve yeme bozuklukları görülmektedir (5).

Ergenin biyolojik, genetik ve kişilik özellikleri ile çevresel etkenlerin etkileşimi sonucunda şekillenen riskli davranışları, psikososyal gelişimi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Kavga etme, madde kötüye kullanımı, intihar ve cinsel etkinlik gibi riskli davranışlar ergenlik ve gençlik dönemlerinde sağlık ve güvenlik açısından en önemli tehlikeleri oluşturmaktadır (6).

Mutluluk, hoşlanma, iyilik hali gibi kavramlarla ifade edilebilen yaşam kalitesinin sağlanabilmesi için okul yaşam kalitesinin incelenmesi büyük önem taşımaktadır (7).

DSÖ sağlıkla ilgili yaşam kalitesini; içinde yaşadıkları kültür ve değerler sistemi bağlamında; amaçları, beklentileri, standartları ve kaygıları açısından bireylerin yaşamdaki pozisyonlarını algılaması olarak tanımlamaktadır (8). Öte yandan ‘Her bireyin sağlıklı, toplumsal, ekonomik ve ruhsal anlamda üretken olması ve daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olması gereği DSÖ’nün 21.yy hedefleri içinde yer almaktadır (9). Bir anlamda öğrencilerin yaşam kalitesinin yüksek olması, akranları ile iyi ilişkiler geliştirmesi ve kendine güvenen bireyler olarak yetişmesi sağlıklı toplum olmanın ilk şartıdır.

Bu çalışmada ilköğretim ikinci kademedede okuyan öğrencilerin zorba ya da kurban olma sıklığı, etkileyebilecek faktörler ve yaşam kalitesine etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Türkiye’de yapılan çalışma sayısının yetersiz olması, yapılan çalışmaların öğrencinin yaş, cinsiyet, sınıf gibi sosyodemografik özellikleri ile sınırlı kalması ve yaşam kalitesi ile arasındaki ilişkinin değeriendirilmemiş olması dikkate alındığında bu çalışmanın akran zorbalığı ile ilgili önemli bir eksikliği gidereceğı düşünölmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

Toplumsal bir varlık olan insan, yaşamının her döneminde temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılama, kendini güvende hissetme, kişilerarası etkili iletişim kurma, bir gruba ait olma, sevmeye, sevilen ve saygı duyulan bir birey olarak hayatını idame ettirme ve kendini gerçekleştirme gereksinimi hisseder. Toplumun vazgeçilmez bir parçası olan insanın, doğası gereği diğer insanlardan uzak, çevresini dikkate almadan hayatını sürdürmesi mümkün değildir (10).

Çocuklukla erişkinlik arasında gençlik çağı vardır. Bedensel, ruhsal ve toplumsal değişme ve gelişme süreçlerinin yaşandığı gençlik çağını kapsayan yaş dilimleri ülkeden ülkeye farklılık gösterir. UNESCO gençlik çağı olarak 12-24 yaş dilimlerini kabul etmiştir. Gençlik çağı, geçmiş çocukluk çağının bedensel ve ruhsal özellikleri, bilgi, deney ve yaşantı birikimi ile insan yaşamının gelecek yetişkinlik, olgunluk çağlarını etkiler. Gençlik çağı bedensel değişme ve gelişmeyle başlar bunu ruhsal ve toplumsal değişme izler.

2.1. ERGENLİK DÖNEMİ

Kızlarda 10-12, erkeklerde 11-13 yaş dilimleri arasında yer alan buluğ öncesi (prepuberty), kızlarda 13-15, erkeklerde 14-15 yaş dilimleri arasında yer alan buluğ (puberty) dönemlerinden sonra ergenlik (adolescence) dönemi gelir (11).

Ergenlik bedensel, toplumsal, bilişsel olgunlaşma dönemidir. Ergen bu dönemde beden özelliklerini kabul etmeyi ve bedenini etkili bir biçimde kullanmayı öğrenir.

Toplumdaki rolünü gerçekleştirir, yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmaya başlar. Anne-baba ve diğer yetişkinlere çeşitli göndermeler yaparak duygusal bağımsızlığını gerçekleştirmeye çalışır (12). Bu dönemde bireyler akranlarına üstünlük kurmak istemekte, öne çıkma davranışları göstermektedir (13). Bacanlı'ya (14) göre de güvendiği bir arkadaşının olmaması, arkadaşları tarafından yanlış tanınmak, hakkında olumsuz düşünüldüğünü zannetmek, bireyler arasında sürtüşmelere yol açar. Akranlarla ve yetişkinlerle olan ilişkilerindeki bozukluk bireyi üzer ve yanlış davranışlara iter.

Ergenliğin yorumlanması hakkında derin bir araştırma yapan Erikson, en önemli özelliğin, kişilik oluşumu olduğunu açıklamıştır. Bu olayların gerçekleşmesinde dört aşama vardır:

1. Çalışma alanının belirlenmesi
2. Sosyal konumun ve görüşlerin kazanılması
3. Duygusal olarak anne babadan ayrılma
4. Cinsel rolün belirlenmesi

Bütün bu alanlarda kesin seçim hemen yapılamaz. Ergen kişinin, meslekler, karşı cinsten eşler ve ideolojiler üzerine deneyimleri olur. Değişik gruplara ve eylemlere bağlanır. Giysiler ve gence özgü davranışlar, ergen ile anne-babalar arasında yeni ilişkiler kurulmasına yardımcı olur. Erikson, erişkin kişiliği ile çocukluk deneyimleri arasında önemli bağlantılar olduğuna dikkat çekmiştir. Her dönemin, insan ilişkilerindeki bir sorun ile ilişkili olduğunu söyler (15).

Ergenlik döneminde gencin yaşadığı temel karmaşa, kimlik kazanmaya karşı kimlik krizidir. Bu dönemi başarılı bir biçimde tamamlamış olan bir gençten, kendine özgü olumlu bir kimlik duygusu geliştirebilmesi beklenir. Kimlik kazanma, bir bireyin kendine ilişkin olumlu bir ben duygusu geliştirmesi demektir. Böyle bir duygu içinde olan birey, kim olduğu, nereden gelip nereye gitmekte olduğu konusunda gerçeklikle örtüşen görüşlere sahiptir ve bu özellikleri ile birlikte kendisi hakkında olumlu duygu geliştirebilmiştir. Bir başka deyişle kendi ilgi ve yetenekleriyle uyumlu bir kimlik duygusu geliştirebilmiş olan bir birey, gelecek yaşamıyla ilgili kararlarını vermeye başlamış, kendine özgü bir değerler sistemi oluşturarak kişisel ve mesleki planlar oluşturabilmiş demektir. Kimlik krizi ise, gencin bu türden kararlar alamamış olmasını, gelecekle ilgili herhangi bir plan yapamamış olmasını betimler (16).

Ergenin kimlik kazanma çabası, hızlı büyüme, cinsel dürtü artışı, kimliğin tam olgunlaşmamış olması ve toplumsal yerin henüz kesinleşmemesi, aileye bağımlılığın sürmesi gibi etkenlerle ergenlik dönemi sorunlarla yüklü fırtınalı bir dönem olarak karşımıza çıkar (17).

Toplumsal uyum, zamanla kazanılmaktadır. Bu uyum, ergenlik döneminde bazı deneyimlerle gelişir. Bu devrede birey, kendi cinsinden oluşturduğu grup içinde faaliyetlerini düzenlemeye çalışır kısacası hayattaki amacını bulmaya çalışır (18). Bu amacı bulma doğrultusunda birey akranları ile daha fazla etkileşime geçmektedir. Bu etkileşim bireye olumlu davranış biçimi kazandırabileceği gibi olumsuz davranış biçimleri de kazandırabilir. Öğrencilerin akranlarına karşı zorbaca davranışlar göstermesi ya da zorbaca davranışlara maruz kalması buna en iyi örnektir.

2.2. AKRAN ZORBALIĞI

Zorbalık, çoğunlukla okul öncesi dönemde başlar ve yetişkinliğe kadar devam edebilir. Zorbalık, insan davranışlarının en değişmezlerinden biridir. Zorbalık tanımları incelendiğinde zorbaca eylemlerin bir tür saldırganlık olduğu ancak bir eylemin zorbalık olarak adlandırılabilmesi için sadece saldırganlık özelliği taşımasının yeterli olmadığı, taraflar arasında eşit olmayan güç ilişkisinin olması, süreklilik özelliği taşıması ve kasıtlı yapılıyor olması gibi bir takım özelliklere sahip olması gerekir. Zorbalık eylemlerini şiddet olgusundan ayıran özelliklere bakıldığında;

- Zorbalık bilinçli ve istençli olarak yapılan ve kurbanı fiziksel, zihinsel, sosyal ya da psikolojik zarar verme amacı güden söz ve eylemlerdir.
- Zorbalığın belli bir süre tekrarlanma özelliği vardır.
- Zorbaca davranışlara uğrayan kurbanın kendini koruyamayacak ve savunamayacak durumda olması söz konusudur.
- Zorbalar eylemlerini bireysel veya grupla yapabildikleri gibi, kurbanlar da bu eylemlerden bireysel ya da grup olarak zarar görebilmektedir.
- Zorbalar, bu tür eylemlerinden dolayı genellikle kendilerine bazı menfaatler sağlamaktadırlar.
- Zorbalar, kurban ya da kurbanların acı çekmesinden genellikle haz duymaktadırlar (19-22).

Olweus'un (23) 1970'li yıllarda İsveç, Norveç ve Finlandiya gibi ülkelerde yaptığı bir dizi araştırmanın, bir süre sonra Batılı ülkelerde de yankı bulduğu ve 1980'li, özellikle de 1990'lı yıllardan itibaren bu ülkelerde de çeşitli araştırmalara konu olduğu gözlenmektedir. Nitekim A.B.D (24, 25), Avustralya (26), İtalya (27), Japonya (28), Portekiz (29), Yunanistan (30), İrlanda (31), İskoçya (32) ve Türkiye'de (33-41) gerçekleştirilen araştırmalar ve bu araştırmalarda ulaşılan bulgular, sorunun sadece İskandinav ülkeleriyle sınırlı olmadığını, dünyanın pek çok ülkesinde ciddi boyutlarda yaşandığını ortaya koymaktadır.

Olweus'un yaptığı çalışmalar sonrası okul zorbalığını; bir ya da daha fazla öğrencinin bir başka öğrenciye sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunması şeklinde tanımladığı ve tanımda geçen olumsuz eylemleri, kasıtlı bir biçimde zarar verme ve rahatsız etme şartına bağladığı dikkat çekmektedir. Bu tanımda zorbalığın hem doğrudan fiziksel boyutunun (vurma, dövme, itme vb.) hem de dolaylı yani sözel (kızdırma, korkutma, isim takma vb.) boyutunun altı çizilmiştir. Buna göre bir eylemin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için üç temel ölçütünün olması gerekmektedir (22). Bunlar;

- Kasıtlı olarak zarar verme amacı güden saldırgan davranışlar olması,
- Süreklilik özelliği taşıması, yani zorbanın bu tür eylemleri bir kez değil devamlı bir biçimde yapması,
- Zorba ve kurban arasında güç dengesinin eşit olmaması gerekir. Bir başka ifadeyle zorbaca eylemlere uğrayan kurbanın, zorbaya karşı kendisini çaresiz ve savunamayacak durumda hissetmesi gerekir.

Olweus'un dışında diğer araştırmacılar tarafından yapılan başka tanımlar da vardır. Örneğin Fitzgerald (20) zorbalığı; bir birey veya grup tarafından, kendisini koruyamayacak durumda olan kişiye karşı yapılan, fiziksel veya psikolojik sonuçları olan ve süreklilik arz eden bir şiddet türü olarak tanımlarken, Rigby (42) iki farklı zorbalık davranışından söz etmektedir. Birinci tip zorbalık davranışı iftira atmak (malign), ikinci tip zorbalık davranışı iftira atmadan yapılan zorbalıktır (non-malign). Birinci tip zorbalık davranışında zorbanın niyeti kasıtlı olarak birisine acı vermektir. İkinci tip zorbalık davranışında acıya neden olacak bir niyetin ortada bulunmamasıdır. Yani kişi davranışının zorbalık olduğunu bilmemektedir ve zorbalık dikkatsizce yapılır. Zorba yapmış olduğu davranışın diğer bir kişi için zararlı bir şey olduğunun farkında değildir. Davranışlarının diğer kişinin çok ilgisini çektiğine inanır (43).

Zorbalığı, gerçek bir olayda kendini koruyamayan birisine karşı doğrudan veya bireyin yaptığı uzun süreli fiziksel ve psikolojik şiddet olarak tanımlayan Roland; erkeklerin zorbalık davranışı göstermelerinin genellikle fiziksel anlamda güçlü, kuvvetli olmaları ile ilişkili olduğunu kızların ise zorbaca davranışlar göstermek için gösterdikleri gücü akranları ile kurmuş oldukları ilişkilerden kazandıklarını ifade etmektedir (43).

Literatürlere bakıldığında yukarıda verilen tanımlardan başka zorbalık ile ilgili daha birçok tanım karşımıza çıkmaktadır. O'Moore ve Hillery (31) zorbalığı; gücü elinde bulunduran bireylerin, kendi kazanç ve çıkarları için, karşı koyacak gücü olmayanlara karşı, fiziksel, psikolojik, sosyal veya sözel düzlemde cereyan eden, mağdura stres ve acı veren, tekrarlanma özelliği gösteren saldırılar olarak tanımlamışlardır. Rigby ve arkadaşlarının tanımında da zorbalığın sadece fiziksel olmadığı başka yollarla da kurbanı zarar verilebildiği belirtilmiştir. Zorbalık, zorbanın kurbanına istemli bir biçimde fiziksel veya psikolojik acı vermesiyle sonuçlanan saldırganca davranışların bir alt kümesidir. Kışkırtılmış olması gerekmez, tekrarlanır, zorbanın kurbandan daha güçlü olması ya da kendini daha güçlü algılaması söz konusudur (26).

Yapılan bütün bu tanımlar dikkate alındığında okullardaki zorbalığı en geniş kapsamda şu şekilde tanımlayabiliriz; okul zorbalığı bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür. Okul zorbalığı, tekme atma, tokat vurma, itme, çekme gibi fiziksel, sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoşla gitmeyen isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme gibi sözel, dedikodu ve söylenti çıkarıp yayma, arkadaş gruplarından dışlayarak yalnızlığa terk etme gibi dolaylı ya da para veya diğer eşyalarını zorla alma, almakla tehdit etme, eşyalarına zarar verme gibi davranışsal olarak ortaya çıkabilir (44).

2.2.1. Akran Zorbalığının Türleri

Bilimsel araştırmalarda akran zorbalığının sınıflandırılmasına dair kesin bir görüş birliği bulunmamaktadır. Olweus akran zorbalığını iki başlıkta sınıflandırmaktadır; doğrudan ve dolaylı akran zorbalığı (45). Doğrudan zorbalıkta hedef olarak seçilen kişiye yöneltilen saldırılar açıktır. Fiziksel olarak uygulanan şiddet, sözel olarak yöneltilen hakaret ve aşağılamalar bu sınıflandırmaya dâhil edilmektedir. Doğrudan saldırılarda kişi zorbayı bilir. Dolaylı saldırganlık ise hedef olarak alınan kişinin sosyal olarak yalnızlaştırılması ve kasıtlı olarak bir gruptan dışlanması gibi davranışları

kapsamaktadır. Bu tip zorbalıkta zorba kurbanın kimliğini bilmesinden rahatsız olabileceği için bu yola başvuruyor olabilir (3, 37, 38, 45).

Literatürde ise akran zorbalığı için kullanılan sınıflandırmalar şöyledir;

Fiziksel akran zorbalığı, zorbanın hedef kişiye fiziksel temas yoluyla zarar verdiği, canını yaktığı durumları (vurmak, tokat, tekme ya da yumruk atmak, çelme takmak, itelemek, çekmek, dürtmek, tekmelemek, saçını çekmek, bıçak vs ile saldırmak gibi) tanımlar. Fiziksel saldırı olarak kabul edilebilecek davranışlar bazı çalışmalarda terör (şiddetin doğrudan, açık açık ve fiziksel yoldan istençli olarak ve genellikle grup halinde uygulandığı durumlar olarak tanımlanmış) ya da açık saldırı (terörden farklı olarak fiziksel şiddet ögesinin burada daha hafifletilmiş şekliyle olması olarak tanımlanmış) alt başlıklarında incelenmiştir (37-40, 46).

Sözlü akran zorbalığı; kişiye sözel olarak sataşıldığı, aşağılandığı, alay edildiği, ad takıldığı, korkutulduğu, kendisine ya da ailesine hakaret edildiği, bu şekilde küçük düşürüldüğü, sözel yolla incitildiği durumları içerir. Bu davranışlar bazı çalışmalarda alay alt başlığı altında incelenmiştir (3, 37, 39).

İlişkisel akran zorbalığı genellikle dolaylı saldırganlık başlığı altında incelenmektedir. Kurbanın sosyal konumuna, ilişkilerine ve ait olma duygusuna zarar verme yoluyla gerçekleştirilir. Yaşlılar arasında kişi hakkında yalan yanlış söylentiler çıkarma, kurbanı kasıtlı olarak grup dışında tutup yalnızlığa itme, oyun veya diğer etkinliklere katmama, dışlama bu kategoriye girmektedir. İlişkisel saldırganlık bazı çalışmalarda duygusal saldırganlık olarak tanımlanmaktadır (38, 40, 46).

Zorbalığın bir diğer alt başlığı ise; cinsel zorbalık, cinsel saldırı, elle taciz vs. gibi hareketleri kapsamaktadır. Bu alt başlığa cinsel kelimeler içeren bazı kelimelerle sataşma da girmektedir (40).

Son yıllarda hızla gelişen teknolojiye bağlı olarak bir de siber akran zorbalığı “cyberbullying” kavramı ortaya çıkmıştır. Burada zorbalık cep telefonu, e-posta, internet sitesi, Microsoft Messenger gibi elektronik haberleşme vasıtası ile yapılmaktadır (47).

2.2.2. Zorbanın Özellikleri

‘Zorba’ olarak tanımlanan çocuklar, başkalarına fiziksel ve sözel olarak oldukça sık bir şekilde baskı yaparlar, onları taciz ederler.

Zorbalar fiziksel olarak güçlüdürler ve saldırı güvenleri yüksektir. Koordinasyonları yüksektir, sporda ve bahçe oyunlarında başarılıdır. Enerjik ve aktiflerdir. Acıya dayanma eşikleri yüksektir, gözü pektirler. Mağdurdan yaş veya beden olarak büyüktürler. Görünümleri normaldir. Fiziksel olarak çekicidirler. Duygularını nasıl göstereceklerini bilmezler. Güvenli, hazır cevap, dalgacı ve alaycıdır. İletişimde başarılıdır. Başları otorite ile derde girdiğinde kurtulmayı bilirler. Kendi sosyal idealine uygun olan baskı ve gücü gösterirler. Yaşıtlarınca kabul gören ‘maço’ imajı taşırlar (erkekler). Kaygı düzeyleri düşüktür; nadiren endişeli zorbalarda da kaygı görülebilir. Güce dayalı benlik algısına sahiptirler; kendilerini sert, başarılı ve becerikli görürler, tatminsizlik duymazlar. Kendilerini okulda aldıkları notlara göre daha akıllı bulurlar, güvenli, dışa dönük ve rahattırlar. Baş etme becerileri yüksektir, bağımsızdırlar ve kendilerini güvenle ortaya koyabilirler. Kurbanların cezayı hak ettiklerine inanırlar. Sosyal yönden cüretli olarak tanımlanırlar. Okul çalışmaları, öğretmen ve otorite figürlerine karşı daha az olumlu tutumları vardır. Popüleriteleri düşüktür ama kurbanlara göre daha yüksek popüleriteleri vardır. Baskınlığa dayalı liderlik gösterirler. Ortalama zihinsel becerilere sahip olmalarına rağmen okul başarıları düşüktür. Zayıf öğrencilerin rahatsızlığı ve paniğinden hoşlanırlar. Güç dışındaki güduları zayıftır. Evde az zaman geçirirler, aile iletişimleri azdır. Evdeki denetim ve yönlendirme zayıftır. Örneğin eve geliş saatleri denetlenmez. Anne babaya yönelik olumsuz hisler taşırlar, aile içindeki empati düzeyi, sevgi ve şefkat düşüktür. Tutarsız kontrol ve disiplin yöntemleri ile büyürler. Evde ya aşırı serbest ya da fazla cezalandırıcı tutum içinde yetişirler. Saldırganlıklarına göz yumulur, güçlü ve sert imajı güçlendirilir. Anne ve babalarının da geçmişte zorba olma ihtimalleri yüksektir. Anne baba arasında evlilik problemleri olabilir (45).

Martin ve Greenwood (48) çocukların kabadayılığı ya da zorbalığı öğrenmesinin tek bir nedene bağlı olmadığını, aşağıdaki etkenlerden de kaynaklanabileceğini ifade etmektedir;

- Anne babaların, aile üyelerinden, çalışanlardan ve diğer kişilerden istediklerini elde etmek için sürekli saldırganca davrandığı bir ev ortamı
- Gözetim eksikliği; istediklerini elde etmek için saldırganlıktan başka yollar olduğunu kimsenin çocuğa göstermemesi
- Kabadayılığı veya zorbalığı hak ettiği mesajı. Zorbaca davranan anne- baba, öğretmen ya da bir çocuk bu davranışıyla, ezilen çocuğun saldırgan ya da tiksindirici tavırları yüzünden bunu hak ettiği mesajını verir.
- Acımasız fiziksel cezalar. Bir çocuğu sık sık sert şekilde tokatlamak, çocuğa büyük insanların küçükleri korkutmasının normal olduğunu öğretir. Zorbalık yapan çocukların, genellikle yaşça ya da boyca daha küçük zayıf çocukları seçmesi hiç de şaşırtıcı değildir.
- Zayıf benlik kavramı. Olumludan çok olumsuz yönlendirmeye maruz kalan çocuklar kendilerini olumlu görmezler. Sonuç olarak, dış dünyanın kendilerine olumsuz davranacağı beklentisi içine girip buna zorbalıkla karşı koyarlar. Başkalarını korkutmak, kendilerini üstün hissetmelerini ve dikkati çekmelerini de sağlamış olur. Bu tip çocuklar için, olumsuz da olsa hiç dikkat çekmemekten daha iyidir.
- Zorbalık davranışını destekleyen bir arkadaş grubu. Bazı durumlarda çocuklar, bir arkadaş grubuna uyum sağlamak için ya da daha sıkı bir gruptan arkadaş edinebilmek için zorbalık yapar.

Araştırmalar zorbaların çeşitli özelliklerine göre kendi içlerinde gruplara ayrıldığını göstermektedir;

Endişeli zorbalar; bu çocuklar diğer zorbalardan daha az sevilir. Kendilerine ve çevrelerine güvenleri çok düşüktür. Gerçekte korkak ve yüreksizdirler. Yapılan değerlendirmelere göre zorba olarak bilinen çocukların yaklaşık beşte birini endişeli zorbaların oluşturduğu bilinmektedir (46). Endişeli zorbalar genellikle erkek çocuklar arasından çıkar, kaygılı kişilerdir ve önemli ölçüde özgüven eksikliği duyarlar. Bu çocuklar mutsuz gruba temsil eder, aile sorunları yaşarlar. Çoğunlukla akranları ile problemleri olduğunda yıkıcı patlamalar yaşarlar. Okulda konsantrasyon konusunda büyük problemleri vardır. Yetersizlik hislerini telafi etmek için zorbalık yapmaya teşebbüs ettikleri görülür (39, 40).

Yardımcı zorbalar; Olweus'a göre bu çocuklar zorbalık eylemlerine katılan ama bu eylemleri başlatıp önderlik etmeyen çocuklardır. Pasif zorbalar veya takipçiler olarak da adlandırılan bu çocuklarda da endişe ve güvensizlik görülmektedir. Kolayca etki altına girip yönetilirler. Saldırganlık temel özellikleri değildir. Kurbanlara empati gösterebilirler ve zorbalık sonrası suçluluk duyarlar. Zorbaca davranışlarındaki en temel güdü, bağlı oldukları küçük arkadaş grubuna uyma ve gruptan dışlanmayı önlemektir (47).

Zorbalığı ya da saldırganlığı üreten faktörler arasında, çocuğun ailede ilk bakımının yetersiz oluşunun, yetiştirilme tarzının ve ailede yaşanan problemlerin önemli rol oynadığı bilinmektedir. Özellikle zorbalık olaylarının yüksek oranda görüldüğü okullarda, görece daha fazla sayıda çocuğun 'doyurucu olmayan çocuk yetiştirme tarzına' maruz kaldığı ve birçok aile problemi yaşadığı belirlenmiştir. Doyurucu olmayan bakım ya da yetiştirilme; çok az sevgi, ilgi, bakım, denetim ya da rehberlik ile çocuğun davranışlarına net sınırlar koyamama gibi faktörleri içerir.

Olweus' un İskandinavyalı gençler üzerinde yaptığı araştırmalarda anne-baba tutumunun genç erkeklerde zorbalık davranışının gelişmesinde büyük bir etkisinin olduğunu belirlemiştir. Başka bir ifadeyle zorbalık yapan erkek öğrencilerin ailelerinin genellikle aile içi ilişkilerde yetersiz, aile içinde fiziksel şiddet kullanan ve okul dışında çocukların kendilerini ifade etmelerine fırsat tanımayan, çocuklarını hatalı bulan ebeveynler oldukları sonucuna ulaşılmıştır (49).

Araştırma bulguları zorba öğrencilerin zorbaca davranışlar sergilemelerinde çeşitli dürtülerin ve nedenlerin etkili olduğunu göstermektedir. Zorba öğrenciler kendilerini alt üst olmuş ve öfkeli hissedebilirler veya uyumlu olmadıklarını fark edebilirler. Zaman zaman kendilerine ve aile üyelerinden birisine zorbaca davranıyor olmaları da bu gerçeğe karşı bir tepki olabilir. Zorba öğrencilerin neden zorbaca davranışlarda bulunduklarına ilişkin diğer nedenlerden bazıları şekil 2.1' de verilmiştir (50)

Şekil 2.1. Zorbaca davranışların nedenleri (50)

2.2.2.1.Zorbaca Davranışların Ortaya Çıkış Biçimleri

Zorba öğrencilerin eylemleri farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz;

- Dövme
- Tekme ya da tokat atma
- İtme, çekme ve dürtme
- Korkutma
- Dalga geçme, alay etme, kızdırma, sözel sataşma, tacizde bulunma
- Kötü isim(ler) takma
- Kurbana ya da ailesine hakaret etme, küçük düşürme
- Kurban hakkında yalan-yanlış söylentiler çıkarma ve yayma
- Kurban hakkında çeşitli yerlere çirkin sözler yazma
- Kurbanı kasıtlı olarak grup dışında tutup yalnızlığa itme, oyuna veya diğer etkinliklere katmama
- Kasıtlı olarak eşyalarına zarar verme
- Korkutarak eşya ya da parasını alma
- Kurbana zihinsel olarak geri olduğunu söyleyerek kendisini kötü hissetmesine sebep olma (28).

2.2.3. Kurbanın Özellikleri

Kurbanlar, zorbaların saldırgan davranışlarına maruz kalanlar, diğer bir ifadeyle ‘mağdur’ olanlardır.

Kurban öğrencilerin fiziksel görünüm ve özelliklerinde mantık olarak farklılıklar beklenmesine karşın, kurban olan ve olmayanlar şaşırtıcı bir biçimde benzer özelliklere sahiptirler. Olweus akran zorbalığının fiziksel engellerle, şişmanlıkla, fiziksel görünüşle, etnik geçmişle, kişisel temizlikle, yüz ifadesiyle, duruşla ve giyim tarzıyla herhangi bir ilişkisinin bulunmadığını belirlemiştir (20). Yalnızca pasif kurbanlarda fiziksel görünüm ve özelliklerin bu kişilerin kurban olmaları ile ilişkili bir değişken olduğu görülmüştür. Bunlarda bedensel yapı olarak küçük ölçülere sahip olmak ve fiziksel zayıflık beklenen özelliklerdir (20, 41, 48).

Kurban öğrencilerin en temel özelliklerinden biri, diğer öğrencilerden daha kaygılı ve güvensiz olmalarıdır. Genellikle temkinli, hassas ve sessizdirler. Diğer öğrencilerin saldırısına uğradıklarında özellikle küçük sınıf düzeylerinde genellikle ağlama ve geri çekilme şeklinde tepkiler verirler. Özsaygıları düşüktür, kendilerini ve kendi içinde bulundukları durumu olumsuz algılama eğilimindedirler. Kendilerini başarısız, aptal, utangaç olarak algırlar ve çekici olmadıklarını düşünürler.

Olweus’a göre kurbanlar oyun ya da yemek saatleri gibi etkinliklerde dâhil olmak üzere okulda genellikle yalnızdırlar ve kendi sınıflarından bile tek bir yakın arkadaşları yoktur. Aynı zamanda iletişim başlatmakta, diğer çocuklardan zayıftırlar ve kendilerini ispatlama becerilerinden yoksundurlar. Bu nedenlerden dolayı da pek çok kurban diğer çocuklarca dışlanmışlardır. Hem akranlarının görüşlerine, hem de kendi görüşlerine göre ‘popüler olmayan’ öğrencilerdir (22). Olweus’dan başka Nansel ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada da kurbanların sosyal ve duygusal uyumlarının zayıf olduğu, arkadaş edinmede daha büyük güçlükler yaşadıkları, akranlarıyla ilişkilerinin çok sınırlı olduğu ve daha büyük yalnızlık yaşadıkları belirlenmiştir (51).

Olweus’a göre kurbanların genellikle saldırganlık ve sataşma gibi davranışları yoktur. Bu nedenle de zorbalığın, kurbanın tahrik edici davranışlarının bir sonucu olduğu görüşünü açıklamak zordur. Bu çocuklar aynı zamanda şiddete ve şiddet araçlarına yönelik olumsuz tutumlara sahiptirler. Eğer kurban erkekse, fiziksel olarak diğer çocuklardan daha zayıf ve cılız bir görünüme sahiptir. Olweus bu tip kurbanlara ‘pasif ya da itaatkâr kurbanlar’ adını vermektedir. Bu kurbanların davranış ve tutumları,

zorbalardan ‘güvensiz ve değersiz bireyler oldukları’ ve ‘saldırıya uğrarlar ya da aşağılanırlarsa intikam alamayacakları, misilleme yapamayacakları’ yönünde bir işaret olarak değerlendirilir. Kısaca, tipik olarak kurbanlar, fiziksel zayıflıklarına eşlik eden kaygılı ve itaatkâr tepki örüntülerinin bir birleşimi ile karakterize edilir (52).

Brockenbrough ve arkadaşları (49), kurbanların büyük çoğunluğu yaklaşık üçte ikisi pasif ya da itaatkâr, geriye kalan üçte birlik grubu ise saldırgan tutumlara sahip olarak değerlendirmiştir. Olweus bu gruba ‘kışkırtıcı kurbanlar’ adını vermektedir. Bu grubun temel tepki örüntüsü, kaygı ve saldırgan davranışların bir birleşimini sergilemek şeklindedir. Bu çocuklar genellikle konsantrasyon problemleri sergilerler. Bazen etrafındakileri sindirir ve gerginliğe neden olurlar. Bu öğrencilerden bazıları hiperaktif olarak tanımlanır (53).

Literatür kurbanların pasif kurbanlar ve kışkırtıcı kurbanlar olmak üzere temelde iki gruba ayrıldıklarını göstermektedir. Kurban öğrencilerin birçoğu pasif durumdayken, saldırıyı kışkırtmak için hiçbir şey yapmazlar. Zorbaları kışkırtır gibi görünen çok az sayıda kurban öğrenci vardır (23, 41, 52).

Okulda zorba öğrenciler tarafından saldırganca davranışlara maruz kalan kurban öğrenciler genellikle ciddi stres altındadırlar. Bu durumun bir sonucu olarak da kendilerinden beklenmeyen bir takım davranışlar gösterebilirler. Bu davranışlar;

- Okula gitme ve gelmeden korkar hale gelme,
- Her gün okula gitmeye direnç gösterme,
- Okuldan kaçma,
- Belirli derslerden, günlerden ve etkinliklerden kaçınma,
- Okul çalışmalarından ıstırap duymaya başlama,
- Okuldan eve yırtılmış kitaplar ve çamurlu elbiselerle dönme,
- Okuldan eve aç gelme (birisi tarafından öğle yemeğinin ya da yemek parasının zorla alınması),
- Sürekli bir biçimde okul çantasından eksilen eşyalarının olması,
- Yatak ıslatma, tırnak yeme, uykuda yürüme, ya da çekingen davranışlar gösterme,
- Kâbuslar görme ve karanlıktan korkma,

- Özellikle sabahları psiko-somatik rahatsızlıklar gösterme ve bundan dolayı okula gitmek istememe,
- Yemek yememe,
- Beklenmedik kesikler ve yanıkların sık sık ortaya çıkması,
- Başkalarına karşı zorbaca davranışlar sergiler durumuna gelme,
- Arkadaşları ve ailesi ile sorunlar yaşamaya başlama,
- Nedensiz bir biçimde öfkeli ve mantık dışı davranışlarda bulunma,
- Yukarıda belirtilen durumlardan herhangi birisi için olmayacak nedenler ileri sürme biçiminde ortaya çıkabilir (23).

Tipik bir biçimde zorbanın diğer öğrencilerden sosyal olarak daha az popüler birisini kurban olarak seçme olasılığı oldukça yüksektir. Eğer çevrelerinde bu özelliklere sahip bir kişi yoksa zorbalar baş etme becerilerine sahip olmayan ya da kendilerini koruyamayacaklarını düşündükleri herhangi bir öğrenciyi de kurban seçebilirler (54).

Genel olarak kurban konumunda olan çocuklar, aşırı koruyucu ve kollayıcı ailelerden gelmektedir. Bu ebeveynler çocuklarının kaygılı ve savunmasız olduğuna inanırlar. Mümkün olduğunca yaşayabilecekleri her türlü çatışmayı önlemeye çalışırlar. Çünkü çocukların bunlarla başa çıkamayacağını düşünürler. Ancak bu ebeveynler çocuklarını sürekli olarak çatışmalardan uzak tutmakla, aslında onların uygun çatışma çözme becerilerini öğrenmesine engel olurlar (52).

2.2.4. Hem Zorba Hem De Kurban Olan Öğrencilerin Özellikleri

Hem akran zorbalığına hedef olan hem de akran zorbalığı gösteren çocuklar, depresyon ve kaygı gibi duygusal problemler yaşamaktadır. Bunlara ek olarak bu çocuklar, diğer çocuklara göre, daha fazla oranda duygusal stres içindedirler. Aynı zamanda, hem zorba hem de kurban olan çocuklar akran zorbalığına karışmayan çocuklarla karşılaştırıldıklarında, daha düşük benlik saygısına sahip oldukları görülmektedir (39).

Gökler (55) zorba-kurbanların genellikle sorunlu ailelerden geldiğini söylemektedir. Bu çocuklar genellikle ebeveynlerini tutarsız (aşırı koruyucu ya da ihmalkâr vb.) bazen de istismar edici olarak betimlemektedir. Zorba-kurbanlar, ailelerinin samimiyet ve sıcaklık düzeylerinin ve ebeveynlik becerilerinin düşük olduğunu ifade ederler. Zorba-kurbanların ailelerinin de, çocuklarına karşı güce dayalı teknikler kullandıkları yönünde bazı bulgular mevcuttur. Aynı zamanda araştırmalar, zorba-kurbanların düşmanca

davranmayı evde öğrendiklerini ve bu şemaları dünyanın geri kalanını muhalif ve güvenilir kişiler olarak görmede kullandıklarını da desteklemektedir.

Hem zorbalık yapan hem de zorbalığa uğrayan öğrencilerin genel özelliklerini Yıldırım (56) şöyle sıralamaktadır;

- Popüler olmayan, seilmeyen,
- Kolayca kışkırtılabilen ve kolayca kışkırtan,
- Sosyal ortamlarda kabul edilmeyen,
- Kendilerine saygıları düşük çocuklardır.

Tablo 2.1. Zorba, kurban ve hem zorba hem de kurban olanların çeşitli özelliklere göre sınıflandırılması (57, 67-70)

	Zorbalar	Zorba-kurbanlar	Kurbanlar
Bireysel farklılıklar	Biraz endişeli, özsaygısı yüksek, kolay kolay sinirlenmeyen, fiziksel yönden güçlü(erkek)	Yüksek reaksiyon gösteren, sinirli, çabuk kışkırtılan, düşünmeden hareket eden, hiperaktif/dikkat süresi kısa	İçe kapanık, endişeli, güvensiz, öz saygısı düşük, kendine güvensiz, kolaylıkla hayal kırıklığı yaşayan, çoğunlukla fiziksel yönden zayıf
Sosyal algı	Saldırının, diğerleri üzerinde hâkimiyet kurma anlamı taşıdığını düşünen, empatik düşünceden yoksun, sosyal durum algıları yüksek	Öfkeye eğilimli, kışkırtıcıları düşman olarak gören, sosyal durum algıları düşük	Şiddete eğilimli olmayan, sosyal algılamada ve çatışmalara alternatif çözümler bulmada yetersiz
Sosyometrik statü	Sosyal etkisi yüksek, bulunduğu halkanın lideri, arkadaşları tarafından desteklenen, popüler ve münakaşacı, reddedilen	Birkaç arkadaşına sahip ve genellikle onların yardımcısı; çoğunlukla arkadaşları tarafından reddedilen	Sosyal etkisi düşük, hiç arkadaşı olmayan ya da sadece bir arkadaşı olan, akranları tarafından ihmal veya reddedilen
Ailenin rolü	Sert disiplin tarzı; ancak kendilerine karşı şiddet yok, aile bağları uzak ya da kopuk, kardeşler arasındaki ilişkiler negatif, büyük ihtimalle zorba babalar	Şiddet deneyimi yaşamış ya da yetişkinler arasında şiddete maruz kalmış, tutarsız disiplin ve anne babanın çocuğu gözlemede yetersiz olması, evlilik çatışmaları, aile sorunları ve ailenin sorumluluğunu yerine getirmemesi, çoğunlukla babanın yokluğu	Aşırı koruyucu anne, çok az bağımsız olmaya izin veren aile, kardeş ilişkileri çok sıkı veya baba uzak, tavırları olumsuz, soğuk ve iyi bir model değil.

2.3. OKULLARDA AKRAN ZORBALIĞI

Eğitimin geçmişi insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanır. Ancak tarih boyunca yaşanan birtakım gelişmeler eğitime de yön vermiştir. Zaman içerisinde meydana gelen sosyo-ekonomik, teknolojik, kültürel vb. gelişmeler ve değişimler sonucu eğitimin niteliği, eğitim anlayışı, eğitimin verildiği yerler, eğitimi veren kişiler ve bunların nitelikleri köklü değişime uğramıştır. Zaman içerisinde insanların yaşadığı değişim ve gelişmelerle birlikte eğitim aile ile sınırlı kalmayıp daha geniş alanlara ve konusunda uzmanlaşmış kişilerin hizmet verdiği kurumlara taşınmıştır. Alanında uzman ve eğitilmiş kişilerin eğitsel faaliyetlerini sürdürdükleri alanlar, okullar olarak tanımlanmaktadır.

Sosyalleşmenin en değişmez araçlarından biri olan okul, çocuğun topluma kazandırılmasında daima önemli bir rol üstlenmiştir. Özellikle çağdaş endüstriyel toplumlarda okulun, sosyalleşmedeki rolü daha da önem kazanmıştır. Okul çocuğun ilk formel sosyalleşme aracıdır. Aile; çocuğun farklı bir birey olmasını sağlarken, okul çocuğun belirli standartlara, kurallara uymasını sağlar ve herkes gibi davranmasını bekler (45).

Okullar farklı nitelikteki kültürel özgeçmişleri olan, farklı biyolojik, zihinsel ve duygusal gelişmişlik düzeylerinde bulunan, farklı düzeylerde algılama, kavrama ve anlama becerileri olan ve farklı değer, gereksinim, inanç, tutum, seçim ve kişilik özelliklerine sahip kimi zaman yüzlerce kimi zaman da binlerce öğrencinin aynı mekânı ve zamanı paylaştıkları yerlerdir. Dolayısıyla bu kadar farklı özelliklere sahip bireylerin farklı istemlerinin ve gereksinimlerinin aynı anda ve aynı ortamda her zaman aynı ölçüde tatmin edilmesi oldukça güç olduğu için “kişiler arası çatışmalar ve anlaşmazlıklar” okul ve sınıf ortamının doğal ve kaçınılmaz bir parçasıdır (29).

Okullarda meydana gelen saldırganlık olaylarının bir türü olan okul zorbalığı, yaşça daha büyük ya da fiziksel olarak daha güçlü öğrencilerin kendilerinden daha güçsüz olan çocukları sürekli olarak hırpalaması, eziyet etmesi ve rahatsız etmesidir. Zorba öğrenciler söz ve eylemleri aracılığı ile diğer öğrencileri korkutmakta, sahip olmaları gereken özgür öğrenme haklarını ellerinden almakta, dolayısıyla çocukların kendilerini okulda güvensiz hissetmelerine sebep olmaktadır (10).

Okul zorbalığı çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki bireylerin çok sık yaşadıkları önemli iletişim sorunlarından birisidir. Okulda zorbalık yalnızca zorbalar için değil; kurbanlar ve zorbalığa tanıklık eden diğer öğrenciler içinde önemli bir sorundur.

Son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalar ve medyada çıkan haberlere bakıldığında, alınan tüm önlemlere rağmen çocuk ve özellikle ergenlik dönemindeki gençler arasında suç ve şiddet olaylarının arttığı görülmektedir. Çocuk suçlarının kapsam ve şiddeti günümüzün önemli ve ciddi sosyal problemlerinden biri haline gelmektedir. Çocuklara özgü suçların önemli bir bölümü ise okullarda meydana gelmektedir (35). Eğitim-öğretim etkinliklerini olumsuz etkileyen bu olgunun çocuklar üzerindeki psikolojik ve sosyolojik etkilerinin sadece okul yıllarıyla sınırlı kalmayıp yaşamın sonraki dönemlerinde de devam ettiği bilinmektedir. Bu etkinin sadece zorbalığa maruz kalan kurbanların değil, aynı zamanda zorbalığa tanık olan ve zorbaca davranışları alışkanlık haline getiren çocukların da gelişimini olumsuz biçimde etkilediği pek çok çalışmada ortaya konmuştur (11, 15, 16).

Literatür incelendiğinde okul zorbalığını tanımlamanın tıpkı aile içi şiddet ve çocuk istismarı kavramlarının tanımlanması gibi güç olduğu, terimin bir hukuk terimi olmaktan ziyade bir eğitim terimi olarak ele alındığı görülmektedir. Bu konuda yapılan ilk çalışmaların İsveçli araştırmacı Heinemann'ın okul bahçesinde öğrencilerin davranışlarını gözlemlemesiyle başladığı, daha sonra da Dan Olweus tarafından 1970'li yıllarda yaptığı çalışmalarla önem kazanmaya başladığı bilinmektedir. İskandinav ülkelerinde zorbalık olayları 'mobbing' sözcüğü ile ifade edilmektedir. Heinemann, 'mobbing'i okul çevresinde kontrol edilemeyen bir grubun bir kişiye uyguladıkları şiddet olarak tanımlamaktadır. Zorbalıkla ilgili yapılmış olan araştırmaların çoğunda Olweus' un zorbalık tanımı kullanılmaktadır (58). Buna karşın İngiliz araştırmacılar tanımı daha da genişletmiş, grupsal şiddete bireysel şiddeti de eklemişlerdir (22).

Okul zorbalığı türlerine bakıldığında çok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar;

- Fiziksel zorbalık; itme, çimdik atma, yumruklama, tekme atma ve silah kullanma.
- Sözel zorbalık; sürekli olarak kızdırma, isim takma, alay etme, tehditler ve dedikodu yayma.
- Duygusal(dolaylı) zorbalık; dışlama, alay konusu etme ya da utandırma.

- Başkasına ait bir şeyi alma zorbalığı; birisini cebindeki para, şeker ya da değerli bir şeyleri vermeye zorlama.
- Saklama zorbalığı; elbise, kitap, oyuncak ve para gibi değerli şeylerin kaybolması.
- Irkçı zorbalığı; bireyin etnik kökeni, elbisesi, beden yapısı, şivesi ile alay etme, ırkçı duvar yazıları yazma ya da hareketlerde bulunma.
- Davranış zorbalığı; yumruk gösterme, yüz ekşitme, fiziksel rahatsızlığını göstermek için iki parmağını boğazına sokma, bazen birisine kötü bakmak için iki parmağını havaya kaldırmak.
- Bozucu zorbalık; sınıftaki çalışmaların ve ev ödevlerinin üzerini karalamak ya da oynanan bir oyunu bozmak.
- Cinsel zorbalık; istenmeyen fiziksel temas ya da küfür niteliğindeki ifadeler ve hakaretlerde bulunmak (3).

2.4. YURT DIŞINDA AKRAN ZORBALIĞI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Değişik ülkelerde zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalarda genel olarak zorbalık sorununun yaygınlığı %11–50 arasında bulunmuştur. Bu ülkeler arasında, Norveç (52), Avustralya (26), İrlanda (59), Kanada (60), İngiltere (61), Finlandiya (62), Almanya (63) ve Malta (64) sayılabilir.

Smith ve Sharp (65) tarafından 1990 yılında Amerika’da yürütülen “Sheffield Zorbalık Projesi’nde (The Sheffield Bullying Project)”, ilk ve ortaöğretim düzeyinde 24 okuldan 7.000 çocukla çalışılmıştır. Projenin sonuçları, ilkokullarda zorbalığın daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Dört ilkokuldan birinde, çocuklar bir önceki okul döneminde “bazen” zorbalığa uğradığını belirtirken, on okuldan birinde çocuklar “haftada bir” ya da “daha fazla kez” zorbalığa uğradıklarını belirtmişlerdir. Ortaöğretim okullarında öğrencilerin %12’si, bir önceki okul döneminde zorbalığa maruz kaldıklarını, %4’ü ise, “en az haftada bir kez” zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Çocukların görüşlerine göre, en yaygın zorbalık türünün “isim takma” olduğu saptanmıştır. Diğer zorbalık türleri fiziksel şiddet, eşyaya zarar verme, haraç alma, çocuk hakkında hoş olmayan dedikodular çıkartma, tehdit etme, gözdağı verme, grup dışında bırakma/dışlama ya da oyunlara katmama olarak belirlenmiştir.

Avustralya’da 6-16 yaş arası 685 çocuk ve 32 öğretmenin yer aldığı çalışmadan elde edilen bulgular, yaklaşık her on çocuktan birinin akran gruplarının zorbalığına maruz kaldığını ortaya koymuştur (26). Hazlar, Hoover ve Oliver (66) tarafından A.B.D’de yapılan bir araştırmada, ergenlerin %75’inin okul yıllarında zorbalığın en az bir türüne maruz kaldıkları belirlenirken Wei (67) tarafından yapılan bir başka çalışmada da, 238 yedinci sınıf öğrencisinin %30’undan daha fazlasının, ortaokulun ilk döneminde sınıf arkadaşlarının zorbalığına maruz kaldığı belirlenmiştir. Sözel ve fiziksel saldırganlık, zorbalığın en yaygın türleri olarak saptanmıştır.

İngiltere’de ortaöğretim kurumlarına devam eden 331 ergende zorba ve kurban olma durumu değerlendirilmiş ve Mynard, Joseph ve Alexander (68) 136 ergenin okul süreleri boyunca bazı dönemlerde zorbalığa (%40) maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Yunanistan’da 8-12 yaş arası 1312 çocukla yapılan çalışmada, çocukların %14.7’inin zorbalığa maruz kaldığı, %6.2’nin zorba olduğu, %4.8’inin zorba-kurban olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %33.5’si, akranlarının kendilerini diğer çocuklara zorbalık yapmaya zorladıklarını ifade etmişlerdir (65). Çalışmalar incelendiğinde zorba/kurban oranlarının diğer ülkelerle kıyasla Yunanistan’da daha düşük olduğu görülmektedir.

2.5. TÜRKİYE’ DE AKRAN ZORBALIĞI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Türkiye’de akran zorbalığı ile ilgili yapılan çalışmalar bakıldığında ise çok farklı oranların tespit edildiği görülmektedir.

Dölek (41) tarafından, İstanbul’daki 9 resmi ve özel ilköğretim okulunun 5., 7. ve 9. sınıflarından seçilen 659 öğrenci ile yapılan çalışmada, okullarda zorba ve kurban sıklığının yüksek olduğu belirlenmiştir. Örneklemdaki öğrencilerin yarısı, bir dönem boyunca bir ya da iki defadan, haftada birkaç defaya kadar zorbaca davranışlara uğradıklarını belirtmişlerdir. Sistemik olarak zorbalığa uğrayanların (kronik kurban) oranı %8.2; sistemik olarak zorbalık yapanların (kronik zorba) oranı ise kızlarda %2.6; erkeklerde %6.4 bulunmuştur. Öğrenciler arasında zorbalığın türleri incelendiğinde, en sık “alay etme” davranışına rastlandığı, bunu sırasıyla “gruplara almama”, “görmezden gelme”, “o kişi hakkında yalan söyleme”, “dedikodu yapma” davranışlarının izlediği belirtilmiştir. Fiziksel zorbalık türlerine ise, görece daha az rastlanmıştır.

Zorbalığın ilk ve orta öğretim kurumlarında görülme sıklığı konusunda öğretmen ve 36 yönetici olmak üzere 128 eğitimcinin görüşlerine başvurulmuş bir diğer çalışmada; katılımcılar fiziksel zorbalığın okullarda daha yaygın olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar içerisinde itme (%44.4), saç ve kulak çekme (%30.3) ve bedene yönelik kaba şakalar yapma (%28.1), en fazla karşılaşılan bedensel zorbalık türleri olarak belirlenmiştir. Ayrıca sözel zorbalığın da oldukça sık görüldüğü tespit edilmiştir. Bu grupta; ad takma (%46.0), alay etme (%40.8), sürekli takılma (%37.5) ve laf atma (%29.8) en fazla karşılaşılan davranışlar olarak belirlenmiştir. Gruptan dışlama, küçük düşürme, herhangi bir ayırım uygulama, eşyaya zarar verme türünden duygusal zorbalığın ise, bedensel ve sözel zorbalık kadar yaygın olmadığı fakat öğrencilerin bu zorbalık türlerine başvurdukları saptanmıştır (69).

Pişkin (70) tarafından akran zorbalığına ilişkin olarak yapılan bir başka araştırmada 1154 ilköğretim okulu öğrencisiyle çalışılmıştır. Öğrencilerin %35'inin kurban, %30.2'sinin zorba-kurban olduğu belirlenmiştir. Çalışmada her üç öğrenciden birinin, "haftada en az bir kez" zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Kapçı da (71) yaptığı çalışmasında benzer oranlar tespit etmiştir. Araştırmasında 99 kız ve 107 erkek olmak üzere toplam 206 ilkokul dört ve beşinci sınıf öğrencisi ile çalışmış, öğrencilerin %40'ının bedensel, sözel, duygusal ya da cinsel zorbalığa maruz kaldığını belirlemiştir.

Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden 1136 ilköğretim okulu 7 ve 8. sınıf öğrencisi ile yapılan çalışmada; öğrencilere; "Okulda arkadaşlarınızla oyun oynarken ya da teneffüslerde "istemediğiniz halde" size yapıldığını ve "ayıp" olduğunu düşündüğünüz davranışlarda bulunan çocuklar var mı?" diye sorulmuş, öğrencilerin %53.4'ü, soruya "evet" cevabını vermişlerdir. Tacize yönelik davranış türlerinin daha çok hangi cinsiyete mensup öğrenciler tarafından gerçekleştirildiği sorusuna ise öğrencilerin %67.2'si erkeklerin, %29.0'ı kızların, %3.8'i ise hem erkek, hem de kızların ayıplanacak davranışları daha çok yaptıklarını belirtmişlerdir (72).

Yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde zorba/kurban olma oranlarının yıllar ilerledikçe arttığı, günümüz ve gelecek için önemli bir sorun teşkil ettiği görülmektedir. Zorbalık, taraflar üzerinde olumsuz etkileri olan ve önemli izler bırakabilen bir problemdir.

2.6. YAŞAM KALİTESİ

Yaşam kalitesi, bazı araştırmacılarca bireyin içinde yaşadığı kültürel yapı ve değerler sistemi, amaçları, beklentileri, standartları ve endişeleri açısından yaşamdaki durumu ile ilgili algısı olarak tanımlanmakta kısaca bireyin yaşamdan ve kişisel iyilik hali denilen durumdan sağladığı doyumun bir bütün şeklinde ifade edilmesi olarak özetlenmektedir (73). Bu anlamda yaşam kalitesi değerlendirilirken bireye kendi yaşamı ile ilgili ne hissettiği sorulmakta ve bireyi tüm özellikleriyle bir bütün olarak ele almak amaçlanmaktadır (74).

Yaşam kalitesi kavramı günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. Sadece sağlık alanında değil; kentleşme, sosyal politika, toplumsal güvenlik ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesi, kent yönetimi, eğitim gibi pek çok konuda da bazı hedefler belirlenirken ulaşılmak istenen nihai amacın yaşam kalitesi olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır (75). Yaşam kalitesi kavramını ilk kez Thorndike, sosyal çevrenin bireye yansıyan tepkisi olarak tanımlamıştır. Andrews ve Withey yaşam kalitesi kavramını, bireylerin doyumunu ve onların sosyal ilişkilerinin kesişimi, Weinstein ve Frankel ise, bireyin kendi 12 yaşamında doyum bulması ve mutluluk kapasitesi olarak tanımlamışlardır (76).

Dünya Sağlık Örgütü yaşam kalitesini, bireylerin yaşadıkları kültür ve değer sistemi içinde yaşamdaki yerlerine ilişkin bireysel algılamaları olarak tanımlamaktadır. Bu bireysel algılamalar ise kişinin yaşamdan beklentileri, ulaşmak istediği amaçlar, yaşadığı standartlar ve ilgileri içermektedir (77).

Sen (78) yaşam kalitesinin çok farklı biçimlerde ortaya çıkabileceğini söylemektedir. Örneğin, bir kişinin yaşamda istediği şeylere ulaşabilme olanağı olmadan kendini iyi hissetmesi mümkün olabilir. Kişi istediği bir yaşama sahip olabilir ama mutlu değildir; mutludur ama yeterince özgür değildir, özgürdür ama istediği kadar başarılı değildir. Megone (79) da yaşam kalitesi teriminin belirsizlikler taşıdığını fakat bu belirsizliğe karşın, bu terimin bireyin kendini iyi hissetmesi ile ilişkili somut bir anlamı olduğunu da belirtmektedir. Bireyin kendini iyi hissetmesinde ise çevresel ve kültürel etmenlerin etkisinin yadsınmaması gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü bir kişinin yaşamında bu iki etmen temel bir rol oynamaktadır.

DSÖ sağlıkla ilgili yaşam kalitesini; içinde yaşadıkları kültür ve değerler sistemi bağlamında; amaçları, beklentileri, standartları ve kaygıları açısından bireylerin yaşamdaki pozisyonlarını algılaması olarak tanımlamaktadır (8). Öte yandan: ‘Her

bireyin sağlıklı, toplumsal, ekonomik ve ruhsal anlamda üretken olması ve daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olması gereği DSÖ'nün 21.yy hedefleri içinde yer almaktadır (9).

Yaşam kalitesinin objektif göstergeleri; bireyin günlük yaşam aktivitelerini ve öz bakım uygulamalarını yerine getirebilmesi ve bireyin doyum durumunu değerlendirmektedir.

- Fiziksel iyilik hali,
- Kendine bakabilme (beslenme, giyinme, hijyen uygulamaları, uyku),
- Hareket etme,
- Fiziksel etkinlik (yürüme, merdiven inme çıkma, eğilme, doğrulma),
- Rol etkinliği,
- Sosyal roller,
- Yaşam kalitesinin subjektif göstergeleri;
- Psikolojik iyilik hali; kişinin ruh halini ve farklı durumlara uyum sağlama durumunu değerlendirir. Bunlar yaşam doyumu, ruhsal ve emosyonel iyilik hali olarak ifade edilir. Psikolojik iyilik halinin depresyon, anksiyete, beden imajı, otonomi, yararlılık gibi boyutları vardır.
- Sosyal iyilik hali; kişinin aile, eş, arkadaşlar ve çevresi ile olan ilişkilerinin değerlendirilmesi, sosyal faaliyetlere katılma durumu, rollerini yerine getirme sürecidir ve mutluluğu ifade eder.
- Maddi iyilik hali; içinde yaşanılan anda ve geleceğe yönelik barınma, gelir, iş güvenliği gibi kavramları içerir (80).

Çocuklarda yaşam kalitesinin değerlendirilmesi bazı yönleriyle yetişkinlerden değişiklik gösterir. Örneğin yetişkinlerde sosyal işlevsellik değerlendirilirken okul alanı ya da arkadaş ilişkisi çok önemli değilken çocuklarda yapılan değerlendirmelerde arkadaş ile ilişkileri, onlarla oyun oynama, arkadaşları ile ilgili düşünceleri, okul ortamına uyum düzeyi önemli bir yer tutmaktadır (81, 82).

2.6.1. Okul Yaşam Kalitesi

Aile, okul, eğitim yaşam kalitesinin önemli bileşenlerini oluşturmaktadır. Yaşamlarının uzun yıllarını okulda geçiren çocuklar ve ergenler için okul yaşam kalitesi büyük önem taşımaktadır. Toplumda okul çağındaki bütün çocukların mümkün olan en iyi bedensel, ruhsal ve sosyal sağlığa kavuşmalarını sağlamak ve sürdürmek, sağlıklı bir çevrede gelişimlerini sürdürmelerini sağlamak ve çocukların, ailelerin ve toplumun sağlık düzeyini yükseltmek okul sağlığı hizmetlerinin amaçları arasındadır (83). Bu bağlamda öğrencilerin kendilerini değerli, mutlu ve güvende hissettikleri bir ortamı ifade eden okul ortamı yaşam kalitesinin çocukların akademik gelişimleri kadar kişisel ve sosyal gelişimleri üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır (7, 84).

Mutlu, hevesli ve hayata bağlı çocukların, diğer şartlar eşit olarak düşünüldüğünde öğrenmeye daha hevesli oldukları ve başarı düzeylerinin arttığı görülmektedir (85).

Sarı (7) öğrenci, okuldaki diğer öğrenci ve öğretmenlerle tatmin edici ilişkiler yaşayabiliyorsa, kendisine değer verildiğini hissediyorsa, okuldaki öğrenimi kadar sosyal ve toplumsal gelişine de önem verildiğine inanıyorsa okula yönelik algılarının olumlu olacağı ifade etmiştir. Öğrencinin okula yönelik algılarının olumlu olması onun akranları ile iyi ilişkiler içerisinde olmasını da sağlar. Akranlarına bağlı, olumlu ilişkiler geliştirmek öğrencilerin ileriki yaşamlarında çok önemli bir faktördür.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın tipi, evreni, örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ile verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN TIPI

Bu araştırma ilköğretim okulu ikinci kademedede okuyan öğrencilerin zorba ya da kurban olma sıklığı ve yaşam kalitesinin değerlendirilmesi için yapılmış olan kesitsel tipte bir saha çalışmasıdır.

3.2. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER VE ÖZELLİKLERİ

Karaman ilinin ilk kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, önemli bir yerleşim bölgesi, ticaret ve kültür merkezi olduğuna dair belgeler bulunmuştur. Karaman ve çevresinin M.Ö. 8000 yıllarında yerleşik iskâna sahip olduğu ortaya konulmuştur. Karaman; Hititler zamanında bir askeri ve ticaret merkezi olmuş daha sonra Frigya ve Lidyalıların egemenliğine geçmiştir. Karamanoğulları, Anadolu Selçuklu Devletinin zayıflamasından ve yıkılmasından sonra bağımsızlıklarını ilan edip Karamanoğlu Devletini kurmuşlardır. Karamanoğulları devletin başkenti olan Larende, Cumhuriyetin ilanından sonra Konya iline bağlı olarak Karaman adını almıştır. Karaman 15 Haziran 1989 tarihinde Türkiye'nin 70. ili olmuştur.

Karaman ilinin kuzeyinde Konya, güneyinde Mersin ve batısında Antalya yer alır. Deniz seviyesinden yüksekliği 1033 m'dir. Karaman topraklarının büyük kısmı geniş ovalarla kaplıdır. İlin güneyi dağlıktır. Toros Dağları batıdan doğuya uzanır. Kuzey batıdaki Karadağ'ın en yüksek yeri 2288 metredir. Karadağ volkanik sönmüş yanardağdır. Son yıllarda yapılan gölet ve sulama kanalları ile tarım daha bir canlı hale gelmiştir. Ovada tahıl türleri ve sanayi bitkileri yetiştirilir.

Karaman'ın nüfusu 2010 yılı verilerine göre 232 633'dür. Nüfusun 159 834'ü il ve ilçe merkezlerinde yaşarken, 72 799'u belde ve köylerde yaşamaktadır. İl ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı %69'dur. İl merkezi nüfusu 135 185, ilin nüfus yoğunluğu ise km² başına 26 kişidir. İlin 2010 yılı yıllık nüfus artış hızı %3,2 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranı %7.5'dir ve iller sıralamasında 63.sıradadır. Karaman ilinde işgücüne katılım oranı %52.8'dir (86).

3.3. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Karaman İl Merkezindeki 56 ilköğretim okulunda ikinci kademedede öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. İl Milli Eğitim Müdürlüğü kayıtlarına göre 2011 yılı itibarıyla 5, 6 ve 7. sınıflarda öğrenim gören toplam 9732 öğrenci mevcut olup, bunlar 2011-12 eğitim döneminde 6-7 ve 8. sınıfları oluşturacaklardır. Daha önce yapılmış çalışmalarda zorbalık oranının %20 civarında bulunduğu göz önüne alınarak, %95 güven düzeyinde ve %2 tolerans değeri alınarak, örnekleme 1537 kişinin alınması gerektiği hesaplanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığını kriterleri ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün görüşleri doğrultusunda okulların sosyoekonomik yapılarına göre 3 grupta (iyi-orta-kötü) tabakalandırılarak araştırmaya alınması planlandıysa da milli eğitim müdürlüğünün böyle bir ayırım yapamayacağını belirtmeleri üzerine, örneklem 56 okul içerisinde kura ile belirlenmiştir. Her okuldaki mevcut öğrenci sayısı göz önünde bulundurularak, örneklem sayısı tamamlanıncaya kadar kura çekimine devam edilmiş ve sonuçta 1741 2. kademe öğrencisinin bulunduğu 8 okul araştırmaya alınmıştır.

3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden veriler 3 ayrı form ile toplanmıştır. İlk form ile öğrencilerin kişisel ve sosyo-demografik özelliklerine ait veriler, ikinci form ile

pediatrik yaşam kalitesine ilişkin veriler, üçüncü form ile de akran zorbalığına ilişkin veriler toplanmıştır.

3.4.1. Anket Formu (Ek 1)

Anket formu öğrencilerin ve ailelerin sosyo-demografik özelliklerini, öğrencilerin sağlık durumlarını, aile içinde şiddet görme durumlarını, okul başarı düzeylerini, televizyon izleme ve internette zaman geçirme sürelerini, boy ve kilo algısına yönelik olarak hazırlanmış toplam 30 sorudan oluşmaktadır.

3.4.2. Pediatrik Yaşam Kalitesi Ölçeği (Ek-2)

Pediatrik yaşam kalitesi ölçeği (PedsQL) 2-18 yaşları arasındaki çocuk ve adölesanların sağlıkla ilgili yaşam kalitelerini değerlendirebilmek amacıyla Varni ve arkadaşları (87) tarafından 15 yıllık bir çalışma sonucu 1999 yılında geliştirilmiştir. Bu envanterle DSÖ'nün tanımına paralel olarak çocukların ve adölesanların fiziksel, duygusal, ruhsal ve sosyal iyilik halleri sorgulanmaktadır. Türk çocukları için geçerlik güvenirliği Sönmez ve arkadaşları (88) tarafından yapılmıştır.

PedsQL 4.0 Yaşam Kalitesi Envanteri çocuk formu toplam puan için α değeri 0.78, puan ortalaması 1831.85 ± 262.85 bulunmuştur. Aile formu için α : 0.83, puan ortalaması 1610.17 ± 338.32 bulunmuştur. PedsQL 4.0 Yaşam Kalitesi Envanteri alt grup puanları ile araştırmanın bağımsız değişkenleri incelendiğinde çocukların fiziksel fonksiyon puanları ve okul fonksiyon puanları ile yaş grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuştur. Bonferroni ileri analizinde farkın 8 ile 10 yaş arasında olduğu saptanmıştır (Fiziksel fonksiyonlar fark: 3.33, $p:0.004$; Okul fonksiyonlar fark: 1.68, $p:0.036$). Çocukların fiziksel fonksiyon puanları ile cinsiyetleri arasında, sosyal fonksiyon puanları ile evde kendilerine ait bir odanın olması arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuştur. Yapılan geçerlik güvenirlik çalışmasında PedsQL 4.0 Yaşam Kalitesi Envanteri'nin 8-12 yaş için uygulanabilir bir envanter olduğu tespit edilmiştir (88).

PedsQL 1- fiziksel fonksiyonlar (8 soru), 2- duygusal fonksiyonlar (5 soru), 3- sosyal fonksiyonlar (5 soru), 4- okul fonksiyonlarını (5 soru) kapsayan toplam 23 soruluk çok yönlü bir envanterdir. Değerlendirme 0-100 puan aralığındaki puanlamaya göre yapılmaktadır. Sorunun yanıtı hiçbir zaman olarak işaretlenmişse 100, nadiren olarak işaretlenmişse 75, bazen olarak işaretlenmişse 50, sıklıkla olarak işaretlenmişse 25,

hemen her zaman olarak işaretlenmişse 0 puan almaktadır. Toplam puan ne kadar yüksek ise, sağlıkla ilgili yaşam kalitesi de o kadar iyi algılanmaktadır. PedsQL; çocuk ve ebeveyn formu olmak üzere hem çocuklara hem de ebeveynlere uygulanmakta olan bir envanterdir (88). Bizim çalışmamız ilköğretim ikinci kademedeki okumakta olan öğrenciler üzerinde yapıldığı için pediatrik yaşam kalitesi ölçeği formu kullanılmıştır.

3.4.3. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği (Ek-3)

Pişkin M., ve Ayas T. tarafından hazırlanan Akran zorbalığı belirleme ölçeğinin geliştirilme sürecine zorbalıkla ilgili kuramsal yaklaşımlar ve bu kuramsal yaklaşımlara dayalı olarak geliştirilen ölçek ve anketler incelenmiştir. Zorbalık kavramının kurban ve zorba boyutunun literatürde tanımlanan 5 alt yapısı doğrultusunda madde havuzu oluşturulmuştur. Bu maddeler psikolojik danışma ve rehberlik ile ölçme değerlendirme alanındaki uzmanların görüşlerine sunulmuş ve öneriler doğrultusunda gerekli değişiklikler yapılarak ölçek formu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu form 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerine maddelerin anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek amacıyla deneme uygulaması yapılmıştır. Bu uygulama sonucunda bazı maddelerin öğrenciler tarafından anlaşılmasında zorluk çekildiği görülerek bu maddelerin ifadelerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler sonucunda son hali verilen ölçek, Ankara ilinde farklı sosyo ekonomik düzeylerdeki ilköğretim okullarına devam eden 425 öğrenciye uygulanmıştır. Bu ölçekler akranlarına “zorbalık yapan” ve “zorbalığa uğrayan” öğrencileri belirlemek amacıyla toplam 37 madde ve beş faktörden oluşmaktadır. Ölçekteki maddelerin faktörlere göre dağılımı şu şekildedir; 1-10. maddeler fiziksel zorba ve kurban, 11-16. maddeler sözel zorba ve kurban, 17-21. maddeler izolasyon zorba ve kurban, 22-28. maddeler söylenti yayma zorba ve kurban, 29-37. maddeler eşyalara zarar verme zorba ve kurbanı oluşturmaktadır. Akran zorbalığı belirleme ölçeği çocuk formu, biri “zorba” diğeri “kurban” olarak adlandırılan ve aynı maddelerin farklı biçimde sorulmasından oluşan paralel iki ölçekten oluşmaktadır. Öğrencilerin zorba ölçeğinde yer alan söz ve eylemleri ne sıklıkla yaptıklarını, kurban ölçeğinde ise bu söz ve eylemlere ne sıklıkla uğradıklarını işaretlemeleri beklenmektedir. İkinci olarak ölçeği dolduran bireyleri kendi içerisinde 1) zorba, 2) kurban, 3) nötr (ne zorba ne kurban) ve 4) zorba-kurban (yani hem zorbalık yapan hem de kurban olan) bireyleri ayırarak da karşılaştırmalı analizler yapılabilir (89).

“Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği” değerlendirilirken bir davranışın zorbalık olabilmesi için sürekliliğinin olması gerekmektedir. Bu nedenle herhangi bir veya birkaç soruya “hemen hemen her gün” veya “haftada en az bir defa” seçeneklerinden biri öğrenci tarafından “bana yapıldı” olarak işaretlenmişse bu kişi kurban, “ben yaptım” olarak işaretlenmişse bu kişi zorbadır. Aynı veya farklı ifadeler için bu seçeneklerden biri “bana yapıldı” ve aynı zaman da “ben yaptım” olarak işaretlenmişse bu kişi zorba-kurban ve bütün sorular için bu seçeneklerin dışından biri (ayda bir defa, dönem boyunca bir defa, hiçbir zaman) seçilmişse o kişi ise nötr’dür (90).

3.5. VERİLERİN TOPLANMASI

Veriler Ekim 2011 ile Aralık 2011 tarihleri arasında toplanmıştır. Kura ile belirlenen 8 ilköğretim okulu araştırmacı tarafından tek tek ziyaret edilerek ve 1741 öğrenci ile görüşülmüştür. 52 öğrenci araştırmaya katılmayı kabul etmemiştir. Araştırmaya anket ve ölçekleri doldurmayı kabul eden 1689 öğrenci dâhil edilmiştir. 81 öğrenci anket formunu eksik doldurduğu için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Böylece çalışmada 1608 öğrencinin anket ve ölçek formu analiz edilmiştir.

Anket formu hazırlanırken uzmanların görüşleri alınmış, konu ile ilgili daha önce yapılan araştırmalar ve tezler incelenmiştir Anket formu hazırlandıktan sonra örnekleme dâhil edilmeyen bir okulun ilköğretim ikinci kademesinde okuyan 6.-8. sınıf öğrencileri ile bir ön çalışma yapılmıştır. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra anket örnekleme uygulanmıştır.

Tablo 3. 1. Araştırmaya dahil edilen okullar ve öğrenci sayıları

OKULUN ADI	ÖĞRENCİ SAYISI	KATILMAYI KABUL EDEN	KATILMAYI KABUL ETMEYEN	ANKETLERİ EKSIKSIZ DOLDURAN	ANKETİ EKSIK DOLDURAN
Siyahser İÖÖ	143	129	14	116	13
19 Mayıs İÖÖ	141	135	6	125	10
Cumhuriyet Nihat Arslan İÖÖ	211	205	6	194	11
Özel Babaoğlu İÖÖ	152	150	2	145	5
Yem Sanayi İÖÖ	333	321	12	304	17
Sabiha Gökçen İÖÖ	363	358	5	350	8
Mehmet Bey İÖÖ	286	282	4	274	8
Yavuz Sultan Selim İÖÖ	112	109	3	100	9
TOPLAM	1741	1689	52	1608	81

3.6. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Verilerin analizinde SPSS 15 paket programı kullanılmıştır. Nicel veriler ortalama ve standart sapma olarak gösterilmiştir. Verilerin analizinde Ki Kare, bağımsız örneklerde T testi kullanılmıştır. $P < 0.05$ değeri anlamlı kabul edilmiştir.

Öğrencilerin kilo persentilleri hesaplanırken;

- 3.-5. Persentil arası yetersiz,
- 5.-15. Persentil arası zayıf
- 15.-85. Persentil arası normal kiloda
- 85.-95. Persentil arası hafif şişman
- 95. Persentil ve üzeri obez kabul edildi (91).

Boy persentili hesaplanırken de;

- 3.-5. Persentil arası çok kısa
- 5.-15. Persentil arası kısa
- 15.-85. Persentil arası normal boyda
- 85.-95. Persentil arası hafif uzun
- 95. Persentil ve üzeri çok uzun olarak değerlendirildi (91).

Herhangi bir hastalığa sahip olma durumu, okul başarısı, ailenin gelir durumu, ebeveynlerin tutumu öğrencilerin kendi ifadelerine göre belirlendi ve değerlendirme bu görüşler doğrultusunda yapılmıştır

3.7. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırma için Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu'ndan 2011/436 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Etik kurul onayı ile birlikte Karaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurulmuştur. İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izin alınmasından sonra örnekleme belirlenen okullar ziyaret edilerek araştırmacı tarafından okul yöneticilerine araştırmanın amacı, yöntemi, uygulama koşulları hakkında bilgi verilmiş araştırmanın yapılabilmesi için öğrenci velilerinin yazılı onamı alınmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin %53.5'i kız, %46.5' i erkektir. Öğrencilerin %32.6'sı 6. Sınıfta, %35.0' ı 7.sınıfta, %32.4' ü de 8.sınıfta okumaktadır. Öğrencilerin %84.8' i ilde, %11.0'i ilçede, %0.4'ü kasabada, %3.8'i de köyde doğmuştur. Tabloda öğrencilerin %93.5' i evde anne ve babasıyla yaşadığını, %1.7'si üvey anne ya da üvey baba ile birlikte yaşadığını, %3.6'sı evde sadece anne ya da babasıyla yaşadığını ifade etmiştir. Öğrencilerin yaşadığı evin durumuna bakıldığında; %31.7'si müstakil evde, %3.6'si gecekonduda, %64.7'si apartman dairesinde yaşamaktadır. Araştırmada öğrencilerin kardeş sayısı ortalama 2.71 ± 1.03 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin %97.9'u herhangi bir hastalığa sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin kilo ortalamaları 43.23 ± 8.89 kg, kilo persentillerine bakıldığında ise %28.0'ı zayıf, %67.6'sı normal, %4.4'ü şişmandır. Boy ortalamaları 151.90 ± 9.64 cm, boy persentilleri değerlendirildiğinde ise %37.6'sı kısa, %55.2'si normal, %7.2'si uzun olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin %71.0'ı başarı durumunu iyi olarak belirtirken %26.3'ü orta, %2.7'si de kötü olarak belirtmiş not ortalamaları 78.85 ± 12.19 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin %6.5'i sigara içmeyi denediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler günde ortalama 2.27 ± 1.33 saat televizyon seyrettiklerini, günde 1.18 ± 1.14 saat de bilgisayarda vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir (Tablo 4.1).

Araştırmaya alınan öğrencilerin yaş ortalamaları 12.69 ± 1.03 olup (min=11, max=16), çeşitli özelliklere göre dağılımları Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1. Araştırmaya katılan öğrencilerin genel özellikleri

Öğrenciye Ait Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet		
Kız	860	53.5
Erkek	748	46.5
Sınıf		
6. sınıf	525	32.6
7.sınıf	563	35.0
8.sınıf	520	32.4
Doğum Yeri		
İl	1363	84.8
İlçe	178	11.0
Kasaba	6	0.4
Köy	61	3.8
Evde Birlikte Yaşayanlar		
Anne baba birlikte	1504	93.5
Üvey anne ya da üvey baba	27	1.7
Sadece anne ya da baba	58	3.6
Diğer**	19	1.2
Yaşanılan Evin Durumu		
Müstakil ev	509	31.7
Gecekondu	59	3.6
Apartman dairesi	1040	64.7
Kendine Ait Odası Bulunma		
Var	856	53.2
Yok	752	46.8
Hastalık Bulunma Durumu		
Var	34	2.1
Yok	1574	97.9
Kilo Persentil		
Zayıf	451	28.0
Normal	1087	67.6
Şişman	70	4.4

Tablo 4.1. Araştırmaya katılan öğrencilerin genel özellikleri (devamı)

Öğrenciye Ait Özellikler	Sayı	%
Boy Persentil		
Kısa	605	37.6
Normal	888	55.2
Uzun	115	7.2
Okul Başarısı		
İyi	1142	71.0
Orta	423	26.3
Kötü	43	2.7
Sigara İçmeyi Deneme Durumu		
Deneyen	105	6.5
Denemeyen	1503	93.5
Toplam	1608	100

**diğer seçeneğini işaretleyenler; yurttta, anne ya da babasından ayrı anneannesi, babaannesi, dedesi, teyzesi vs. ile yaşayanları belirtmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerine ait özellikler Tablo 4.2’de görülmektedir.

Tablo 4.2. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerine ait özellikler

Aileye Ait Özellikler	Sayı	%
Annenin Eğitim Durumu		
Okuryazar Değil	34	2.1
İlkokul	935	58.2
Ortaokul	250	15.5
Lise	220	13.7
Üniversite	169	10.5
Babanın Eğitim Durumu		
Okuryazar Değil	13	0.8
İlkokul	672	41.8
Ortaokul	279	17.4
Lise	319	19.8
Üniversite	325	20.2

Tablo 4.2. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerine ait özellikler (devamı)

Aileye Ait Özellikler	Sayı	%
Annenin Mesleği		
Ev Hanımı	1216	75.6
İşçi	183	11.4
Memur	146	9.1
Emekli	21	1.3
Diğer***	42	2.6
Babanın Mesleği		
İşsiz	38	2.4
Serbest Meslek	532	33.1
İşçi	498	31.0
Memur	312	19.4
Emekli	97	6.0
Diğer	131	8.1
Ailenin Gelir Durumu		
İyi	960	59.7
Orta	580	36.1
Kötü	68	4.2
Annenin Tutumu		
Otoriter	186	11.6
İlgisiz	36	2.2
Demokratik	1386	86.2
Babanın Tutumu		
Otoriter	152	9.5
İlgisiz	88	5.5
Demokratik	1348	83.8
Toplam	1608	100

***Diğer seçeneği; ebeveynleri tarlada mevsimlik işçi olanlar, çocuk bakıcılığı yapanlar, herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmayanları içermektedir.

Tablo 4.2’de araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerine ilişkin özellikler verilmiştir. Öğrencilerin %2.1’inin annesi okuryazar olmadığını, %58.2’i ilkokul mezunu olduğunu, %10.5’i de üniversite mezunu olduğunu belirtmiştir. Babalarının eğitim durumuna bakıldığında okuryazar olmayanların oranı %0.8, ilkokul mezunu

olanların oranı %41.8, üniversite mezunu olanların oranı ise %20.2'dir. Öğrencilerin %75.6'sının annesi ev hanımı, %9.1'inin memur; babalarının %2.4 ü işsiz, %33.1'i serbest meslek, %31.0'ı işçi, %19.4'ü memurdur. Öğrencilerin %59.7'si gelir durumlarını iyi olarak belirtmişlerdir. Araştırmaya dâhil olan öğrencilerin %11.6'sı annelerinin otoriter olduğunu, %2.2'si ilgisiz olduğunu, %86.2'si de demokratik olduğunu belirtirken; babalarının otoriter olduğunu belirtenlerin oranı %9.5, ilgisiz olduğunu belirtenlerin oranı %5.5, demokratik olduğunu belirtenlerin oranı ise %83.8'dir (Tablo 4.2).

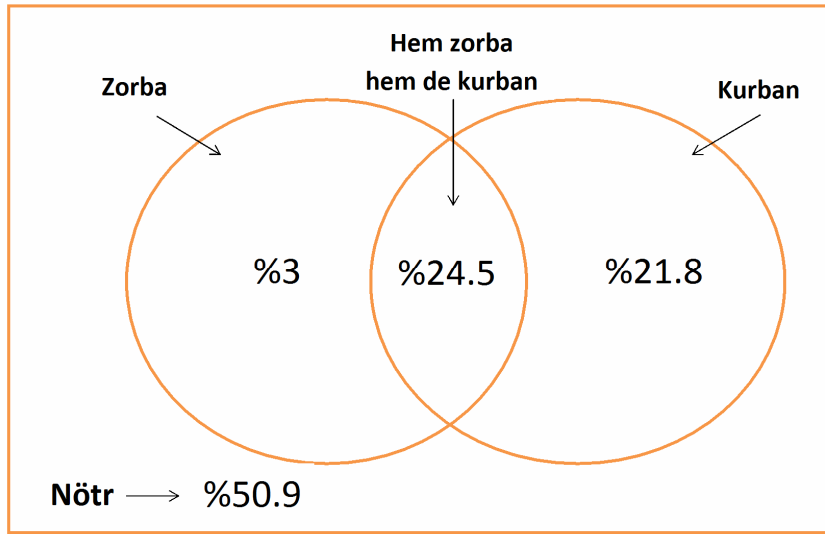
Öğrencilerin şiddete dair özellikleri Tablo 4.3'de verilmiştir.

Tablo 4.3. Araştırmaya katılan öğrencilerin aile içinde şiddete tanık olma durumları

Aile İçinde Şiddete Tanık Olma	Sayı	%
Anneden Şiddet Görme		
Evet	69	4.3
Hayır	1539	95.7
Babadan Şiddet Görme		
Evet	78	4.9
Hayır	1530	95.7
Ailede Şiddete Tanık Olma		
Evet	15	0.9
Hayır	1593	99.1
Kardeşe Şiddet Uygulama		
Evet	198	12.3
Hayır	1289	80.2
Kardeşten Şiddet Görme		
Evet	124	7.7
Hayır	1363	84.8
Toplam	1608	100

Tablo 4.3’de görüldüğü gibi, öğrencilerin %4.3’ü annesinden, %4.9’u babasından, %7.7’si de kardeşinden şiddet gördüğünü ifade etmiştir. Araştırmada öğrencilerin %0.9’u babasının annesine şiddet uyguladığını belirtmiştir. Öğrencilerin %12.3’ü de kardeşine şiddet uygulamaktadır (Tablo 4.3).

Akran zorbalığı belirleme ölçeğinden alınan puanlara göre araştırmaya katılan öğrencilerin %27.5’i zorba, %46.3’ü kurban olarak tespit edilmiş olup, zorba ya da kurban olma durumunun alt başlıklara göre oranları Şekil 4.1’de verilmiştir.

Şekil 4.1. Zorba, Kurban, Hem Zorba hem Kurban ve Nötr Olma

Tablo 4.4. Araştırmaya katılan öğrencilerin zorba/kurban olma durumları

Özellik	Sayı	%
Zorba olma oranı	443	27.5
Fiziksel zorbalık oranı	255	15.9
Sözel zorbalık oranı	274	17.0
İzolasyon zorbalık oranı	158	9.8
Söylenti zorbalık oranı	66	4.1
Zarar zorbalık oranı	100	6.2
Kurban olma oranı	744	46.3
Fiziksel kurban olma oranı	420	26.1
Sözel kurban olma oranı	522	32.5
İzolasyon kurban olma oranı	281	17.5
Söylenti kurban olma oranı	249	15.5
Zarar kurban olma oranı	235	14.6
Ne zorba ne de kurban	818	50.9
Hem zorba hem de kurban	394	24.5
Toplam	1608	100

Tablo 4.4’de araştırmaya katılan öğrencilerin zorba/kurban olma durumları değerlendirilmiş olup, öğrencilerin %27.5’i zorba, %46.3’ü kurban, %50.9’u ne zorba ne de kurban, %24.5’i de hem zorba hem de kurban olarak bulunmuştur. Hem zorba hem de kurban olanlar çıkarıldığında sadece zorbalık oranı %3, sadece kurban olma oranı %22 civarındadır. Alt başlıklara baktığımızda öğrenciler en fazla sözel zorbalığa başvurmakta (%17.0), yine öğrenciler en çok sözel zorbalığa maruz kalmaktadır (%32.5) (Tablo 4.4).

Zorba ya da kurban olma durumunun öğrencilerin çeşitli özelliklerine göre dağılımı Tablo 4.5’de sunulmuştur.

Tablo 4.5. Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özellikleri ile zorba/kurban olma durumlarının değerlendirilmesi

Özellik	Zorba Olma Durumu				Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	443	27.5	1165	72.5	744	46.3	864	53.7
Cinsiyet								
Kız	189	22.0	671	78.0	344	40.0	516	60.0
Erkek	254	34.0	494	66.0	400	53.5	348	46.5
x ² , p	x ² =28.768 P<0.001				x ² =29.222 P<0.001			
Sınıf								
6. sınıf	88	16.8*	437	83.2	189	36.0*	336	64.0
7. sınıf	178	31.6	385	68.4	292	51.9	271	48.1
8. sınıf	177	34.0	343	66.0	263	50.6	257	49.4
x ² , p	x ² =46.244 p<0.001				x ² =33.242 p<0.001			
Doğum Yeri								
İl	382	28.0	981	72.0	636	46.7	727	53.3
İlçe	46	25.8	132	74.2	80	44.9	98	55.1
Kasaba	1	16.7	5	83.3	1	16.7	5	83.3
Köy	14	23.0	47	77.0	27	44.3	34	55.7
x ² , p	x ² =1.417 p=0.701				x ² =2.424 p=0.489			

Tablo 4.5. Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özellikleri ile zorba/kurban olma durumlarının değerlendirilmesi (devamı)

Özellik	Zorba Olma Durumu				Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Boy Persentil								
Kısa	138	22.8*	467	77.2	263	43.5	342	56.5
Normal	273	30.7	615	69.3	425	47.9	463	52.1
Uzun	32	27.8	83	72.2	56	48.7	59	51.3
x ² ,p	x ² =11.351 p=0.003				x ² =3.590 p=0.166			
Kilo Persentil								
Zayıf	114	25.3	337	74.7	204	45.2	247	54.8
Normal	302	27.8	785	72.2	500	46.0	587	54.0
Şişman	27	38.6	43	61.4	40	57.1	30	42.9
x ² ,p	x ² =5.457 p=0.065				x ² =3.556 p=0.169			
Hastalık Bulunma Durumu								
Var	12	35.3	22	64.7	18	52.9	16	47.1
Yok	431	27.4	1143	72.6	726	46.1	848	53.9
x ² , p	x ² =1.044 p=0.307				x ² =0.622 p=0.430			
Okul Başarısı								
İyi	301	26.4	841	73.6	516	45.2	626	54.8
Orta	127	30.0	296	70.0	208	49.2	215	50.8
Kötü	15	34.9	28	65.1	20	46.5	23	53.5
x ² ,p	x ² =3.269 p=0.195				x ² =1.976 p=0.372			
Sigara İçmeyi Deneme Durumu								
Deneyen	48	45.7	57	54.3	64	61.0	41	39.0
Denemeyen	395	26.3	1108	73.7	680	45.2	823	54.8
x ² ,p	x ² 18.570 p<0.001				x ² =9.743 p=0.002			

Tablo 4.5’de de görüldüğü gibi kız öğrencilerin %22.0’nın, erkek öğrencilerin ise %34.0’nın zorbaca davranışlar gösterdiği bulunmuştur, benzer şekilde kurban olma oranı da kız öğrencilerde %40.0 iken, erkek öğrencilerde %53.5’e yükselmektedir ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$). 7 ve 8. sınıflardaki öğrencilerde 6. Sınıf öğrencilerine göre hem zorba hem de kurban olma oranları daha yüksektir ve aralarındaki bu farklılık istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$). Zorba olma oranı 6.sınıfta %16.8 iken 7.sınıfta %31.6, 8.sınıfta da %34.0’a yükselmiştir. Kısa boylu öğrencilerin %22.8’inin, normal boylu öğrencilerin %30.7’sinin, uzun boylu öğrencilerin de %27.8’inin akranlarına karşı zorbaca davranışlar gösterdiği tespit edilmiştir ve aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Sigara içmeyi deneyen öğrencilerde zorbalık oranı %45.7’ye yükselirken, sigara içmeyi denemeyen öğrencilerde bu oran %26.3’dür. Kurban olma oranlarına baktığımızda sigara içmeyi deneyen öğrencilerde oran %61.0’a yükselmiştir, sigara içmeyi denemeyen öğrencilerde %45.2’ye düşmüştür ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Tablodan da takip edilebileceği gibi öğrencilerin doğum yeri, kilo persentili, herhangi bir hastalığa sahip olma durumu, okul başarısı ile zorba ya da kurban olma oranları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$) (Tablo 4.5).

Tablo 4.6’de araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerine ait özelliklere göre zorba/kurban olma durumları verilmektedir.

Tablo 4.6. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin özelliklerine göre zorba/kurban olma durumları

Özellik	Zorba Olma Durumu				Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	443	27.5	1165	72.5	744	46.3	864	53.7
Evde Birlikte Yaşayanlar								
Anne baba birlikte	418	27.8	1086	72.2	693	46.1	811	53.9
Üvey anne ya da üvey baba	8	29.6	19	70.4	10	37.0	17	63.0
Sadece anne ya da baba	12	20.7	46	79.3	26	44.8	32	55.2
Diğer	5	26.3	14	73.7	15	78.9*	4	21.1
x²,p	x²=1.485 p=0.686				x²=9.158 p=0.027			
Yaşanılan Evin Durumu								
Müstakil	143	28.1	366	71.9	241	47.3	268	52.7
Gecekondu	15	25.4	44	74.6	29	49.2	30	50.8
Apartman	285	27.4	755	72.6	474	45.6	566	54.4
x², p	x²=0.220 p=0.896				x²=0.636 p=0.728			
Aile Gelir Düzeyi								
İyi	276	28.8	684	71.3	441	45.9	519	54.1
Orta	148	25.5	432	74.5	268	46.2	312	53.8
Kötü	19	27.9	49	72.1	35	51.5	33	48.5
x², p	x²=1.899 p=0.387				x²=0.783 p=0.676			
Annenin Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	6	17.6	28	82.4	11	32.4	23	67.6
İlkokul	239	25.6	696	74.4	423	45.2	512	54.8
Ortaokul	74	29.6	176	70.4	119	47.6	131	52.4
Lise	73	33.2	147	66.8	107	48.6	113	51.4
Üniversite	51	30.2	118	69.8	84	49.7	85	50.3
x², p	x²=8.130 p=0.087				x²=4.522 p=0.340			

Tablo 4.6. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin özelliklerine göre zorba/kurban olma durumları (Devamı)

Özellik	Zorba Olma Durumu				Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Babanın Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	2	15.4	11	84.6	5	38.5	8	61.5
İlkokul	151	22.5*	521	77.5	295	43.9	377	56.1
Ortaokul	78	28.0	201	72.0	127	45.5	152	54.5
Lise	109	34.2	210	65.8	161	50.5	158	49.5
Üniversite	103	31.7	222	68.3	156	48.0	169	52.0
x ² , p	x ² =19.471 p=0.001				x ² =4.557 p=0.336			
Annenin Mesleği								
Ev hanımı	329	27.1	887	72.9	552	45.4	664	54.6
İşçi	44	24.0	139	76.0	89	48.6	94	51.4
Memur	43	29.5	103	70.5	70	47.9	76	52.1
Emekli	5	23.8	16	76.2	8	38.1	13	61.9
Diğer	22	52.4*	20	47.6	25	59.5	17	40.5
x ² , p	x ² =14.662 p=0.005				x ² =4.483 p=0.345			
Babanın Mesleği								
İşsiz	9	23.7	29	76.3	15	39.5	23	60.5
Serbest meslek	152	28.6	380	71.4	247	46.4	285	53.6
İşçi	128	25.7	370	74.3	236	47.4	262	52.6
Memur	85	27.2	227	72.8	145	46.5	167	53.5
Emekli	30	30.9	67	69.1	44	45.4	53	54.6
Diğer	39	29.8	92	70.2	57	43.5	74	56.5
x ² , p	x ² =2.307 p=0.805				x ² =1.401 p=0.924			

Tablo 4.6’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerden sadece anne ya da babasıyla yaşayanların %20.7’si, evde anne ve babasıyla birlikte yaşayanların %27.8’i, üvey anne ya da üvey babasıyla yaşayanların ise % 29.6’sı zorba olarak

tespit edilmiş ancak aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Öğrencilerin kurban olma durumlarına bakıldığında ise anne ve babasıyla birlikte yaşayanların %46.1'i, üvey anne ya da üvey babasıyla birlikte yaşayanların %37.0'ı, sadece anne ya da babasıyla yaşayanların %44.8'i ve diğer seçeneğini işaretleyen öğrencilerin %78.9'u kurban olarak bulunmuştur ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak da anlamlıdır ($p<0.05$). Araştırmada öğrencilerin yaşadığı evin özelliği ve ailenin gelir düzeyinin zorba/kurban olma durumunu etkilememiştir ($p>0.05$). Annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin %17.6'sının, ilkokul mezunu olanların %25.6'sının, lise mezunu olanların %33.2'sinin ve üniversite mezunu olanların %30.2'sinin zorbaca davranışlar sergilediği tespit edilmiş, annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin kurban olma oranı %32.4'e düşerken, ilkokul mezunu ve daha üzeri eğitim seviyesinde olanlarda kurban olma oranları %45.2 ile %49.7 arasında değişmektedir ancak aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı saptanmamıştır ($p>0.05$). Babanın eğitim durumuna göre incelendiğinde ise, öğrencilerde zorbaca davranış gösterme oranlarının babalarının eğitim seviyesi yükseldikçe arttığı saptanmıştır. Babası okuryazar olmayanlarda oran %15.4, ilkokul mezunu olanlarda %22.5 iken ortaokul mezunu olanlarda %28.0, lise mezunu olanlarda %34.2 ve üniversite mezunu olanlarda %31.7'dir. Aralarındaki farklılığa bakıldığında, istatistiksel olarak da anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Ancak babanın eğitim durumu ile öğrencilerin kurban olma oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Annenin yaptığı meslek ile öğrencilerin zorba olma oranları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Annesi ev hanımı, işçi, memur veya emekli olanların dışında başka mesleklerle uğraşanların zorba olma oranı diğer mesleklere uğraşanlara oranla daha yüksek (%52.4) tespit edilmiştir ($p<0.05$). Annenin mesleğinin kurban olma oranını ise etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır ($p>0.05$). Babanın mesleği ile zorba/kurban oranları incelendiğinde, aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0.05$) (Tablo 4.6).

Ebeveynlerin tutumu ve ailede şiddete ait özellikler ile zorba/kurban olma oranları Tablo 4.7'de gösterilmektedir.

Tablo 4.7. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin tutumu ve aile içi şiddet durumuna göre zorba/kurban oranlarının değerlendirilmesi

Özellik	Zorba Olma Durumu				Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	443	27.5	1165	72.5	744	46.3	864	53.7
Annenin Tutumu								
Otoriter	73	39.2*	113	60.8	113	60.8*	73	39.2
İlgisiz	14	38.9	22	61.1	25	69.4	11	30.6
Demokratik	356	25.7	1030	74.3	606	43.7	780	56.3
x², p	x²=17.484 p<0.001				x²=27.086 p<0.001			
Babanın Tutumu								
Otoriter	66	43.4*	86	56.6	96	63.2*	56	36.8
İlgisiz	34	38.6	54	61.4	51	58.0	37	42.0
Demokratik	340	25.2	1008	74.8	588	43.6	760	56.4
x²,p	x²=28.140 p<0.001				x²=26.076 p<0.001			
Anneden Şiddet Görme								
Evet	35	50.7	34	49.3	49	71.0	20	29.0
Hayır	408	26.5	1131	73.5	695	45.2	844	54.8
x², p	x²=19.399 p<0.001				x²=17.758 p<0.001			
Babadan Şiddet Görme								
Evet	40	51.3	38	48.7	57	73.1	21	26.9
Hayır	403	26.3	1127	73.7	687	44.9	843	55.1
x², p	x²=23.132 p<0.001				x²=23.698 p<0.001			

Tablo 4.7. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin tutumu ve aile içi şiddet durumuna göre zorba/kurban oranlarının değerlendirilmesi (**Devamı**)

Özellik	Zorba Olma Durumu				Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailede Şiddete Tanık Olma								
Evet	6	40.0	9	60.0	14	93.3	1	6.7
Hayır	437	27.4	1156	72.6	730	45.8	863	54.2
x ² ,p	x ² =1.176 p=0.278				x ² =13.491 p<0.001			
Kardeşe Şiddet Uygulama								
Evet	91	46.0	107	54.0	128	64.6	70	35.4
Hayır	312	24.2	977	75.8	555	43.1	734	56.9
x ² ,p	x ² =41.115 p<0.001				x ² =32.214 p<0.001			
Kardeşten Şiddet Görme								
Evet	55	44.4	69	55.6	86	69.4	38	30.6
Hayır	348	25.5	1015	74.5	597	43.8	766	56.2
x ² , p	x ² =20.383 p<0.001				x ² =29.887 p<0.001			

Tablodan da anlaşılabacağı gibi ebeveynlerin tutumunun öğrencilerin zorba/kurban olma oranlarını etkilediği görülmektedir. Annelerinin kendilerine karşı otoriter olduğunu düşünen öğrencilerin zorba olma oranı %39.2 iken, ilgisiz olduğunu düşünenlerin zorba olma oranı %38.6'ya yükselmekte, demokratik olduğunu düşünenlerin zorba olma oranı ise %25.7'ye düşmektedir ($p<0.001$). Kurban olma oranların bakıldığında yine annesinin tutumunu otoriter olarak ifade edenlerde oran %60.8 iken, ilgisiz olduğunu ifade edenlerde %69.4'e yükselen kurban olma oranı, annesinin demokratik olduğunu ifade edenlerde aynı oran %43.7'ye düşmektedir ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı saptanmıştır ($p<0.001$). Babasının kendisine karşı tutumunu otoriter olarak ifade eden öğrencilerin %43.4'ü, ilgisiz olarak ifade edenlerin %38.6'sı, demokratik olarak ifade edenlerin de %25.2'si akranlarına karşı zorbaca davranışlar sergilerken; kurban olan öğrencilerin oranına

bakıldığında babasını otoriter olarak nitelendirenlerde %63.2'ye, ilgisiz olarak nitelendirenlerde %58.0'a yükselmiş, demokratik olduğunu düşünenlerde ise aynı oran %43.6'ya düşmüştür. Aralarındaki farklılığa bakıldığında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.001$). Annesinden şiddet görmediğini ifade eden öğrencilerde %26.5 olan zorbalık oranı şiddet gördüğünü ifade edenlerde %50.7'ye yükselmektedir. Yine babasından şiddet görmediğini belirten öğrencilerde zorbalık oranı %26.3 iken şiddet gören öğrencilerde %51.3'e yükselmiştir ($p<0.001$). Kurban olanların oranına bakıldığında ise annesinden görmeyenlerde kurban olma oranı %45.2, annesinden şiddet görenlerde %71.0'dır. Babasından şiddet görenlerde %73.1'e yükselen kurban olma oranı babasından şiddet görmeyenlerde %44.9'a düşmektedir ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Araştırmada kardeşine şiddet uyguladığını belirten öğrencilerde hem zorbalık (%46.0) hem de kurban olma oranı (%64.6) uygulamayanlara göre daha yüksektir. Benzer şekilde, kardeşinden şiddet gören öğrencilerde zorba (%44.4) ve kurban olma (%69.4) oranları şiddet görmeyenlerden daha yüksektir ($p<0.001$) ve aralarındaki farklılık anlamlıdır (Tablo 4.7).

Tabloda öğrencilerin televizyonda izledikleri ve internette vakit geçirdikleri program türü ile zorba/kurban olma oranları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 4.8. Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile zorba/kurban olma durumu

Özellik	Zorba Olma Durumu				Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Seyredilen Tv Programı								
Eğlence Programı	412	28.1	1052	71.9	688	47.0	776	53.0
Eğitici Program	24	20.2	95	79.8	42	35.3	77	64.7
x ² ,p	x ² =3.506 p=0.061				x ² =6.063 p=0.014			
Bilgisayarda Geçirilen Vakit								
Eğlence Programı	274	31.8	588	68.2	421	48.8	441	51.2
Eğitici Program	52	17.4	247	82.6	113	37.8	186	62.2
x ² , p	x ² =22.780 p<0.001				x ² =10.907 p=0.001			

Araştırmaya katılan öğrencilerin televizyonda seyrettikleri program türü zorba olma oranlarını etkilememektedir ($p>0.05$). Eğitici program izlediğini belirten öğrencilerde kurban olma oranı %35.3'e düşerken, eğlence programı izlediğini belirtenlerde %47.0'a yükselmektedir. Aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı saptanmıştır ($p<0.05$). Bilgisayarda eğlence programı ile vakit geçirdiğini belirten öğrencilerin zorba olma oranı %31.8'e yükselmiştir. Kurban olan öğrencilerin oranlarına bakıldığında yine eğlence programları ile vakit geçirenler eğitici programlarla vakit geçirenlerden daha yüksek oranlara sahiptir. Aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.05$) (Tablo 4.8).

Aşağıdaki tabloda zorbalığın bir alt başlığı olan fiziksel zorbalık ile öğrencilerin genel özellikleri karşılaştırılmıştır.

Tablo 4.9. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özelliklerine göre fiziksel zorba/kurban olma durumlarının değerlendirilmesi

Özellik	Fiziksel Zorba Olma Durumu				Fiziksel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	255	15.9	1353	84.1	420	26.1	1188	73.9
Cinsiyet								
Kız	104	12.1	756	87.9	201	23.4	659	76.6
Erkek	151	20.2	597	79.8	219	29.3	529	70.7
x ² , p	x ² =19.642 P<0.001				x ² =7.231 p=0.007			
Sınıf								
6. sınıf	51	9.7*	474	90.3	95	18.1*	430	81.9
7. sınıf	105	18.7	458	81.3	164	29.1	399	70.9
8. sınıf	99	19.0	421	81.0	161	31.0	359	69.0
x ² , p	x ² =22.082 p<0.001				x ² =26.479 p<0.001			
Doğum Yeri								
İl	213	15.6	1150	84.4	357	26.2	1006	73.8
İlçe	31	17.4	147	82.6	47	26.4	131	73.6
Kasaba	0	0.0	6	100.0	0	0.0	6	100.0
Köy	11	18.0	50	82.0	16	26.2	45	73.8
x ² , p	x ² =1.725 p=0.631				x ² =2.133 p=0.545			
Boy Persentil								
Kısa	81	13.4	524	86.6	142	23.5	463	76.5
Normal	157	17.7	731	82.3	245	27.6	643	72.4
Uzun	17	14.8	98	85.2	33	28.7	82	71.3
x ² ,p	x ² =5.075 p=0.079				x ² =3.590 p=0.166			
Kilo Persentil								
Zayıf	68	15.1	383	84.9	110	24.4	341	75.6
Normal	166	15.3	921	84.7	286	26.3	801	73.7
Şişman	21	30.0*	49	70.0	24	34.3	46	65.7
x ² ,p	x ² =10.978 p=0.004				x ² =3.139 p=0.208			

Tablo 4.9. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özelliklerine göre fiziksel zorba/kurban olma durumlarının değerlendirilmesi (**devamı**)

Özellik	Fiziksel Zorba Olma Durumu				Fiziksel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hastalık Durumu								
Evet	10	29.4	24	70.6	13	38.2	21	61.8
Hayır	245	15.6	1329	84.4	407	25.9	1167	74.1
χ^2, p	$\chi^2=4.782$ $p=0.029$				$\chi^2=2.642$ $p=0.104$			
Okul Başarısı								
İyi	172	15.1	970	84.9	284	24.9	858	75.1
Orta	72	17.0	351	83.0	121	28.6	302	71.4
Kötü	11	25.6	32	74.4	15	34.9	28	65.1
χ^2,p	$\chi^2=4.019$ $p=0.134$				$\chi^2=3.992$ $p=0.136$			
Sigara İçmeyi Deneme Durumu								
Deneyen	32	30.5	73	69.5	35	33.3	70	66.7
Denemeyen	223	14.8	1280	85.2	385	25.6	1118	74.4
χ^2,p	$\chi^2=17.990$ $p<0.001$				$\chi^2=3.029$ $p=0.082$			

Araştırmada kız öğrencilerin %12.1'i akranlarına fiziksel zorbalık yaparken erkek öğrencilerin %20.2'si fiziksel zorbalık yapmaktadır. Yine kız öğrencilerde %23.4 olan fiziksel kurban oranı erkek öğrencilerde %29.3'e yükselmektedir ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Öğrencilerin sınıf düzeylerinde zorba/kurban olma oranlarına bakıldığında sınıf seviyesi arttıkça fiziksel zorba/kurban olma oranları da artmaktadır ($p<0.001$). 6.sınıfta okuyan öğrencilerin fiziksel zorbalık yapma oranı (%9.7) 7.sınıfta (%18.7) ve 8.sınıfta (%19.0) okuyan öğrencilere göre daha düşük bulunmuştur. Kurban olan öğrencilerin oranlarına bakıldığında ise 6.sınıfta %18.1 olan kurban olma oranı 7.sınıfta %29.1'e, 8.sınıfta %31.0'a yükselmiş ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$). Öğrencilerin kilo persentilleri ile zorba olma oranları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Şişman olan öğrencilerin zorba olma oranı (30.0) zayıf ve normal kiloda olan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Kilo persentilleri ile kurban olma oranlarına bakıldığında aralarında anlamlı bir farklılık bulunmasa da şişman öğrencilerin fiziksel olarak zorbaca davranışlara daha

çok maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin doğum yerleri, boy persentilleri, herhangi bir hastalığa sahip olma durumları ve okul başarısı ile fiziksel zorba/kurban olma oranları arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$). Sigara içmeyi deneyen öğrencilerde fiziksel zorba olma oranı %30.5'e yükselirken sigara içmeyi denemeyen öğrencilerde %14.8'e düşmüştür. Sigara içmeyi deneyen öğrencilerde kurban olma oranı yine içmeyi denemeyen öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur ve aralarındaki farklılık anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$) (Tablo 4.9). Tablo 4.10'de araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerine ait özellikler ile zorbalığın bir alt başlığı olan fiziksel zorba/kurban olma oranları değerlendirilmiştir.

Tablo 4.10. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin özelliklerine göre fiziksel zorba/kurban olma durumları

Özellik	Fiziksel Zorba Olma Durumu				Fiziksel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	255	15.9	1353	84.1	420	26.1	1188	73.9
Evde Birlikte Yaşayanlar								
Anne baba birlikte	235	15.6	1269	84.4	388	25.8	1116	74.2
Üvey anne ya da üvey baba	8	29.6	19	70.4	7	25.9	20	74.1
Sadece anne ya da baba	8	13.8	50	86.2	15	25.9	43	74.1
Diğer	4	21.1	15	78.9	10	52.6	9	47.4
x²,p	x²=4.468 p=0.215				x²=7.004 p=0.072			
Yaşanılan Ev								
Müstakil	84	16.5	425	83.5	134	26.3	375	73.7
Gecekondu	10	16.9	49	83.1	16	27.1	43	72.9
Apartman	161	15.5	879	84.5	270	26.0	770	74.0
x², p	x²=0.322 p=0.851				x²=0.055 p=0.973			
Aile Gelir Düzeyi								
İyi	173	18.0	787	82.0	266	27.7	694	72.3
Orta	71	12.2*	509	87.8	130	22.4*	450	77.6
Kötü	11	16.2	57	83.8	24	35.3	44	64.7
x², p	x²=9.056 p=0.011				x²=8.349 p=0.015			

Tablo 4.10. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin özelliklerine göre fiziksel zorba/kurban olma durumları (**Devamı**)

Özellik	Fiziksel Zorba Olma Durumu				Fiziksel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Annenin Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	3	8.8	31	91.2	7	20.6	27	79.4
İlkokul	130	13.9	805	86.1	233	24.9	702	75.1
Ortaokul	46	18.4	204	81.6	62	24.8	188	75.2
Lise	41	18.6	179	81.4	67	30.5	153	69.5
Üniversite	35	20.7	134	79.3	51	30.2	118	69.8
x ² , p	x ² =9.402 p=0.052				x ² =5.047 p=0.283			
Babanın Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	2	15.4	11	84.6	4	30.8	9	69.2
İlkokul	77	11.5*	595	88.5	151	22.5	521	77.5
Ortaokul	42	15.1	237	84.9	67	24.0	212	76.0
Lise	63	19.7	256	80.3	101	31.7*	218	68.3
Üniversite	71	21.8	254	78.2	97	29.8	228	70.2
x ² , p	x ² =22.240 p<0.001				x ² =12.840 p=0.012			
Annenin Mesleği								
Ev hanımı	190	15.6	1026	84.4	319	26.2	897	73.8
İşçi	19	10.4	164	89.6	47	25.7	136	74.3
Memur	28	19.2	118	80.8	35	24.0	111	76.0
Emekli	4	19.0	17	81.0	6	28.6	15	71.4
Diğer	14	33.3*	28	66.7	13	31.0	29	69.0
x ² , p	x ² =15.140 p=0.004				x ² =0.949 p=0.917			
Babanın Mesleği								
İşsiz	2	5.3	36	94.7	8	21.1	30	78.9
Serbest meslek	90	16.9	442	83.1	140	26.3	392	73.7
İşçi	70	14.1	428	85.9	122	24.5	376	75.5
Memur	50	16.0	262	84.0	90	28.8	222	71.2
Emekli	24	24.7	73	75.3	24	24.7	73	75.3
Diğer	19	14.5	112	85.5	36	27.5	95	72.5
x ² , p	x ² =10.780 p=0.056				x ² =2.618 p=0.759			

Yapılan değerlendirmede öğrencilerin evde birlikte yaşıadığı kişiler ve yaşıadıkları evin durumu fiziksel zorba ya da kurban olma oranlarını etkilememiştir ($p>0.05$). Üvey anne ya da üvey babasıyla yaşıayanlarda zorba olma oranı diğer gruplara göre daha yüksek bulunsa da (%29.6) aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir. Kurban olma oranlarına baktığımızda ise anne babasından, ev ortamından ayrı yurttta veya herhangi bir aile büyüğü ile yaşıayan öğrencilerde kurban olma oranı (%52.6) diğer gruplara göre daha yüksek tespit edilmiş fakat aralarındaki farklılık yine istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır ($p>0.05$). Ailelerinin gelir düzeyi ile öğrencilerin zorba ve kurban olma oranlarına bakıldığında, gelir durumunu orta olarak belirtenlerde zorba (%12.2) ve kurban (%22.4) olma oranı iyi ve kötü olarak belirtenlere göre daha düşük bulunmuştur ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Araştırma sonuçlarına bakıldığında babanın eğitim düzeyi öğrencilerin fiziksel zorba/kurban olma oranlarını istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkilerken, annenin eğitim düzeyi fiziksel zorba/kurban olma oranlarını etkilememiştir. Babanın eğitim düzeyi arttıķça zorba olma oranı da artmaktadır ve elde edilen sonuçlar da istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.001$). Babası ilkokul mezunu olanlarda zorbalık oranı (%11.5) diğer gruplara bakıldığında daha düşük bulunmuştur. Babası lise mezunu olanlarda %19.7 olan fiziksel zorbalık oranı üniversite mezunu olanlarda %21.8'dir. Kurban olma oranlarına baktığımızda ise babası lise mezunu olanların fiziksel olarak zorbaca davranışlara maruz kalma oranı diğer gruplardan anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Yine araştırma sonuçlarından elde edilen verilere bakıldığında annesinin işçi olduğunu söyleyen öğrencilerde fiziksel zorbalık oranı %10.4 iken ev hanımı, memur, emekli olanların dışında diğer başka mesleklerle uğraşanlarda zorbalık oranı %33.3'e yükselmektedir. Babanın mesleği ile fiziksel zorba/kurban olma oranlarına bakıldığında ise aralarında istatistiksel olarak bir farklılık olmadığı görölmektedir ($p>0.05$) (Tablo 4.10).

Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve aile içinde şiddete tanık olma durumlarının fiziksel olarak zorbaca davranışlar gösterme ve zorbaca davranışlara maruz kalma durumları incelenmiş olup Tablo 4.11'de gösterilmiştir.

Tablo 4.11. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin tutumu ve aile içi şiddet durumuna göre fiziksel zorba/kurban oranlarının değerlendirilmesi

Özellik	Fiziksel Zorba Olma Durumu				Fiziksel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	255	15.9	1353	84.1	420	26.1	1188	73.9
Annenin Tutumu								
Otoriter	36	19.4	150	80.6	68	36.6	118	63.4
İlgisiz	7	19.4	29	80.6	17	47.2*	19	52.8
Demokratik	212	15.3	1174	84.7	335	24.2	1051	75.8
x ² , p	x ² =2.380 p=0.304				x ² =21.542 p<0.001			
Babanın Tutumu								
Otoriter	37*	24.3	115	75.7	60*	39.5	92	60.5
İlgisiz	18	20.5	70	79.5	32	36.4	56	63.6
Demokratik	199	14.8	1149	85.2	324	24.0	1024	76.0
x ² ,p	x ² =10.708 p=0.005				x ² =21.820 p<0.001			
Anneden Şiddet Görme								
Evet	18	26.1	51	73.9	27	39.1	42	60.9
Hayır	237	15.4	1302	84.6	393	25.5	1146	74.5
x ² , p	x ² =5.653 p=0.017				x ² =6.325 p=0.012			
Babadan Şiddet Görme								
Evet	24	30.8	54	69.2	33	42.3	45	57.7
Hayır	231	15.1	1299	84.9	387	25.3	1143	74.7
x ² , p	x ² =13.660 p<0.001				x ² =11.133 p=0.001			
Ailede Şiddete Tanık Olma								
Evet	5	33.3	10	66.7	7	46.7	8	53.3
Hayır	250	15.7	1343	84.3	413	25.9	1180	74.1
x ² ,p	x ² =3.465 p=0.063				x ² =3.313 p=0.069			

Tablo 4.11. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin tutumu ve aile içi şiddet durumuna göre fiziksel zorba/kurban oranlarının değerlendirilmesi (Devamı)

Özellik	Fiziksel Zorba Olma Durumu				Fiziksel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kardeşe Şiddet Uygulama								
Evet	56	28.3	142	71.7	70	35.4	128	64.6
Hayır	173	13.4	1116	86.6	311	24.1	978	75.9
x ² ,p	x ² =29.097 p<0.001				x ² =11.351 p=0.001			
Kardeşten Şiddet Görme								
Evet	34	27.4	90	72.6	47	37.9	77	62.1
Hayır	195	14.3	1168	85.7	334	24.5	1029	75.5
x ² , p	x ² =15.000 p<0.001				x ² =10.707 p=0.001			

Annesinin tutumu ilgisiz olarak ifade edenlerde fiziksel olarak zorbaca davranışlara maruz kalma oranı % 47.2 iken otoriter ve demokratik olduğunu ifade edenlerde kurban olma oranı %24 ile %36 arasında değişmektedir. Aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$). Babasını otoriter olarak nitelendiren öğrencilerin fiziksel zorba olma oranı (%24.3) ilgisiz ve demokratik olarak nitelendirenlere göre daha yüksek bulunmuştur ve aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Fiziksel kurban olan öğrencilerin oranlarına bakıldığında babasını otoriter olarak değerlendirenlerin %39.5'i, ilgisiz olarak değerlendirenlerin %36.4'ü, demokratik olarak değerlendirenlerin de %24.0' ı akranları tarafından fiziksel olarak zorbaca davranışlara maruz kalmaktadır ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Ebeveynlerden şiddet görmek öğrencilerin fiziksel zorba/kurban olma oranlarını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilemektedir ($p<0.05$). Annesinden şiddet gördüğünü söyleyen öğrencilerin fiziksel zorba olma oranı %26.1'e yükselirken şiddet görmediğini ifade eden öğrencilerde bu oran %15.4'e düşmektedir. Anneden şiddet görmek ile akranları tarafından zorbaca davranışlara maruz kalmak arasında da anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Babasından şiddet gördüğünü ifade eden öğrencilerin fiziksel zorbalık oranı %30.8'e yükselmiş, şiddet görmediğini

söyleyenler de ise %15.1'e inmiştir. Yine babasından şiddet gördüğünü ifade eden öğrencilerde zorbalık oranı görmediğini ifade edenlere oranla 2 kat yüksek bulunmuştur ve aralarında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Aile içinde şiddete tanık olmak öğrencilerin fiziksel zorba/kurban olma oranlarını etkilememiştir ($p>0.05$). Kardeşine şiddet uyguladığını ve kardeşinden şiddet gördüğünü belirten öğrencilerde fiziksel zorba/kurban olma oranı kardeşine şiddet uygulamadığını ve kardeşinden şiddet görmediğini belirtenlere göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 4.11).

Tabloda öğrencilerin televizyonda ve internette vakit geçirdiği programların fiziksel zorba/kurban olma oranlarını etkileyip etkilemediği değerlendirilmiştir.

Tablo 4.12. Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri TV ve internet programı ile fiziksel zorba/kurban olma durumu

Özellik	Fiziksel Zorba Olma Durumu				Fiziksel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Seyredilen TV Programı								
Eğlence Programı	231	15.8	1233	84.2	389	26.6	1075	73.4
Eğitici Program	17	14.3	102	85.7	25	21.0	94	79.0
x ² ,p	x ² =0.186 p=0.667				x ² =1.763 p=0.184			
Bilgisayarda Geçirilen Vakit								
Eğlence Programı	163	18.9	699	81.1	248	28.8	614	71.2
Eğitici Program	27	9.0	272	91.0	58	19.4	241	80.6
x ² , p	x ² =15.831 p<0.001				x ² =10.047 p=0.002			

Televizyonda seyredilen programın içeriği öğrencilerin fiziksel zorba/kurban olma durumlarını etkilememiş ve aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilememiştir ($p>0.05$). Bilgisayarda eğlence programı ile vakit geçiren öğrencilerde zorba olma oranı %18.9, eğitici programla vakit geçirenlerde %9.0'dır. Kurban olma

oranlarına bakıldığında eğlence programı ile vakit geçirdiğini belirtenlerde oran %28.8 iken eğitici programla vakit geçirdiğini belirtenlerde %19.4'e düşmüştür. Aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.005$) (Tablo 4.12).

Tablo 4.13'de sözel zorba/kurban olma oranlarının erkek öğrencilerde daha yüksek olduğu görülmüş ancak kurban olma oranı istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır.

Tablo 4.13. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özelliklerine göre sözel zorba/kurban oranlarının değerlendirilmesi

Özellik	Sözel Zorba Olma Durumu				Sözel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	274	17.0	1334	83.0	522	32.5	1086	67.5
Cinsiyet								
Kız	128	14.9	732	85.1	274	31.9	586	68.1
Erkek	146	19.5	602	80.5	248	33.2	500	66.8
x ² , p	x ² =6.080 p=0.014				x ² =0.306 p=0.580			
Sınıf								
6. sınıf	50	9.5*	475	90.5	140	26.7*	385	73.3
7. sınıf	110	19.5	453	80.5	198	35.2	365	64.8
8. sınıf	114	21.9	406	78.1	184	35.4	336	64.6
x ² , p	x ² =12.255 p=0.002				x ² =11.950 p=0.003			
Doğum Yeri								
İl	244	17.9	1119	82.1	448	32.9	915	67.1
İlçe	23	12.9	155	87.1	57	32.0	121	68.0
Kasaba	0	0.0	6	100.0	0	0.0	6	100.0
Köy	7	11.5	54	88.5	17	27.9	44	72.1
x ² , p	x ² =5.420 p=0.143				x ² =3.589 p=0.309			
Boy Persentil								
Kısa	93	15.4	512	84.6	181	29.9	424	70.1
Normal	158	17.8	730	82.2	300	33.8	588	66.2
Uzun	23	20.0	92	80.0	41	35.7	74	64.3
x ² ,p	x ² =2.260 p=0.323				x ² =3.028 p=0.220			

Tablo 4.13. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özelliklerine göre sözel zorba/kurban oranlarının değerlendirilmesi (Devamı)

Özellik	Sözel Zorba Olma Durumu				Sözel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kilo Persentil								
Zayıf	70	15.5	381	84.5	144	31.9	307	68.1
Normal	185	17.0	902	83.0	347	31.9	740	68.1
Şişman	19	27.1	51	72.9	31	44.3	39	55.7
x ²	x ² =5.791 p=0.055				x ² =4.666 p=0.097			
Hastalık Durumu								
Evet	7	20.6	27	79.4	13	38.2	21	61.8
Hayır	267	17.0	1307	83.0	509	32.3	1065	67.7
x ² , p	x ² =0.309 p=0.578				x ² =0.528 p=0.467			
Okul Başarısı								
İyi	194	17.0	948	83.0	364	31.9	778	68.1
Orta	69	16.3	354	83.7	142	33.6	281	66.4
Kötü	11	25.6	32	74.4	16	37.2	27	62.8
x ² ,p	x ² =2.380 p=0.304				x ² =0.859 p=0.651			
Sigara İçmeyi Deneme Durumu								
Deneyen	37	35.2	68	64.8	48	45.7	57	54.3
Denemeyen	237	15.8	1266	84.2	474	31.5	1029	68.5
x ² ,p	x ² =26.317 p<0.001				x ² =8.998 p=0.003			

Tablodan da anlaşılacağı gibi kız öğrencilerde sözel zorbalık yapma oranı %14.9'a düşmekte erkek öğrencilerde %19.5'e yükselmekte ve aralarındaki farklılık anlamlı bulunmaktadır ($p<0.05$). Öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça akranlarına karşı sözel olarak zorbaca davranışlarda bulunma oranları da artmaktadır ($p<0.001$). 7. ve 8.sınıflara % 20'lerde olan zorbalık oranı 6.sınıflarda %9.5'e düşmektedir. Kurban olma oranlarına baktığımızda ise yine 6.sınıflar kurban olma oranı üst sınıflara göre daha düşük (%26.7) tespit edilmiştir. Öğrencilerin boy ve kilo persentillerine bakıldığında şişman olanlarda ve uzun boylu olanlarda fiziksel zorbalık oranları yüksek bulunsu da aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>0.05$). Araştırmaya katılan öğrencilerden herhangi bir hastalığa

sahip olanların %20.6'sı, hastalığı bulunmadığını ifade edenlerin de %17.0'ı sözel zorba olarak tespit edilmiş fakat bulunan sonuç istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır ($p>0.05$). Sigara içmeyi deneyen öğrencilerde sözel zorba olma oranları %35.2'ye yükselirken içmeyi denemeyenlerde %15.8'e düşmüştür. Sözel kurban olanların oranına bakıldığında sigara içmeyi deneyen öğrencilerde oran %45.7 iken içmeyi denemeyen öğrencilerde %31.5'dir. Aralarındaki farklılıklar da istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 4.13). Araştırmaya katılan öğrencilerin sözel zorba/kurban olma oranları ile ebeveynlerinin genel özelliklerine ait karşılaştırmalar Tablo 4.14'de sunulmuştur.

Tablo 4.14. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özelliklere göre sözel zorba/kurban olma durumunun değerlendirilmesi

Özellik	Sözel Zorba Olma Durumu				Sözel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	274	17.0	1334	83.0	522	32.5	1086	67.5
Evde Birlikte Yaşayanlar								
Anne baba birlikte	260	17.3	1244	82.7	481	32.0	1023	68.0
Üvey anne ya da üvey baba	6	22.2	21	77.8	10	37.0	17	63.0
Sadece anne ya da baba	6	10.3	52	89.7	21	36.2	37	63.8
Diğer	2	10.5	17	89.5	10	52.6	9	47.4
x ² ,p	x ² =2.987 p=0.394				x ² =4.313 p=0.230			
Yaşanılan Ev								
Müstakil	101	19.8	408	80.2	178	35.0	331	65.0
Gecekondu	8	13.6	51	86.4	19	32.2	40	67.8
Apartman	165	15.9	875	84.1	325	31.2	715	68.8
x ² , p	x ² =4.349 p=0.114				x ² =2.160 p=0.340			
Aile Gelir Düzeyi								
İyi	172	17.9	788	82.1	310	32.3	650	67.7
Orta	89	15.3	491	84.7	187	32.2	393	67.8
Kötü	13	19.1	55	80.9	25	36.8	43	63.2
x ² , p	x ² =1.909 p=0.385				x ² =0.600 p=0.741			

Tablo 4.14. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özelliklere göre sözel zorba/kurban olma durumunun değerlendirilmesi (**devamı**)

Özellik	Sözel Zorba Olma Durumu				Sözel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Annenin Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	4	11.8	30	88.2	5	14.7	29	85.3
İlkokul	144	15.4	791	84.6	305	32.6	630	67.4
Ortaokul	45	18.0	205	82.0	79	31.6	171	68.4
Lise	51	23.2	169	76.8	70	31.8	150	68.2
Üniversite	30	17.8	139	82.2	63	37.3	106	62.7
x², p	x²=8.540 p=0.074				x²=6.814 p=0.146			
Babanın Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	2	15.4	11	84.6	3	23.1	10	76.9
İlkokul	98	14.6	574	85.4	202	30.1	470	69.9
Ortaokul	40	14.3	239	85.7	87	31.2	192	68.8
Lise	67*	21.0	252	79.0	114	35.7	205	64.3
Üniversite	67	20.6	258	79.4	116	35.7	209	64.3
x², p	x²=10.820 p=0.029				x²=5.607 p=0.231			
Annenin Mesleği								
Ev hanımı	198	16.3	1018	83.7	384	31.6	832	68.4
İşçi	30	16.4	153	83.6	63	34.4	120	65.6
Memur	27	18.5	119	81.5	52	35.6	94	64.4
Emekli	3	14.3	18	85.7	5	23.8	16	76.2
Diğer	16	38.1*	26	61.9	18	42.9	24	57.1
x², p	x²=14.049 p=0.007				x²=4.204 p=0.379			
Babanın Mesleği								
İşsiz	7	18.4	31	81.6	10	26.3	28	73.7
Serbest meslek	94	17.7	438	82.3	169	31.8	363	68.2
İşçi	82	16.5	416	83.5	167	33.5	331	66.5
Memur	46	14.7	266	85.3	108	34.6	204	65.4
Emekli	18	18.6	79	81.4	28	28.9	69	71.1
Diğer	27	20.6	104	79.4	40	30.5	91	69.5
x², p	x²=2.820 p=0.728				x²=2.487 p=0.778			

Tablo 4.14’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin evde birlikte yaşadığı kişiler, yaşadıkları evin durumu, ailenin gelir düzeyi, annenin eğitim düzeyi ve babanın mesleği öğrencilerin sözel zorbalık yapma ya da sözel zorbalığa maruz kalma oranlarını etkilememiştir ($p>0.05$). Babanın eğitim durumu ile sözel zorba olma oranları karşılaştırıldığında lise mezunu olanlarda %21.0 olan zorbalık oranı ilkokul mezunu olanlarda %14.6, üniversite mezunu olanlarda ise %20.6’dır ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0.05$). Babanın mesleği ile sözel olarak zorba davranışlara maruz kalma durumu arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$). Tablo 4.14’e bakıldığında annesi ev hanımı, memur işçi veya emeklilik dışında başka mesleklerle uğraşanlarda zorbalık oranı %38.1 bulunmuştur bu da öğrencilerin sözel zorba olma oranlarını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilemektedir (Tablo 4.14).

Tablo 4.15’de öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve ailede şiddete tanık olma durumları ile sözel zorba/kurban olma oranları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir.

Tablo 4.15. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve ailede şiddete tanık olma durumları ile sözel zorba/kurban olma durumları

Özellik	Sözel Zorba Olma Durumu				Sözel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	274	17.0	1334	83.0	522	32.5	1086	67.5
Annenin Tutumu								
Otoriter	45	24.2*	141	75.8	88	47.3*	98	52.7
İlgisiz	11	30.6	25	69.4	20	55.6	16	44.4
Demokratik	218	15.7	1168	84.3	414	29.9	972	70.1
x ² , p	x ² =13.071 p=0.001				x ² =31.712 p<0.001			
Babanın Tutumu								
Otoriter	37	24.3*	115	75.7	67	44.1*	85	55.9
İlgisiz	18	20.5	70	79.5	41	46.6	47	53.4
Demokratik	199	14.8	1149	85.2	407	30.2	941	69.8
x ² ,p	x ² =21.507 p<0.001				x ² =20.544 p<0.001			
Anneden Şiddet Görme								
Evet	26	37.7	43	62.3	41	59.4	28	40.6
Hayır	248	16.1	1291	83.9	418	31.3	1058	68.7
x ² , p	x ² =21.729 p<0.001				x ² =23.896 p<0.001			
Babadan Şiddet Görme								
Evet	31	39.7	47	60.3	45	57.7	33	42.3
Hayır	243	15.9	1287	84.1	477	31.2	1053	68.8
x ² , p	x ² =29.892 p<0.001				x ² =23.800 p<0.001			
Ailede Şiddete Tanık Olma								
Evet	5	33.3	10	66.7	9	60.0	6	40.0
Hayır	269	16.9	1324	83.1	513	32.2	1080	67.8
x ² ,p	x ² =2.844 p=0.092				x ² =5.237 p=0.022			

Tablo 4.15. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve ailede şiddete tanık olma durumları ile sözel zorba/kurban olma durumları (**Devamı**)

Kardeşe Şiddet Uygulama								
Evet	66	33.3	132	66.7	101	51.0	97	49.0
Hayır	183	14.2	1106	85.8	311	24.1	978	75.9
x ² ,p	x ² =45.084 p<0.001				x ² =11.351 p=0.001			
Kardeşten Şiddet Görme								
Evet	41	33.1	83	66.9	72	58.1	52	41.9
Hayır	208	15.3	1155	84.7	409	30.0	954	70.0
x ² , p	x ² =25.843 p<0.001				x ² =40.886 p<0.001			

Tablodan da anlaşılacağı üzere annesinin tutumunu otoriter olarak değerlendiren öğrencilerin sözel zorba olma oranı %24.2'ye, ilgisiz olarak değerlendirenlerin oranı %30.6'ya çıkarken, demokratik olarak değerlendirenlerin oranı %15.7'ye düşmüştür ve elde edilen sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Sözel olarak zorbaca davranışlara maruz kalanların oranlarına bakıldığında annesinin tutumunu otoriter olarak ifade edenlerin %47.3'ü, ilgisiz olarak ifade edenlerin %55.6'sı, demokratik olarak ifade edenlerin de %29.9'u kurbandır ve aralarındaki farklılık anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Babasının tutumunu otoriter olarak nitelendirenlerin sözel zorbalık oranı (%24.3) diğer gruplardan daha yüksek tespit edilmiş ve aralarındaki farklılık da anlamlı bulunmuştur. Kurban olanların oranına bakıldığında ise otoriter olanların oranı %44.1'e, ilgisiz olanların oranı %46.6'ya yükselirken, demokratik olanların oranı %30.2'ye düşmüştür ve aralarında da istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.001$). Ebeveynlerden şiddet görme öğrencilerin sözel zorba/kurban olma oranlarını istatistiksel olarak anlamlı ölçüde etkilemiştir ($p<0.001$). Annesinden şiddet görmediğini belirten öğrencilerde sözel zorbalık oranı %16.1 iken şiddet gördüğünü belirten öğrencilerde bu oran %37.7'ye yükselmiştir. Babasından şiddet gördüğünü söyleyen öğrencilerin sözel zorbalık oranı şiddet görmeyenlere göre yüksek çıkmıştır. Annesinden şiddet gören öğrencilerin %59.4'ü şiddet görmeyen öğrencilerin %31.3'ü; babasından şiddet gören öğrencilerin de %57.7'si, şiddet görmeyenlerin de %31.2'si akranları tarafından sözel olarak zorbaca davranışlara maruz bırakılmıştır. Aralarındaki

farklılık da istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$). Ailede şiddete tanık olan öğrencilerin yaklaşık üçte biri akranlarına karşı sözel olarak zorbaca davranışlar sergilemektedir ($p>0.05$). Aile içinde şiddete tanık olan öğrencilerin sözel olarak zorbaca davranışlara maruz kalma oranına bakıldığında ise bu oranın %60.0'lara yükseldiği görülürken, aile içinde şiddet yaşanmadığını belirten öğrencilerde bu oran %32.2'lere düşmektedir ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.05$). Kardeşine şiddet uygulayan öğrencilerin %33.3'ü sözel zorbalık yaparken, %51.0'ı sözel olarak zorbaca davranışlara maruz kalmaktadır. Kardeşinden şiddet gördüğünü ifade eden öğrencilerin sözel zorbalık oranı %33.2'e, sözel kurban olma oranı da %58.1'e yükselmektedir. Kardeşe şiddet uygulama ve kardeşten şiddet görme durumu ile sözel zorba/kurban olma oranları arasındaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$) (Tablo 4.15).

Tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin sözel zorba/kurban olma durumları ile boş zamanlarını geçirdikleri internet ve televizyon programları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 4.16. Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile sözel zorba/kurban olma durumu

Özellik	Sözel Zorba Olma Durumu				Sözel Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Seyredilen TV Programı								
Eğlence Programı	254	17.3	1210	82.7	484	33.1	980	66.9
Eğitici Program	14	11.8	105	88.2	31	26.1	88	73.9
x ² ,p	x ² =2.441 p=0.118				x ² =2.464 p=0.117			
Bilgisayarda Geçirilen Vakit								
Eğlence Programı	175	20.3	687	79.7	299	34.7	563	65.3
Eğitici Program	29	9.7	270	90.3	79	26.4	220	73.6
x ² , p	x ² =17.230 p<0.001				x ² =6.907 p=0.009			

Öğrencilerin seyrettikleri televizyon programı ile sözel zorba/kurban olma oranları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır ($p>0.05$). Bilgisayarda eğlence programı ile vakit geçiren öğrencilerde zorba olma oranı (%20.3) eğitici programla vakit geçirenlere (%9.7) göre daha yüksek saptanmıştır. Aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Kurban olma oranları da eğlence programı ile vakit geçiren öğrencilerde daha yüksek tespit edilmiştir ($p<0.05$) (Tablo 4.16).

Tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile akran zorbalığının bir alt başlığı olan izolasyon zorba/kurban olma oranı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.17. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile izolasyon zorba/kurban olma durumu

Özellik	İzolasyon Zorba Olma Durumu				İzolasyon Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	158	9.8	1450	90.2	281	17.5	1327	82.5
Cinsiyet								
Kız	43	5.0	817	95.0	94	10.9	766	89.1
Erkek	115	15.4	633	84.6	187	25.0	561	75.0
x ² , p	x ² =48.594 p=0.001				x ² =54.914 P<0.001			
Sınıf								
6. sınıf	32	6.1*	493	93.9	83	15.8	442	84.2
7. sınıf	65	11.5	498	88.5	111	19.7	452	80.3
8. sınıf	61	11.7	459	88.3	87	16.7	433	83.3
x ² , p	x ² =12.255 p=0.002				x ² =3.170 p=0.205			
Doğum Yeri								
İl	133	9.8	1230	90.2	239	17.5	1124	82.5
İlçe	20	11.2	158	88.8	30	16.9	148	83.1
Kasaba	0	0.0	6	100.0	0	0.0	6	100.0
Köy	5	8.2	56	91.8	12	19.7	49	80.3
x ² , p	x ² =1.243 p=0.743				x ² =1.526 p=0.676			

Tablo 4.17. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile izolasyon zorba/kurban olma durumu (Devamı)

Özellik	İzolasyon Zorba Olma Durumu				İzolasyon Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Boy Persentil								
Kısa	55	9.1	550	90.9	107	17.7	498	82.3
Normal	96	10.8	792	89.2	151	17.0	737	83.0
Uzun	7	6.1	108	93.9	23	20.0	92	80.0
x ² ,p	x ² =3.156 p=0.206				x ² =0.663 p=0.718			
Kilo Persentil								
Zayıf	46	10.2	405	89.8	81	18.0	370	82.0
Normal	106	9.8	981	90.1	188	17.3	899	82.7
Şişman	6	8.6	64	91.4	12	17.1	58	82.9
x ² , p	x ² =0.202 p=0.904				x ² =0.103 p=0.950			
Hastalık Durumu								
Evet	6	17.6	28	82.4	7	20.6	27	79.4
Hayır	152	9.7	1422	90.3	274	17.4	1300	82.6
x ² , p	x ² =2.398 p=0.121				x ² =0.233 p=0.629			
Okul Başarısı								
İyi	98	8.6	1044	91.4	177	15.5	965	84.5
Orta	52	12.3	371	87.7	91	21.5	332	78.5
Kötü	8	18.6	35	81.4	13	30.2	30	69.8
x ² ,p	x ² =8.642 p=0.013				x ² =12.727 p=0.002			
Sigara İçmeyi Deneme Durumu								
Deneyen	25	23.8	80	76.2	25	23.8	80	76.2
Denemeyen	133	8.8	1370	91.2	256	17.0	1247	83.0
x ² ,p	x ² =24.792 p<0.001				x ² =3.126 p=0.077			

Tabloda kız öğrencilerde izolasyon zorbalık oranı %5.0 iken erkek öğrencilerde %15.4'e yükselmiştir. Kurban olma oranlarına bakılacak olursa kızların kurban olma oranı %10.9 iken erkeklerin kurban olma oranı %25.0'dır. Aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça izolasyon zorbalık yapma oranları da artmakta ve aralarındaki farklılık anlamlı çıkmaktadır ($p<0.05$). 7. ve 8. sınıflarda %11'lerde olan zorbalık oranı 6. sınıflarda %6'lara düşmüştür. Sınıf düzeyinin artması ile izolasyon kurban olma oranını arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>0.05$). Öğrencilerin doğum yerleri, boy ve kilo persentilleri, herhangi bir hastalığa sahip olma durumları zorba/kurban olma durumlarını etkilememiştir ($p>0.05$). Araştırmaya katılan öğrencilerin okul başarı düzeyi düştükçe izolasyon zorba/kurban olma oranları da artmakta ve aralarındaki farklılık da istatistiksel açıdan anlamlı çıkmaktadır ($p<0.05$). Okul başarısını kötü olarak nitelendiren öğrencilerinde izolasyon zorbalık oranı %18.6'dır. Sözel kurban olma oranlarına bakıldığında okul başarısını iyi olarak ifade edenlerde %15.5 olan kurban olma oranı orta olarak belirtenlerde %21.5'e, kötü olarak ifade edenlerde ise %30.2'ye yükselmektedir ($p<0.05$). Sigara içmeyi denemeyen öğrencilerde sözel zorbalık oranı %8.8'lerde kalırken, içmeyi deneyen öğrencilerde %23.8'lere yükselmiş ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$) (Tablo 4.17).

Öğrencilerin ebeveynlerine ait özellikler ile izolasyon zorba/kurban olma durumları karşılaştırılmış ve bulgular Tablo 4.18' de sunulmuştur.

Tablo 4.18. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile izolasyon zorba/kurban durumu

Özellik	İzolasyon Zorba Olma Durumu				İzolasyon Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	158	9.8	1450	90.2	281	17.5	1327	82.5
Evde Birlikte Yaşayanlar								
Anne baba birlikte	145	9.6	1359	90.4	249	16.6	1255	83.4
Üvey anne ya da üvey baba	5	18.5	22	81.5	7	25.9	20	74.1
Sadece anne ya da baba	7	12.1	51	87.9	13	22.4	45	77.6
Diğer	1	5.3	18	94.7	12	63.2*	7	36.8
x²,p	x²=3.136 p=0.371				x²=30.694 P<0.001			
Yaşanılan Ev								
Müstakil	52	10.2	457	89.8	99	19.4	410	80.6
Gecekondu	9	15.3	50	84.7	16	27.1	43	72.9
Apartman	97	9.3	943	90.7	166	16.0	874	84.0
x², p	x²=2.342 p=0.310				x²=6.833 p=0.033			
Aile Gelir Düzeyi								
İyi	89	9.3	871	90.7	159	16.6	801	83.4
Orta	61	10.5	519	89.5	110	19.0	470	81.0
Kötü	8	11.8	60	88.2	12	17.6	56	82.4
x², p	x²=0.935 p=0.627				x²=1.449 p=0.485			
Anenin Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	2	5.9	32	94.1	5	14.7	29	85.3
İlkokul	86	9.2	849	90.8	171	18.3	764	81.7
Ortaokul	25	10.0	225	90.0	41	16.4	209	83.6
Lise	26	11.8	194	88.2	34	15.5	186	84.5
Üniversite	19	11.2	150	88.8	30	17.8	139	82.2
x², p	x²=2.390 p=0.664				x²=1.442 p=0.837			

Tablo 4.18. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile izolasyon zorba/kurban durumu (Devamı)

Özellik	İzolasyon Zorba Olma Durumu				İzolasyon Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Babanın Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	1	7.7	12	92.3	2	15.4	11	84.6
İlkokul	55	8.2	617	91.8	122	18.2	550	81.8
Ortaokul	31	11.1	248	88.9	48	17.2	231	82.8
Lise	40	12.5	279	87.5	61	19.1	258	80.9
Üniversite	31	9.5	294	90.5	48	14.8	277	85.2
x², p	x²=5.311 p=0.257				x²=2.519 p=0.641			
Annenin Mesleği								
Ev hanımı	115	9.5	1101	90.5	201	16.5	1015	83.5
İşçi	17	9.3	166	90.7	30	21.3	144	78.7
Memur	16	11.0	130	89.0	25	17.1	121	82.9
Emekli	1	4.8	20	95.2	2	9.5	19	90.5
Diğer	9	21.4	33	78.6	14	33.3	28	66.7
x², p	x²=7.447 p=0.114				x²=10.879 p=0.028			
Babanın Mesleği								
İşsiz	2	5.3	36	94.7	8	21.1	30	78.9
Serbest meslek	55	10.3	477	89.7	85	16.0	447	84.0
İşçi	46	9.2	452	90.8	96	19.3	402	80.7
Memur	34	10.9	278	89.1	56	17.9	256	82.1
Emekli	6	6.2	91	93.8	12	12.4	85	87.6
Diğer	15	11.5	116	88.5	24	18.3	107	81.7
x², p	x²=3.491 p=0.625				x²=4.152 p=0.528			

Tabloda öğrencilerin evde birlikte yaşadığı kişilerin, yaşadıkları evin durumunun, ailenin gelir düzeyinin öğrencilerin izolasyon zorba olma durumunu etkilemediği görülmektedir ($p>0.05$). Anne babasından ayrı, yurttta veya bir aile büyüğü ile birlikte yaşadığını ifade eden öğrencilerde kurban olma (%63.2) oranı diğer

gruplardan daha yüksek bulunmuştur ve aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Müstakil evde yaşadıklarını ifade edenlerde %19.4, apartman dairesinde yaşayanlarını ifade edenlerde %16.0 olan kurban olma oranı gecekonduda yaşadıklarını ifade edenlerde %27.1'e yükselmektedir ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Annenin mesleği öğrencilerin izolasyon kurban olma oranını etkilemiş, diğer seçeneğini işaretleyenlerde kurban olma oranı %33.3'e yükselmiştir ($p<0.05$). Anne ve babanın eğitim düzeylerine bakıldığında eğitim düzeylerinin artması zorba/kurban olma oranını etkilememektedir ($p>0.05$). Babanın mesleğinin öğrencilerin zorba/kurban olma oranları üzerine anlamlı bir etkisi saptanmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 4.18).

Ebeveynlerin tutumunun ve aile içinde şiddete tanık olma durumunun öğrencilerin izolasyon zorba/kurban olma oranlarına etkisi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.19. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve ailede şiddete tanık olma durumu

Özellik	İzolasyon Zorba Olma Durumu				İzolasyon Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	158	9.8	1450	90.2	281	17.5	1327	82.5
Annenin Tutumu								
Otoriter	35	18.8*	151	81.2	57	30.6*	129	69.4
İlgisiz	10	27.8	26	72.2	16	44.4	20	55.6
Demokratik	113	8.2	1273	91.8	208	15.0	1178	85.0
x², p	x²=34.443 p<0.001				x²=46.381 p<0.001			
Babanın Tutumu								
Otoriter	25	16.4	127	83.6	40	26.3	112	73.7
İlgisiz	17	19.3*	71	80.7	27	30.7*	61	69.3
Demokratik	114	8.5	1234	91.5	210	15.6	1138	84.4
x²,p	x²=19.325 p<0.001				x²=22.274 p<0.001			
Anneden Şiddet Görme								
Evet	21	30.4	48	69.6	27	39.1	42	60.9
Hayır	137	8.9	1402	91.1	254	16.5	1285	83.5
x², p	x²=34.558 p<0.001				x²=23.443 p<0.001			

Tablo 4.19. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve ailede şiddete tanık olma durumu (devamı)

Özellik	İzolasyon Zorba Olma Durumu				İzolasyon Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Babadan Şiddet Görme								
Evet	25	32.1	53	67.9	34	43.6	44	56.4
Hayır	133	8.7	1397	91.3	247	16.1	1283	83.9
x ² , p	x ² =45.702 p<0.001				x ² =38.766 p<0.001			
Ailede Şiddete Tanık Olma								
Evet	6	40.0	9	60.0	12	80.0	3	20.0
Hayır	152	9.5	1441	90.5	269	16.9	1324	83.1
x ² ,p	x ² =15.559 p<0.001				x ² =41.045 p<0.001			
Kardeşe Şiddet Uygulama								
Evet	37	18.7	161	81.3	55	27.8	143	72.2
Hayır	107	8.3	1182	91.7	197	15.3	1092	84.7
x ² ,p	x ² =21.168 p<0.001				x ² =19.037 p<0.001			
Kardeşten Şiddet Görme								
Evet	19	15.3	105	84.7	35	28.2	89	71.8
Hayır	125	9.2	1238	90.8	217	15.9	1146	84.1
x ² , p	x ² =4.918 p=0.027				x ² =12.227 p<0.001			

Araştırmada anne ve babanın tutumu, ebeveynlerden şiddet görme, ailede şiddete tanık olma, kardeşe şiddet uygulama ve kardeşten şiddet görme öğrencilerin izolasyon zorba/kurban olma durumlarını istatistiksel olarak anlamlı yönde etkilemiştir ($p<0.001$). Annesinin tutumunu otoriter olarak nitelendirenlerin zorbalık oranı %18.8 iken, ilgisiz olarak nitelendirenlerin zorbalık oranı %27.8'e yükselmiştir ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Annesini otoriter olarak nitelendirenlerin kurban olma oranlarına bakıldığında %30.6, ilgisiz olarak nitelendirenlerin oranlarına bakıldığında ise %44.4 olduğu

görülmektedir ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Babalarının tutumunu otoriter olarak ifade edenlerde zorba olma oranı %16.4'e, ilgisiz olarak ifade edenler de %19.3'e yükselirken demokratik olarak ifade edenlerde bu oran %8.5'e düşmüştür. Babalarının tutumu ile öğrencilerin izolasyon kurban olma durumu arasındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Annesinden şiddet görmediğini ifade eden öğrencilerde zorba olma oranı %8.9 iken şiddet gördüğünü söyleyenlerde zorbalık oranı %30.4'e yükselmiş ve aralarındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$). Babasından şiddet görmediğini söyleyen öğrencilerin zorba olma oranına bakıldığında bu oran %16.1 iken, şiddet gördüğünü söyleyenlerde ise %31.2'dir ($p<0.001$). Ebeveynlerden şiddet gören öğrencilerde kurban olma oranı %40'lar civarındadır ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.001$). Aile içinde şiddete tanık olan öğrencilerin %40.0'ı zorba, %80.0'ı kurbandır ve elde edilen sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.001$). Kardeşine şiddet uygulayan öğrencilerin %18.7'si akranlarına izolasyon zorbalık yapmakta %27.8'i de izolasyon zorba davranışlara maruz kalmaktadır ($p<0.001$). Kardeşinden şiddet görmek de öğrencilerin izolasyon zorba/kurban olma durumunu etkilemektedir ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$) (Tablo 4.19).

Tablo 4.20. Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumu

Özellik	İzolasyon Zorba Olma Durumu				İzolasyon Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Seyredilen TV Programı								
Eğlence Programı	148	10.1	1316	89.9	263	18.0	1201	82.0
Eğitici Program	6	5.0	113	95.0	11	9.2	108	90.8
x²,p	x²=3.218 p=0.073				x²=5.848 p=0.016			
Bilgisayarda Geçirilen Vakit								
Eğlence Programı	108	12.5	754	87.5	151	17.5	711	82.5
Eğitici Program	13	4.3	286	95.7	39	13.0	260	87.0
x², p	x²=15.916 p<0.001				x²=3.246 p=0.072			

Tablodan da anlaşılacağı üzere seyredilen televizyon programı izolasyon zorba olma oranını etkilemezken; kurban olma oranını etkilemiştir. Televizyonda eğlence programı izleyenlerde kurban olma oranı eğitici program izlediklerini söyleyenlere oranla iki kat daha yüksek bulunmuştur. Bilgisayarda eğlence programı ile vakit geçirdiklerini söyleyen öğrencilerde zorbalık oranı %12.5 olarak bulunmuştur. Aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$) (Tablo 4.20).

Tablo 4.21’da zorbalığın bir diğer alt başlığı olan söylenti çıkarma ve yayma ile araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri karşılaştırılmıştır.

Tablo 4.21. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile söylenti zorba/kurban olma durumu

Özellik	Söylenti Zorba Olma Durumu				Söylenti Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	66	4.1	1542	95.9	249	15.5	1359	84.5
Cinsiyet								
Kız	21	2.4	839	97.6	111	12.9	749	87.1
Erkek	45	6.0	703	94.0	138	18.4	610	81.6
x ² , p	x ² =12.984 P<0.001				x ² =9.389 p=0.002			
Sınıf								
6. sınıf	11	2.1*	514	97.9	60	11.4	465	88.6
7. sınıf	34	6.0	529	94.0	112	19.9*	451	80.1
8. sınıf	21	4.0	499	96.0	77	14.8	443	85.2
x ² , p	x ² =10.744 p=0.005				x ² =15.144 p=0.001			
Doğum Yeri								
İl	52	3.8	1311	96.2	215	15.8	1148	84.2
İlçe	9	5.1	169	94.9	25	14.0	153	86.0
Kasaba	0	0.0	6	100.0	0	0.0	6	100.0
Köy	5	8.2	56	91.8	9	14.8	52	85.2
x ² , p	x ² =3.552 p=0.314				x ² =1.493 p=0.684			
Boy Persentil								
Kısa	29	4.8	576	95.2	90	14.9	515	85.1
Normal	30	3.4	858	96.6	135	15.2	753	84.4
Uzun	7	6.1	108	93.9	24	20.9	91	79.1
x ² ,p	x ² =3.067 p=0.216				x ² =2.773 p=0.250			
Kilo Persentil								
Zayıf	23	5.1	428	94.9	65	14.4	386	85.6
Normal	39	3.6	1048	96.4	169	15.5	918	84.5
Şişman	4	5.7	66	94.3	15	21.4	55	78.6
x ²	x ² =2.333 p=0.311				x ² =2.289 p=0.318			

Tablo 4.21. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile söylenti zorba/kurban olma durumu (devamı)

Özellik	Söylenti Zorba Olma Durumu				Söylenti Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hastalık Durumu								
Evet	2	5.9	32	94.1	3	8.8	31	91.2
Hayır	64	4.1	1510	95.9	246	15.6	1328	84.4
x ² , p	x ² =0.279 p=0.597				x ² =1.178 p=0.278			
Okul Başarısı								
İyi	33	2.9	1109	97.1	169	14.8	973	85.2
Orta	31	7.3	392	92.7	71	16.8	352	83.2
Kötü	2	4.7	41	95.3	9	20.9	34	79.1
x ² ,p	x ² =15.486 p<0.001				x ² =1.931 p=0.381			
Sigara İçmeyi Deneme Durumu								
Deneyen	13	12.4	92	87.6	24	22.9	81	77.1
Denemeyen	53	3.5	1450	96.5	225	15.0	1278	85.0
x ² ,p	x ² =19.550 p<0.001				x ² =4.665 p=0.031			

Tabloda görüldüğü gibi kız öğrencilerde %2.4 olan söylenti zorba olma oranı, erkek öğrencilerde %6.0'ya, yine kızlarda %12.9 olan zorbalık oranı erkeklerde %18.4'e yükselmekte ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.05$). Yine sınıf düzeyi arttıkça zorba olma oranları da artmıştır. 7.sınıfta %6.0'a, 8.sınıfta %4.0'a yükselen zorbalık oranı 6.sınıfta okuyan öğrencilerde %2.1'e düşmekte ve aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır ($p<0.05$). Sınıf düzeyi ile kurban olma oranları karşılaştırıldığında ise 6.sınıfta okuyanların kurban olma oranı %11.4, 8.sınıfta okuyanların kurban olma oranı %14.8 iken bu oran 7.sınıfta okuyanlarda %19.9'a yükselmiştir ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Öğrencilerin doğum yeri, boy ve kilo persentilleri, herhangi bir hastalığa sahip olma durumları ile zorba ya da kurban olma oranları karşılaştırıldığında aralarında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0.05$). Çalışmada öğrencilerin okul başarısı ile söylenti zorba olma oranı arasındaki farklılık anlamlı saptanmıştır ($p<0.001$). Okul başarısını

iyi olarak belirtenlerin zorba olma oranı %2.9'a düşerken orta olarak belirtenlerin %7.3'e, kötü olarak belirtenlerin oranı da %4.7'ye yükselmiştir. Ancak kurban olma oranı ile arasında bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0.05$). Sigara içmeyi deneyen öğrencilerin %12.4'ü, içmeyi denemeyen öğrencilerin %3.5'i zorba iken; sigara içmeyi denemeyen öğrencilerde %15.0 olan kurban olma oranı, sigara içmeyi deneyen öğrencilerde %22.9'a yükselmiştir. Aralarındaki farklılığa bakıldığında ise anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 4.21).

Araştırmaya katılan öğrencilerin genel özelliklerinin söylenti zorba/kurban olma oranlarını etkileyip etkilemediği Tablo 4.22'de gösterilmiştir.

Tablo 4.22. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile söylenti zorba/kurban olma durumları

Özellik	Söylenti Zorba Olma Durumu				Söylenti Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	66	4.1	1542	95.9	249	15.5	1359	84.5
Evde Birlikte Yaşayanlar								
Anne baba birlikte	60	4.0	1444	96.0	232	15.4	1272	84.6
Üvey anne ya da üvey baba	3	11.1	24	88.9	7	25.9	20	74.1
Sadece anne ya da baba	2	3.4	56	96.6	5	8.6	53	91.4
Diğer	1	5.3	18	94.7	5	26.3	14	73.7
x ² ,p	x ² =3.547 p=0.315				x ² =6.044 p=0.109			
Yaşanılan Ev								
Müstakil	28	5.5	481	94.5	89	17.5	420	82.5
Gecekondu	7	11.9*	52	88.1	12	20.3	47	79.7
Apartman	31	3.0	1009	97.0	148	14.2	892	85.8
x ² , p	x ² =14.885 p=0.001				x ² =3.868 p=0.145			
Aile Gelir Düzeyi								
İyi	32	3.3	928	96.7	143	14.9	817	85.1
Orta	30	5.2	550	94.8	96	16.6	484	83.4
Kötü	4	5.9	64	94.1	10	14.7	58	85.3
x ² , p	x ² =3.677 p=0.159				x ² =0.790 p=0.674			

Tablo 4.22. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile söylenti zorba/kurban olma durumları (devamı)

Özellik	Söylenti Zorba Olma Durumu				Söylenti Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Annenin Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	0	0.0	34	100.0	1	2.9	33	97.1
İlkokul	37	4.0	898	96.0	146	15.6	789	84.4
Ortaokul	16	6.4	234	93.6	33	13.2	217	86.8
Lise	9	4.1	211	95.9	33	15.0	187	85.0
Üniversite	4	2.4	165	97.6	36**	21.3	133	78.7
x ² , p	x ² =6.150 p=0.188				x ² =9.506 p=0.050			
Babanın Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	1	7.7	12	92.3	1	7.7	12	92.3
İlkokul	28	4.2	644	95.8	94	14.0	578	86.0
Ortaokul	11	3.9	268	96.1	39	14.0	240	86.0
Lise	13	4.1	306	95.9	52	16.3	267	83.7
Üniversite	13	4.0	312	96.0	63	19.4	262	80.6
x ² , p	x ² =0.460 p=0.977				x ² =6.176 p=0.186			
Annenin Mesleği								
Ev hanımı	45	3.7	1171	96.3	171	14.1	1045	85.9
İşçi	11	6.0	172	94.0	39	21.3*	144	78.7
Memur	8	5.5	138	94.5	30	20.5	116	79.5
Emekli	0	0.0	21	100.0	0	0.0	21	100.0
Diğer	2	4.8	40	95.2	9	21.4	33	78.6
x ² , p	x ² =3.840 p=0.428				x ² =14.468 p=0.006			
Babanın Mesleği								
İşsiz	3	7.9	35	92.1	6	15.8	32	84.2
Serbest meslek	27	5.1	505	94.9	76	14.3	456	85.7
İşçi	18	3.6	480	96.4	73	14.7	425	85.3
Memur	8	2.6	304	97.4	60	19.2	252	80.8
Emekli	2	2.1	95	97.9	12	12.4	85	87.6
Diğer	8	6.1	123	93.9	22	16.8	109	83.2
x ² , p	x ² =7.208 p=0.206				x ² =5.082 p=0.406			

Tablodan da anlaşılabacağı üzere araştırmaya katılan öğrencilerin söylenti zorba/kurban olma oranları ile evde birlikte yaşadığı kişiler, ailenin gelir düzeyi, ebeveynlerin eğitim seviyesi ve babanın mesleği arasındaki farklılık anlamlı tespit edilememiştir ($p>0.05$). Gecekonduya yaşayan öğrencilerin %11.9'u akranlarına zorbaca davranışlar sergilerken müstakil evde ya da apartman dairesinde yaşayanlarda bu oran daha düşük bulunmuştur ve aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.05$). Annesi ev hanımı olanlarda %14.1 olan kurban olma oranı memur olanlarda %20.5'e yükselirken; en yüksek oran annesinin işçi olduğunu söyleyenlerde (%21.3) tespit edilmiştir ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 4.22).

Tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ile zorba/kurban olma durumu arasındaki ilişki karşılaştırılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 4.23'de gösterilmiştir.

Tablo 4.23. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve ailede şiddete tanık olma ile söylenti zorba/kurban olma durumu

Özellik	Söylenti Zorba Olma Durumu				Söylenti Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	66	4.1	1542	95.9	249	15.5	1359	84.5
Annenin Tutumu								
Otoriter	16	8.6	170	91.4	49	26.3*	137	73.7
İlgisiz	6	16.7*	30	83.3	13	36.1	23	63.9
Demokratik	44	3.2	1342	96.8	187	13.5	1199	86.5
x², p	x²=27.038 p<0.001				x²=32.668 p<0.001			
Babanın Tutumu								
Otoriter	14	9.2*	138	90.8	37	24.3	115	75.7
İlgisiz	7	8.0	81	92.0	25	28.4*	63	71.6
Demokratik	44	3.3	1304	96.7	185	13.7	1163	86.3
x²,p	x²=15.842 p<0.001				x²=23.446 p<0.001			

Tablo 4.23. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumu ve ailede şiddete tanık olma ile söylenti zorba/kurban olma durumu (Devamı)

Özellik	Söylenti Zorba Olma Durumu				Söylenti Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Anneden Şiddet Görme								
Evet	12	17.4	57	82.6	25	36.2	44	63.8
Hayır	54	3.5	1485	96.5	224	14.6	1315	85.4
x ² , p	x ² =32.336 p<0.001				x ² =23.811 p<0.001			
Babadan Şiddet Görme								
Evet	19	24.4	59	75.6	22	28.2	56	71.8
Hayır	47	3.1	1483	96.9	227	14.8	1303	85.2
x ² , p	x ² =85.443 p<0.001				x ² =10.135 p=0.001			
Ailede Şiddete Tanık Olma								
Evet	5	33.3	10	66.7	10	66.7	5	33.3
Hayır	61	3.8	1532	96.2	239	15.0	1354	85.0
x ² ,p	x ² =32.865 p<0.001				x ² =30.307 p<0.001			
Kardeşe Şiddet Uygulama								
Evet	22	11.1	176	88.9	48	24.2	150	75.8
Hayır	35	2.7	1254	97.3	178	13.8	1111	86.2
x ² ,p	x ² =32.821 p<0.001				x ² =14.496 p<0.001			
Kardeşten Şiddet Görme								
Evet	11	8.9	113	91.1	32	25.8	92	74.2
Hayır	46	3.4	1317	96.6	194	14.2	1169	85.8
x ² , p	x ² =9.314 p=0.002				x ² =11.812 p=0.001			

Tablo 4.23’de ebeveynlerin tutumunun öğrencilerin zorbalık yapma ve kurban olma durumlarını etkilediği görülmektedir. Annesinin tutumunu ilgisiz olarak ifade edenlerde %16.7 olan zorbalık oranı demokratik ve otoriter olanlarda daha düşük

tespit edilmiştir ($p<0.001$). Kurban olan öğrencilerin oranlarına bakıldığında ise ilgisiz olanlarda kurban olma oranı %36.1, otoriter olanlarda ise %26.3'dür ve aralarındaki farklılıklar da istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$). Babalarının tutumuna bakıldığında; babasını otoriter olarak ifade edenlerde %9.2'ye yükselen zorbalık oranı, ilgisiz olarak ifade edenlerde %8.0'e düşmüştür. Aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Tablodan anlaşılacağı üzere babasını otoriter olarak ifade edenlerde %24.3 olan kurban olma oranı ilgisiz olarak ifade edenlerde %28.4'e yükselmiş aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Araştırmada ebeveynlerden şiddet görme durumunun öğrencilerin zorba ya da kurban olma oranlarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Zorba olma oranı annesinden şiddet görenlerde %17.4'e yükselirken, şiddet görmeyenlerde %3.5'te kalmıştır. Annesinden şiddet görenlerde kurban olma oranı ise %36.2 bulunmuştur. Babasından şiddet görenlerde zorba olma oranı %24.4 tespit edilmiş ve aralarındaki farklılık da anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Aile içinde şiddete tanık olduğunu ifade eden öğrencilerin zorba olma oranı %33.3, kurban olma oranı da %66.7'dir ($p<0.001$). Kardeşine şiddet uyguladığını söyleyen öğrencilerin %11.1'i zorbaca davranışlar göstermekte akranları hakkında söylentiler çıkarıp yaymaktadır. Kurban olan öğrencilerin oranı ise %24.2'dir ($p<0.001$). Kardeşinden şiddet gördüğünü söyleyen öğrencilerin zorba/kurban olma oranları da istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 4.23).

Tablo 4.24. Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile söylenti zorba/kurban olma durumu

Özellik	Söylenti Zorba Olma Durumu				Söylenti Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Seyredilen TV Programı								
Eğlence Programı	61	4.2	1403	95.8	234	16.0	1230	84.0
Eğitici Program	2	1.7	117	98.3	13	10.9	106	89.1
χ^2, p	$\chi^2=1.780$ $p=0.182$				$\chi^2=2.139$ $p=0.144$			
Bilgisayarda Geçirilen Vakit								
Eğlence Programı	42	4.9	820	95.1	143	16.6	719	83.4
Eğitici Program	3	1.0	296	99.0	33	11.0	266	89.0
χ^2, p	$\chi^2=8.920$ $p=0.003$				$\chi^2=5.322$ $p=0.021$			

Tabloda öğrencilerin televizyonda seyrettikleri program ile söylenti zorba/kurban olma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0.05$). Bilgisayarda eğitici program ile vakit geçirdiklerini belirten öğrencilerde zorba (1.0) /kurban (11.0) oranı eğlence programları ile vakit geçirenlere göre daha düşük saptanmıştır. Aralarındaki farklılığa bakıldığında da istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Tablo 4.24).

Tablo 4.25’de araştırmaya katılan öğrencilerin genel özellikleri ile akranları tarafından zorbalığın bir diğer alt başlığı olan eşyalara zarar verme durumuna maruz kalma ve akranlarına karşı zorbaca davranışlar sergileme oranları incelenmiştir.

Tablo 4.25. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumu

ÖZELLİK	ZARAR ZORBA OLMA DURUMU				ZARAR KURBAN OLMA DURUMU			
	VAR		YOK		VAR		YOK	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
TOPLAM	100	6.2	1508	92.8	235	14.6	1373	85.4
Cinsiyet								
Kız	35	4.1	825	95.9	114	13.3	746	86.7
Erkek	65	8.7	683	91.3	121	16.2	627	83.8
χ^2 , p	$\chi^2=14.641$ P<0.001				$\chi^2=2.735$ p=0.098			
Sınıf								
6. sınıf	13	2.5*	512	97.5	51	9.7*	474	90.3
7. sınıf	49	8.7	514	91.3	100	17.8	463	82.2
8. sınıf	38	7.3	482	92.7	84	16.2	436	83.8
χ^2 , p	$\chi^2=19.625$ p<0.001				$\chi^2=15.559$ p<0.001			
Doğum Yeri								
İl	86	6.3	1277	93.7	197	14.5	1166	85.5
İlçe	11	6.2	167	93.8	29	16.3	149	83.7
Kasaba	1	16.7	5	83.3	1	16.7	5	83.3
Köy	2	3.3	59	96.7	8	13.1	53	86.9
χ^2 , p	$\chi^2=2.047$ p=0.563				$\chi^2=0.560$ p=0.906			
Boy Persentil								
Kısa	34	5.6	571	94.4	87	14.4	518	85.6
Normal	57	6.4	831	93.6	127	14.3	761	85.7
Uzun	9	7.8	106	92.2	21	18.3	94	81.7
χ^2 ,p	$\chi^2=0.943$ p=0.624				$\chi^2=1.322$ p=0.516			
Kilo Persentil								
Zayıf	30	6.7	421	93.3	65	14.4	386	85.6
Normal	65	6.0	1022	94.0	159	14.6	928	85.4
Şişman	5	7.1	65	92.9	11	15.7	59	84.3
χ^2	$\chi^2=0.354$ p=0.838				$\chi^2=0.083$ p=0.959			
Hastalık Durumu								
Evet	0	0.0	34	100.0	5	14.7	29	85.3
Hayır	100	6.4	1474	93.6	230	14.6	1344	85.4
χ^2 , p	$\chi^2=2.303$ p=0.129				$\chi^2=0.000$ p=0.988			
Okul Başarısı								
İyi	57	5.0	1085	95.0	154	13.5	988	86.5
Orta	41	9.7*	382	90.3	73	17.3	350	82.7
Kötü	2	4.7	41	95.3	8	18.6	35	81.4
χ^2 ,p	$\chi^2=11.884$ p=0.003				$\chi^2=4.084$ p=0.130			
Sigara İçmeyi Deneme Durumu								
Deneyen	17	16.2	88	83.8	23	21.9	82	78.1
Denemeyen	83	5.5	1420	94.5	212	14.1	1291	85.9
χ^2 ,p	$\chi^2=19.152$ p<0.001				$\chi^2=4.785$ p=0.029			

Tabloda da görüldüğü gibi erkek öğrencilerin (%8.7) zorbalık oranı kız öğrencilerden (%4.1) daha yüksek bulunmuştur. Aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Tabloda öğrencilerin sınıf düzeyinin artması zorba/kurban olma oranlarını artırmaktadır. 6.sınıfta okuyan öğrencilerin zorba/kurban olma oranları 7. ve 8.sınıfta okuyan öğrencilerde tespit edilen zorba/kurban olma oranlarında daha düşük bulunmuştur ($p<0.001$). Öğrencilerin okul başarısı ile zorba olma oranı arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir. Okul başarısını orta olarak değerlendirenlerin zorba olma oranı (%9.7) diğer gruplardan daha yüksek tespit edilmiştir. Sigara içmeyi denemeyen öğrencilerde zorba olma oranı %5.5 iken sigarayı deneyen öğrencilerde zorba olma oranı %16.2,'ye yükselmiş ve aralarındaki farklılık anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Sigara içmeyi deneyen öğrencilerin kurban olma oranı %21.9'a yükselirken, sigara içmeyi denemeyenlerde bu oran %14.1'e düşmüştür ve aralarındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Öğrencilerin doğum yeri, boy ve kilo persentilleri ve herhangi bir hastalığa sahip olma durumları zorbaca davranışlar göstermelerini ve kurban olma oranlarını etkilememektedir ($p>0.05$). (Tablo 4.25).

Tablo 4.26'de de görüldüğü gibi araştırmadan elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin evde birlikte yaşadığı kişiler, yaşadıkları evin durumu, gelir düzeyi, babanın eğitim seviyesi ve babanın mesleği zorbalığın alt başlığı olan eşyalara zarar verme ya da zorbaca davranışlara maruz kalma durumunu etkilememiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.26. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumu

Özellik	Zarar Zorba Olma Durumu				Zarar Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	100	6.2	1508	92.8	235	14.6	1373	85.4
Evde Birlikte Yaşayanlar								
Anne baba birlikte	97	6.4	1407	93.6	216	14.4	1288	85.6
Üvey anne ya da üvey baba	2	7.4	25	92.6	6	22.2	21	77.8
Sadece anne ya da baba	1	1.7	57	98.3	8	13.8	50	86.2
Diğer	0	0.0	19	100.0	5	26.3	14	73.7
x²,p	x²=3.472 p=0.324				x²=3.445 p=0.328			
Yaşanılan Ev								
Müstakil	36	7.1	473	92.9	82	16.1	427	83.9
Gecekondu	3	5.1	56	94.9	12	20.3	47	79.7
Apartman	61	5.9	979	94.1	141	13.6	899	86.4
x², p	x²=0.989 p=0.610				x²=3.392 p=0.183			
Aile Gelir Düzeyi								
İyi	71	7.4	889	92.6	135	14.1	825	85.9
Orta	27	4.7	553	95.3	89	15.3	491	84.7
Kötü	2	2.9	66	97.1	11	16.2	57	83.8
x², p	x²=5.964 p=0.051				x²=0.615 p=0.735			
Annenin Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	1	2.9	33	97.1	2	5.9	32	94.1
İlkokul	39	4.2	896	95.8	139	14.9	796	85.1
Ortaokul	22	8.8	228	91.2	36	14.4	214	85.6
Lise	27	12.3*	193	87.7	31	14.1	189	85.9
Üniversite	11	6.5	158	93.5	27	16.0	142	84.0
x², p	x²=24.054 p<0.001				x²=2.434 p=0.657			

Tablo 4.26. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli özellikleri ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumu (**devamı**)

Özellik	Zarar Zorba Olma Durumu				Zarar Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Babanın Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil	1	7.7	12	92.3	2	15.4	11	84.6
İlkokul	30	4.5	642	95.5	93	13.8	579	86.2
Ortaokul	18	6.5	261	93.5	40	14.3	239	85.7
Lise	26	8.2	293	91.8	55	17.2	264	82.8
Üniversite	25	7.7	300	92.3	45	13.8	280	86.2
x ² , p	x ² =6.872 p=0.143				x ² =2.265 p=0.687			
Annenin Mesleği								
Ev hanımı	67	5.5	1149	94.5	163	13.4	1053	86.6
İşçi	12	6.6	171	93.4	42	23.0*	141	77.0
Memur	12	8.2	134	91.8	24	16.4	122	83.6
Emekli	0	0.0	21	100.0	1	4.8	20	95.2
Diğer	9	21.4*	33	78.6	5	11.9	37	88.1
x ² , p	x ² =20.138 p<0.001				x ² =13.888 p=0.008			
Babanın Mesleği								
İşsiz	1	2.6	37	97.4	4	10.5	34	89.5
Serbest meslek	33	6.2	499	93.8	81	15.2	451	84.8
İşçi	32	6.4	466	93.6	74	14.9	424	85.1
Memur	21	6.7	291	93.3	48	15.4	264	84.6
Emekli	3	3.1	94	96.9	10	10.3	87	89.7
Diğer	10	7.6	121	92.4	18	13.7	113	86.3
x ² , p	x ² =3.090 p=0.686				x ² =2.361 p=0.797			

Tablodan da anlaşılacağı üzere annesi lise mezunu olanlarda zorbalık oranı %12.3 olarak tespit edilirken diğer gruplarda daha düşük bulunmuştur ve zorba olma oranı ile annenin eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir (p<0.001). Annenin yaptığı iş ile öğrencilerin zorba/kurban olma oranları arasındaki

farklılık istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir. Buna göre annesi ev hanımı olanların zorba olma oranı %5.5 olan zorbalık oranı ev hanımı, memur, emekli olanlardan hariç başka mesleklerle uğraşanlarda %21.4'e yükselmiş ve aralarındaki farklılık anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Annesi ev hanımı olan öğrencilerin kurban olma oranı %13.4 iken, işçi olanların oranı %23.0'a, memur olanların oranı da %16.4'e çıkmaktadır. Aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.05$) (Tablo 4.26).

Tabloda ebeveynlerin tutumu ile öğrencilerin zarar zorba/kurban olma oranları arasındaki farklılık anlamlı tespit edilmiş ve buna ilişkin oranlar Tablo 4.27'de verilmiştir.

Tablo 4.27. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin tutumu ve aile içinde şiddete tanık olma ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumu

ÖZELLİK	Zarar Zorba Olma Durumu				Zarar Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	100	6.2	1508	92.8	235	14.6	1373	85.4
Annenin Tutumu								
Otoriter	29	15.6*	157	84.4	53	28.5*	133	71.5
İlgisiz	1	2.8	35	97.2	11	30.6	25	69.4
Demokratik	70	5.1	1316	94.9	171	12.3	1215	87.7
x ² , p	x ² =31.990 p<0.001				x ² =41.806 p<0.001			
Babanın Tutumu								
Otoriter	22	14.5*	130	85.5	43	28.3*	109	71.7
İlgisiz	3	3.4	85	96.6	19	21.6	69	78.4
Demokratik	75	5.6	1273	94.4	169	12.5	1179	87.5
x ² ,p	x ² =19.694 p<0.001				x ² =30.986 p<0.001			
Anneden Şiddet Görme								
Evet	10	14.5	59	85.5	23	33.3	46	66.7
Hayır	90	5.8	1449	94.2	212	13.8	1327	86.2
x ² , p	x ² =8.462 p=0.004				x ² =20.244 p<0.001			

Tablo 4.27. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerin tutumu ve aile içinde şiddete tanık olma ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumu (devamı)

Özellik	Zarar Zorba Olma Durumu				Zarar Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Babadan Şiddet Görme								
Evet	15	19.2	63	80.8	26	33.3	52	66.7
Hayır	85	5.6	1445	94.4	209	13.7	1321	86.3
x ² , p	x ² =23.798 p<0.001				x ² =23.019 p<0.001			
Ailede Şiddete Tanık Olma								
Evet	5	33.3	10	66.7	9	60.0	6	40.0
Hayır	95	6.0	1498	94.0	226	14.2	1367	85.8
x ² ,p	x ² =19.087 p<0.001				x ² =24.994 p<0.001			
Kardeşe Şiddet Uygulama								
Evet	32	16.2	166	83.8	57	28.8	141	71.2
Hayır	56	4.3	1233	95.7	159	12.3	1130	87.7
x ² ,p	x ² =43.048 p<0.001				x ² =37.420 p<0.001			
Kardeşten Şiddet Görme								
Evet	18	14.5	106	85.5	38	30.6	86	69.4
Hayır	70	5.1	1293	94.9	178	13.1	1185	86.9
x ² , p	x ² =17.963 p<0.001				x ² =28.311 p<0.001			

Tabloda annesinin tutumunu ilgisiz olarak nitelendiren öğrencilerde %2.8, demokratik olarak nitelendiren öğrencilerde %5.1 olan zorbalık oranı otoriter olanlarda %15.6'ya yükselmektedir ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Yine annesinin tutumunu otoriter olarak niteleyenlerin %28.5'i, ilgisiz olarak niteleyenlerin %30.6'sı akranları tarafından zorbaca davranışlara maruz kalmakta ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır ($p<0.001$). Babasının tutumunu otoriter olarak ifade edenlerde zorba olma oranı %14.5'e yükselirken, ilgisiz olanlarda %3.4'e düşmekte; babanın tutumu ile öğrencilerin zorba/kurban olma oranları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır ($p<0.001$). Öğrencilerin kurban olma oranlarına

bakıldığında ise babasını ilgisiz olarak nitelendirenlerde %21.6 olan oran demokratik olarak nitelendirenlerde %28.3'e yükselirken aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$). Annesinden şiddet görmediğini belirten öğrencilerin sadece %5.8' i zorbalık yaparken, şiddet gördüğünü belirten öğrencilerin %14.5' i zorbalık yapmakta; annesinden şiddet görmediğini ifade eden öğrencilerin %13.8'i, şiddet gördüğünü ifade eden öğrencilerin de %33.3'ü kurban olarak tespit edilmiştir. Babasından şiddet görenlerde zorbalık oranı %19.2, şiddet görmeyenlerde %5.6'dır. Aralarındaki farklılıklar da istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Aile içinde şiddete tanık olmak, kardeşine şiddet uygulamak ve kardeşinden şiddet görmek öğrencilerin zorba/kurban olma durumlarını etkilemiş ve aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.001$) (Tablo 4.27).

Tabloda öğrencilerin tv seyredirken ve internette zaman geçirirken hangi programları seyrettikleri, zarar zorba/kurban olma durumu ile arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Tablo 4.28. Araştırmaya katılan öğrencilerin seyrettikleri tv ve internet programı ile eşyalara zarar verme zorba/kurban olma durumu

Özellik	Zarar Zorba Olma Durumu				Zarar Kurban Olma Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Seyredilen Tv Programı								
Eğlence Programı	94	6.4	1370	93.6	226	15.4	1238	84.6
Eğitici Program	4	3.4	115	96.6	6	5.0	113	95.0
x ² ,p	x ² =1.774 p=0.183				x ² =9.508 p=0.002			
Bilgisayarda Geçirilen Vakit								
Eğlence Programı	74	8.6	788	91.4	146	16.9	716	83.1
Eğitici Program	9	3.0	290	97.0	28	9.4	271	90.6
x ² , p	x ² =10.393 p=0.001				x ² =9.992 p=0.002			

Tablodan elde edilen verilere göre öğrencilerin televizyonda izledikleri program kurban olma durumunu etkilemektedir. Eğlence programı seyredenlerde kurban olma oranı %15.4 olarak tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bilgisayarda eğlence programı ile vakit geçirenlerde zorba/kurban olma oranları eğitici programla vakit geçirenlerden daha yüksek bulunmuş, aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir ($p<0.05$) (Tablo 4.28).

Zorba olma durumu ile pediatrik yaşam kalitesi puanları arasındaki ilişki Tablo 4.31’de verilmiştir.

Tablo 4.29. Araştırmaya katılan öğrencilerin pediatrik yaşam kalitesi puanlarının zorba olma durumuna göre dağılımı

Özellik	Pediatrik Yaşam Kalitesi Puanları	
	Ortalama	t, p
Zorba Olma Durumu		
Evet	77.25±15.78	t=9.788 p<0.001
Hayır	85.02±13.56	
Fiziksel Zorbalık		
Evet	75.60±16.79	t=8.870 p<0.001
Hayır	84.25±13.76	
Sözel Zorbalık		
Evet	76.60±16.14	t=7.949 p<0.001
Hayır	84.17±13.95	
İzolasyon Zorbalık		
Evet	77.84±16.87	t=4.585 p<0.001
Hayır	83.43±14.25	
Söylenti Zorbalık		
Evet	73.32±18.05	t=5.473 p<0.001
Hayır	83.29±14.32	
Eşyalara Zarar Verme		
Evet	75.57±15.28	t=5.201 p<0.001
Hayır	83.36±14.45	

Araştırmada zorba olan öğrencilerin pediatrik yaşam kalitesi puan ortalaması 77.25±15.78, zorba olmayan öğrencilerin pediatrik yaşam kalitesi puanı 85.02±13.56'dır ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.001). Tablodan da anlaşılacağı gibi tüm alt başlıklarda zorba olan öğrencilerin yaşam kalitesi puanlarının zorba olmayan öğrencilerin yaşam kalitesi puanlarına göre anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu tespit edilmiş ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.001) (Tablo 4.29).

Kurban olma durumuna göre pediatrik yaşam kalitesi puanları Tablo 4.30'da karşılaştırılmıştır.

Tablo 4.30. Araştırmaya katılan öğrencilerin pediatrik yaşam kalitesi puanlarının kurban olma durumuna göre dağılımı

Özellik	Pediatrik Yaşam Kalitesi Puanları	
	Ortalama	t, p
Kurban Olma		
Evet	78.77±15.31	t=10.811 p<0.001
Hayır	86.41±13.01	
Fiziksel Kurban		
Evet	76.69±16.55	t=10.430 p<0.001
Hayır	85.07±13.21	
Sözel Kurban		
Evet	77.55±15.79	t=10.473 p<0.001
Hayır	85.44±13.29	
İzolasyon Kurban		
Evet	75.42±17.06	t=9.671 p<0.001
Hayır	84.46±13.54	
Söylenti Kurban		
Evet	75.81±16.43	t=8.480 p<0.001
Hayır	84.17±13.89	
Eşyalara Zarar Verme		
Evet	74.31±16.49	t=10.020 p<0.001
Hayır	84.35±13.76	

Tablodan da takip edilebileceği gibi, kurban olmayan öğrencilerin pediatrik yaşam kalitesi puan ortalaması 86.41±13.01 iken aynı puan kurban olan öğrencilerde 78.77±15.31 olarak saptanmış ve aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.001). Tabloya bakıldığında hem kurban olma durumu ve alt başlıkları ile pediatrik yaşam kalitesi puanları arasındaki farklılık anlamlı tespit

edilmiştir. Buna göre kurban olmayan öğrencilerin yaşam kalitesi puanları kurban olanlara göre daha yüksek tespit edilmiştir ($p<0.001$) (Tablo 4.30).

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmamızdan elde edilen bulgulara bakıldığında; çalışmaya katılan öğrencilerin yaklaşık yarısını kız öğrenciler yarısını da erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmada öğrencilerin büyük bir çoğunluğu evde anne ve babasıyla birlikte yaşadığını ifade etmiştir. Ebeveynlerin eğitim durumlarına bakıldığında oranlar TNSA 2008 verilerine göre Batı Anadolu'nun oranları ile benzerlik göstermektedir. Ebeveynlerin yarısının ilkokul mezunu olduğu, dörtte birinin de lise ve üzeri eğitime sahip olduğu görülmektedir. Çalışmada öğrenciler ailelerinin gelir düzeyini %60 oranında iyi olarak nitelendirmişlerdir bu da TNSA 2008 verilerine ile benzerlik göstermektedir (92).

Türkiye'de akran zorbalığı ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında çok farklı oranların tespit edildiği görülmektedir. Bunlardan bir kısmında çalışmamıza benzer oranlar saptanmıştır. Yaptığımız çalışmada öğrencilerin %27.5'i zorba, %46.3'ü ise kurban olarak tespit edilmiştir, aynı zamanda bu öğrencilerin %24.5'i hem zorba hem de kurbandır. Tıpırdamaz-Sipahi'nin (93) 2008 yılında İzmir'de 6. ve 7. Sınıflarla yaptığı çalışmasında zorba oranı %20.3, kurban oranı %42.5, hem zorba hem de kurban olma oranı %13.8 olarak tespit edilmiştir. Pişkin (38) tarafından akran zorbalığına ilişkin olarak yapılan bir başka araştırmada 1154 ilköğretim okulu öğrencisiyle çalışılmış, öğrencilerin %35'inin kurban, %30.2'sinin zorba-kurban olduğu belirlenmiştir. Bulgurcu'nun (94) İstanbul'da bir ilköğretim okulunda 6-8. Sınıflarda okuyan toplam 297 öğrenci ile yaptığı çalışmasında da ergenlerin %16.2'si hem zorba hem de kurban olmak üzere toplam % 20.2'sinin zorba, % 55.4'ünün de kurban olduğunu tespit

etmiştir. Ancak daha düşük veya yüksek oranlar tespit eden araştırmalar da vardır. Bunlardan Dölek (41) tarafından yapılan bir çalışmada sistematik olarak zorbalığa uğrayanların (kronik kurban) oranı %8.2 olarak tespit edilmiştir. Ergün'ün (95) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde ilköğretim ikinci kademedeki okuyan 2137 öğrenci ile yaptığı çalışmasında, zorba oranı %4.7, kurban oranı %19.2 ve hem zorba hem de kurban olma oranı %5.5 bulunurken, Güner (90) tarafından Kars'ta 7. Sınıf öğrencilerinde yapılan çalışmada ise zorbalık gösterenlerin oranı %65.5, kurban oranı ise %87.3 gibi oldukça yüksek olarak saptanmıştır.

Ülke dışında yapılan çalışmalara bakıldığında oranların çok çeşitli olduğu görülmektedir. Avustralya'da 6-16 yaş arası 685 çocuk ve 32 öğretmenin yer aldığı çalışmadan elde edilen bulgular, yaklaşık her on çocuktan birinin akran gruplarının zorbalığına maruz kaldığını ortaya koymuştur (26). Solberg ve Olweus'un (96) 2003 yılında yaptıkları çalışmalarında öğrencilerin %6.5'ini zorba, %10.1'ini de kurban olarak tespit ederken; Jankauskiene ve arkadaşlarının (97) 2008 yılında Letonya'daki çalışmalarında bu oranı %16.3 zorba ve %12.7 kurban olarak bulmuşlardır.. Haynie ve arkadaşlarının (98) yaptığı bir çalışmada kurban olma oranının ilköğretim ikinci kademedeki %30'lara çıktığını saptamışlardır. Çalışmanın diğer illerle, ülkelere göre farklılık göstermesi illerin sosyokültürel özelliklerinden, öğrencilerin uğradıkları zorbalık olaylarını ifade edip etmemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmamızda öğrencilerin cinsiyetlerine göre yapılan zorba/kurban karşılaştırmasında kız öğrencilerin zorba olma oranı %22.0, kurban olma oranı %40.0 iken erkek öğrencilerin zorba olma oranı %34.0, kurban olma oranlarını %53.5'tir. Yapılan diğer çalışmalardan elde sonuçlar da bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir. Tıpırdamaz-Sipahi'nin (93) çalışmasında kız öğrencilerin zorbalık oranını %15.1, kurban oranını %41.7; erkeklerin zorbalık oranını %25.1 bulurken kurban olma oranını da %42.5 olarak tespit etmiştir. Pişkin ve Ayas (99) 845 lise öğrencisiyle yaptıkları çalışmada son altı ayda meydana gelen zorbalık olaylarında, kurbanların %29.7'sinin erkek %11.8'inin kız olduğunu; zorbaların ise %38.9'unun erkek, %18.0'mının kız olduğunu belirlemişlerdir. Satan (34) 2006 yılında İstanbul'da ilköğretim ikinci kademedeki okuyan toplam 7 okuldan 496 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmasında en yüksek zorba/kurban olma oranlarını elde etmiştir. Buna göre, kız öğrencilerin kurban olma oranını %61.8, zorba olma oranını %45.4 olarak tespit

ederken erkeklerde bu oranları sırasıyla %65.4 ve %62.6 olarak bulmuştur. Totan' ın (100) çalışmasında cinsiyete göre zorba/kurban olma oranları bizim çalışmamızdaki kadar yüksek olmasa da yine erkek öğrencilerin zorba/kurban olma oranları kız öğrencilerin zorba/kurban olma oranlarından daha yüksek bulunmuştur. Literatürlere bakıldığında da hem zorba hem de kurban oranlarının erkeklerde daha fazla olduğuna ilişkin çeşitli çalışmalar mevcuttur (19, 38, 40). Zorbalığın erkeklerde daha fazla görülmesinin toplumun erkek cinsiyete yüklediği anlamdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Kız öğrenciler bir sorunla karşılaştıklarında yardım istemekten kaçınmamakta, sorunun çözümünde daha barışçıl yollar tercih etmekte iken erkek öğrenciler ise fiziksel güç kullanmaya daha meyillilerdir. Erkekler kendilerini ispatlama çabası içinde daha fazla şiddete başvurabilirler. Bu da onları kızlara oranla daha zorba yaptığı düşünülebilir.

Çalışmada öğrencilerin cinsiyetleri ile akran zorbalığı ölçeğinin alt başlıkları kıyaslandığında; erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla fiziksel zorbaca davranışlar sergilediği ve aynı zamanda kızlara oranla fiziksel olarak zorbaca davranışlara daha çok maruz kaldıkları görülmektedir. Kız öğrencilerin %12.1' i fiziksel zorbalık yaparken bu oran erkeklerde %20.2'ye yükselmektedir. Fiziksel olarak zorbaca davranışlara maruz kalan kız öğrencilerin oranı %23.4 iken erkek öğrencilerin oranı %29.3'dür. Alper-İlhan (101) 2008 yılında Bursa'da yaptığı çalışmada fiziksel zorbalık oranını kızlarda %15.3 olarak bulurken erkeklerde %62.6 olarak tespit etmiştir. Tıprıdamaz-Sipahi'nin (93) çalışmasında kız öğrencilerde fiziksel zorbalık oranı %17.4 iken fiziksel kurban olanların oranı %47.1'dir. Erkek öğrencilerin fiziksel zorbalık oranlarına bakıldığında ise %82.6 (zorba olanların içerisindeki orandır) fiziksel kurban oranlarına bakıldığında ise %52.9 olduğu görülmektedir. Güner'in (90) 2009 da Kars'taki çalışmasında fiziksel zorba/kurban oranları bizim çalışmamıza ve benzer çalışmalara kıyasla çok yüksek bulunmuştur. Kızların %77.8' i fiziksel kurban iken, %50.2'si fiziksel zorbadır. Erkeklerin oranına bakıldığında ise %86.6'sı fiziksel kurban, %69.4'ü fiziksel zorba olarak tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular birbirinden farklı olsa da genel anlamda erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla fiziksel zorbalık yaptığını ortaya koymaktadır. Fiziksel zorbalığın daha çok erkeklerde görülmesinin altında toplumun erkek cinsiyete yüklediği anlamın yattığı düşünülebilir. Toplumda erkek çocuğun saldırgan davranışları kız çocuklarına göre her zaman daha fazla onaylanmış ve desteklenmiştir. Erkek çocukların

saldırganlığı bir güç gösterisi, kendini kanıtlama aracı olarak görmesi ve toplum tarafından da desteklenmesinin onları daha zorba yatığı düşünülmektedir. Buna karşılık ebeveynler kız çocuklarını yetiştirilirken yumuşak, kibar ve daha sakin bir yol izlerler. Bazı çalışmalarda yapısal faktörlerin de zorba davranışlar göstermekte etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Shaffer'in (102) 1980'lerde yapmış olduğu çalışma, bir Y kromozomu fazlalığının saldırgan davranışın sıklığında artışa neden olduğunu kanıtlamaktadır. Benzer biçimde testosteron düzeyinin yüksekliği ile saldırgan davranışın sıklığı arasında da ilişki bulunduğunu destekleyen bulgular mevcuttur.

Akran zorbalığının bir alt başlığı olan sözel zorbalık oranları çalışmamızda yine kız öğrencilere oranla erkek öğrencilerde daha fazla bulunmuş fakat aralarında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Kız öğrencilerde sözel zorbalık oranı %15' ler civarındayken erkek öğrencilerde %20 civarındadır. Kurban oranlarına bakıldığında ise yine kız öğrencilerde %31.9 olan kurban oranı erkek öğrencilerde %33.2'ye yükselmektedir. Benzer şekilde Güner' in (90) çalışmasında da erkek öğrencilerin sözel zorba/kurban oranları kız öğrencilerin oranlarından yüksektir. Kızlarda %77.8 olarak bulunan kurban olma oranı erkeklerde %86.6 olarak tespit edilmiş, yine kızlarda %50.2 olan zorba olma oranı erkeklerde %69.4'e yükselmiştir. Konu ile ilgili yapılan diğer araştırmalar incelendiğinde elde edilen bulgular bizim yaptığımız çalışmayı destekler niteliktedir. Kız çocuklarının toplumdaki yeri ve yetiştirilme tarzı onların akranlarına karşı uyguladıkları zorbalık davranışında farklı şekillere yönelmelerine sebep olmuş olabilir. Açıkça görülen yanlış veya hatalı davranışlar yerine fark edilmesi daha güç olan zorbalık davranışına yöneldikleri düşünülmektedir.

Öğrencilerin izolasyon zorba/kurban oranları ile cinsiyetleri arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ise yine erkek öğrencilerin hem zorbalık oranlarında hem de kurban olma oranlarında kızlara oranla daha yüksek yüzdelere sahip olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalarda da bizim sonuçlarımızı destekler nitelikte sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür (90, 93, 101). Erkek öğrencilerin akranları üzerinde bir güç dengesi kurmak istemesi, onları farklı zorbalık biçimlerini uygulamaya itebilir.

Öğrencilerin söylenti zorba/kurban olma oranları cinsiyet değişkeni ile değerlendirildiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre yine yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerde %2.4 olan söylenti zorba olma oranı, erkek

öğrencilerde %6.0' ya, yine kızlarda %12.9 olan zorbalık oranı erkeklerde %18.4'e yükselmekte ve aralarındaki farklılık anlamlı bulunmaktadır. Güner (90) çalışmasında kızlarda söylenti zorbalık oranını %29.5, erkeklerde %31.7; söylenti kurban olma oranını ise kızlarda %8.0, erkeklerde %15.0 olarak tespit etmiştir. İlhan-Alper'in (101) çalışmasında da öğrencilerin sadece zorba olma oranlarına bakılmış ve akranları hakkında söylenti çıkarıp yayan kız öğrencilerin oranını %34.3, erkek öğrencilerin oranını %37.0 olarak bulmuştur. Tıpırdamaz-Sipahi'nin (93) çalışmasında da erkek öğrencilerin zorba/kurban oranları kız öğrencilerin zorba/kurban oranlarından daha yüksek bulunmuştur. Yapılan çalışmaların hemen hemen hepsinde akranları hakkında söylenti çıkarıp yayan erkek öğrencilerin zorbalık ve kurban olma oranları kız öğrencilerin oranlarından yüksek bulunmuştur. Bulunan bu sonuçlar bizi araştırmamızı destekler niteliktedir.

Ölçeğin bir diğer alt başlığı olan eşyalara zarar verme bakımında da yine erkek öğrencilerin zorba/kurban oranları kız öğrencilerin oranlarından yüksek bulunmuştur. Bu konuda yapılan diğer çalışmalardan elde edilen bulgularda bizim çalışmamızı destekler niteliktedir (90, 101). Zorbalık durumunun daha çok erkek cinsiyetiyle ilişkili bulunması toplumun erkek cinsiyetinden beklentileri yönünde şekillenmektedir. Erkeklerin kendilerini ifade etmelerinde akranlarına karşı güç ve şiddet kullanmaları kabul edilebilir görünmektedir. Bunun da onları daha saldırgan olmaya ve daha zorbaca davranışlar göstermeye itebileceği düşünülmektedir.

Öğrencilerin yaş ve sınıf düzeyi ile zorba/kurban olma oranları karşılaştırıldığında ise; sınıf düzeyi ve yaş arttıkça zorba/kurban olma oranları da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamıza bakıldığında zorba ve kurban olma oranlarının 7.ve 8.sınıflarda daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde de benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin; Tıpırdamaz-Sipahi'nin (93) çalışmasında zorba ve kurban oranları 6. sınıflarda daha düşük saptanmıştır. Ergün'ün (95) çalışmasında da zorba/kurban oranları yaş ve sınıf düzeyi arttıkça daha yüksek bulunmuştur. Literatürler incelendiğinde genellikle zorbaca eylemlerde bulunma ve zorbaca davranışlara maruz kalmanın yaşla birlikte arttığı görülse de geneleme yapmak pek mümkün değildir. Bulgurcu'nun (94) çalışmasında kurban olma oranlarında üst sınıflara doğru bir azalmanın olduğu, zorba olma oranlarının ise 7.sınıfta en fazla görüldüğü, en düşük ise 6.sınıfta olduğu tespit edilmiştir. İskandinavya'da yapılan

araştırmada, zorbalığa uğrama sıklığında yaşla birlikte belirgin bir azalmanın olduğu, ancak zorbalık yapma sıklığında bu değişimin gözlenmediği bulunmuştur (38). Ortaokul öğrencileri üzerinde yapılan bir diğer çalışmada, bu bulguları destekler niteliktedir. Kurban oranlarında yaşla birlikte bir azalmanın, buna karşın zorba oranlarında bir yükselmenin olduğu gözlenmiştir (103). Nansel ve ark. (53) yaşla zorbalığın azaldığını, büyük yaştaki öğrencilerin küçük öğrencilere nazaran daha az sıklıkla zorbalık yaptığını ifade etmekte iken, Smith ve ark. (104) okullarda sınıflar büyüdükçe zorbalığa maruz kalma sıklığının azaldığını, sınıf düzeyi düştükçe kurban olma oranının arttığını ifade etmişlerdir. Ayrıca çalışmamızda öğrencilerin sınıf düzeyi ile akran zorbalığı ölçeğinin alt başlıkları da karşılaştırılmıştır. Buna göre öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça fiziksel, sözel zorba/kurban olma oranları da artmıştır. İzolasyon zorba olma durumu ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş, yine 6.sınıfta düşük olan zorbalık oranı 7.ve 8. sınıflarda daha da artmıştır. Kurban olma durumu ile sınıf düzeyi ve yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Söylenti ve eşyalara zarar verme zorba/kurban oranlarına bakıldığında ise en yüksek oranlar 7.sınıflardan elde edilmiştir.

Yapılan istatistiksel analizler sonucunda öğrencilerin doğum yeri ile zorba/kurban olma oranları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiş, doğum yerinin öğrencinin zorbaca davranış sergileme ve zorbaca davranışlara maruz kalma durumunu etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yaptığımız çalışmada öğrencilerin boy ve kilo persentillerinin zorba/kurban olma durumlarını etkileyeceği düşünülmüştür. Literatürler incelendiğinde zorba öğrencilerin mağdur öğrencilerden beden olarak daha büyük oldukları belirtilmektedir (45). Ancak çalışmamızdan böyle bir sonuç elde edilememiştir. Öğrencilerin kilo persentilleri arttıkça zorba/kurban oranları da artmış fakat aradaki farklılık anlamlı bulunamamıştır. Aynı şekilde öğrencilerin boy persentilleri de kurban olma oranlarını etkilememiştir. Çalışmamızda boy ve kilo olarak daha büyük olanların bunu bir avantaj olarak görüp akranları üstünde baskı kuracağı ve akranlarına karşı daha çok zorbaca davranışlar sergileyeceği düşünülmüştür. Fakat elde edilen bulguların bu düşüncüyü desteklemediği görülmüştür.

Akran zorbalığı ile ilgili yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde; zorba öğrenciler kendilerini okulda aldıkları notlara göre daha akıllı buldukları, ortalama zihinsel

becerilere sahip olmalarına rağmen okul başarılarının genellikle düşük olduğu ifade edilmektedir (45). Çalışmamızda araştırmaya katılan öğrencilerin okul başarıları zorba/kurban olma oranları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamış fakat okul başarısının düşmesinin zorba/kurban oranlarını arttırdığı tespit edilmiştir. Yapılan diğer çalışmalara bakıldığında ise farklı sonuçlar göze çarpmaktadır. Akran zorbalığı uygulayan ve zorbalığa maruz kalanların akademik başarılarının daha düşük olduğunu gösteren çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (53, 105). Ülkemizde yapılan çalışmalarda da benzer bulgular saptanmaktadır. Örneğin Ergün'ün (95) çalışmasında akran zorbalığı ile okul başarıları arasındaki ilişki ailelerin okul başarıları değerlendirmeleri açısından ele alınmış, zorba/kurban durumundaki öğrencilerin aileleri tarafından algılanan okul başarıları diğer gruplarla karşılaştırıldığında en düşük bulunmuştur. Tıpırdamaz-Sipahi'nin (92) çalışmasında da okul başarıları düştükçe zorba/kurban oranları artmış fakat aralarında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Araştırmamızda sigara içmeyi deneyen öğrencilerin %45.7'sinin akranlarına karşı zorbaca davranışlar sergilediği, %61.0'ının da zorbaca davranışlara maruz kaldığı tespit edilmiştir. Alikashiğlu ve arkadaşlarının (106) lise öğrencilerinde yaptığı çalışmada sigara kullanımı ile zorba/kurban olma oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar bizim elde ettiğimiz sonuçları destekler niteliktedir. Literatür tarandığında farklı sonuçlara da ulaşılmaktadır. Örneğin; Tıpırdamaz-Sipahi'nin (93) çalışmasında sigara içmeyen öğrencilerde % 19.4 olan zorbalık oranı, içenlerde %29.6'ya, zorbaca davranışlara maruz kalma oranı da % 41.2'den %51.9'a yükselmekteyse de sigara içme durumu ile zorba/kurban olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Öğrencilerin zararlı alışkanlıklar edinmesi yakınlarını örnek almasından, kendini ispatlama çabasıyla kaynaklanabilir. Öğrencilerin kendini ispatlamaya çalışması, akranlarına karşı zorbaca davranışlar göstermesini de beraberinde getirebilir. Öte yandan zorbaca davranışlarda bulunan kimselerin bu davranışlarıyla birlikte veya daha sonrasında sigara içmeyi denemiş olabileceği de yanı bunların birbirlerini tetikleyebileceği de göz önüne alınmalıdır.

Araştırmalar, zorbaların çoğunlukla sorunlu ailelerden geldiğini ortaya koymaktadır. Aile içindeki empati düzeyi, sevgi ve şefkat düşüktür. Anne baba arasında evlilik problemleri olabilir (107). Ebeveynler arasında çatışmaya dayalı ilişkiler, boşanma,

psikiyatrik hastalıklar, alkol problemleri vb. sorunlar olabilmektedir (52). Literatürde ebeveynlerin boşanmış olmasının, ailenin sosyoekonomik statüsünün, ailenin disiplin uygulamalarının ve çocuğun ailesiyle arasındaki ilişkiyi algılayış biçiminin zorba/kurban olma durumunu etkilediğine ilişkin bulgular bulunmaktadır (51, 108). Kore’ de yapılan bir araştırmada ise aile birliği olmayanlarda akran zorbalığı daha sık bulunmuştur (109). Genel kanının aksine çalışmamızda öğrencilerin evde birlikte yaşadığı kişiler zorba olma oranlarını etkilememiştir. Kurban olma oranlarına baktığımızda ise aile ortamından uzakta, yurtda veya bir başka aile büyüğü ile yaşadıklarını ifade edenlerde kurban olma oranı diğer gruplarla karşılaştırıldığında çok yüksek bulunmuştur. Tıpırdamaz-Sipahi’nin (93) çalışmasında da bizim çalışmamıza benzer bulgular elde edilmiştir. Ergün’ün (95) çalışmasında da öğrencilerin evde yaşadığı kişilerin zorba/kurban olma oranlarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ailenin gelir durumu ile zorba/kurban olma durumu arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalarda çok farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bazı çalışmalar gelir düzeyi ile zorba/kurban olma durumu arasında bir ilişkinin bulunmadığını belirtmektedir (42, 64). Bazı çalışmalarda ise aralarında bir ilişki olduğu, gelir düzeyinin zorba/kurban olma durumunu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin psikolojik etkenler ve akran zorbalığı arasındaki ilişkileri araştıran bir çalışmada, akran zorbalığı davranışları sergileyen öğrenciler gelir düzeylerine göre karşılaştırıldıklarında, akran zorbalığı yüksek gelirden olan öğrencilerde fakir ve orta gelirliilere göre daha sık görüldüğü tespit edilmiştir. Düşük ve orta gelirden öğrenciler yüksek gelirli öğrencilere göre daha sık akran zorbalığına maruz kalmaktadırlar. Orta ve yüksek gelir, düşük gelir ile karşılaştırıldığında zorbaların oranı orta ve yüksek gelirden daha yüksek bulunmuştur (97). Ancak çalışmamızda gelir düzeyinin öğrencilerin zorba/kurban olma durumlarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Tıpırdamaz-Sipahi’nin (93) çalışmasında da gelir düzeyi ile zorba/kurban olma durumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Örneğin Rigby ve Slee’nin (26) Avustralya okullarında yapmış oldukları araştırma sonuçlarına göre okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyin zorba davranışlar üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirtilmiştir. Ailenin gelir düzeyinin çocuğun saldırganlık düzeyi ile ilişkili bir faktör olmadığını belirten Olweus (52), zayıf sosyo-ekonomik koşulların zorbalık ya da kurbanlığın bir nedeni olmadığını, çünkü “iyi” ebeveynlerin her sosyo-ekonomik düzeyde eşit olarak bulunduğunu belirtmektedir.

Ebeveynlerin eğitim düzeyi ile öğrencilerin zorba/kurban olma durumu arasında anlamlı bir ilişki olabileceği düşünülmektedir. Ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin zorbaca davranışlar gösterme ve kurban olma oranlarının azalacağı beklenmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça ebeveynlerin çocukları ile daha iyi iletişim kurdukları, çocuklarına sorun çözme becerisi konusunda daha çok yardımcı olabilecekleri düşünülmektedir. Fakat yaptığımız çalışmada ebeveynlerin eğitim durumu ile öğrencilerin zorba/kurban olma durumları karşılaştırılmış; annenin eğitim düzeyinin artması ile öğrencilerin zorba/kurban olma oranları da artmış fakat aralarında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Arıman (110) tarafından yapılan çalışmada bizim çalışmamıza benzer sonuçlar elde edilmiş, anne eğitim düzeyi ile öğrencilerin zorba/kurban olma durumları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Satan (34) tarafından yapılan araştırmada annenin eğitim düzeyinin artmasıyla zorbalıkta azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akbağ'ın (111) 1994 yılında İstanbul'da yaptığı araştırmasında üniversite mezunu olan annelerle ortaokul veya lise mezunu olan annelerin çocuklarına, okuryazar olmayan ve ilkokuldan terk veya ilkokul mezunu annelerden daha fazla ilgi ve şefkat gösterdikleri bulunmuştur.

Çalışmamızda babanın eğitim düzeyi ile zorba/kurban olma durumları arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ise; eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte öğrencilerin zorbaca davranışlar gösterme oranlarının da arttığı görülmektedir. Araştırmamızda eğitim düzeyi arttıkça zorba/kurban olma oranları da artmış üniversite düzeyinde ise azalmıştır. Ergün'ün (94) çalışmasından elde edilen bulgular çalışmamızı destekler niteliktedir. Bu bağlamda ebeveynlerin üniversite düzeyinde eğitim almasının çocukları ile daha iyi iletişim kurmalarına ve daha iyi yetiştirmelerine olanak sağladığı düşünülse de araştırmalardan elde edilen sonuçlar bu görüşü desteklememektedir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla yakın ilişkiler kurması, arkadaş ilişkilerinden haberi olması, okulda yaşadığı problemlerden haberdar olması ve bunlarla başa çıkma yönünde destek olması yani onların çocuğa karşı tutumları akran zorbalığını azaltıcı etkenlerden biri olarak görülmektedir. Olweus (52) İskandinavlı gençler üzerinde yaptığı araştırmada, ana-baba tutumunun genç erkeklerde zorbalık davranışının gelişmesinde büyük bir etkisinin olduğunu belirlemiştir. Başka bir ifadeyle, zorbalık yapan erkek çocukların ailelerinin, genellikle aile içi ilişkilerde yetersiz, aile içinde fiziksel şiddeti kullanan ve okul dışında çocuklarının kendilerini ifade etmelerine fırsat tanımayan, çocuklarını

hatalı bulan ebeveynler oldukları sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacılar, ailelerin çocuklarını aşırı koruma-kollama yönündeki tutumlarının, zorbalığa maruz kalmanın hem nedeni, hem de sonucu olduğuna inanmaktadırlar (52). Çalışmamızda ebeveynlerin tutumu ile öğrencilerin zorba/kurban olma durumları karşılaştırılmıştır. Ebeveynlerinin tutumunu otoriter olarak nitelendiren zorbalık oranı %40 civarındayken, demokratik olarak nitelendiren zorbaların oranı %25’lerde saptanmıştır. Kurban olanların oranlarına baktığımızda ise ebeveynlerini otoriter ve ilgisiz olarak nitelendirenlerde oran %60’larda, demokratik olarak nitelendirenlerde ise %40’lardadır. Araştırmamızdan elde edilen sonuçlar diğer araştırmadan elde edilen sonuçlarla desteklenmektedir. Örneğin; Ergün (95) çalışmasında, ebeveynlerini demokratik olarak nitelendiren zorbaların oranını %24.4, otoriter olarak nitelendirenlerin oranını da %34.4 olduğunu; kurban olanların oranına bakıldığında ise demokratik olarak nitelendirenlerde %16.3, otoriter olarak nitelendirenlerde ise %28.1 bulunduğunu bildirmiştir.. Ebeveynlerin tutumu zorbalık ölçeğinin alt başlıkları ile de kıyaslandığında ebeveynlerini otoriter ve ilgisiz olarak ifade edenlerde zorba/kurban oranları demokratik olanlara kıyasla daha yüksek saptanmıştır ve aralarındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Totan (100) yaptığı çalışmasında çocuğun anne ve babasıyla ilişkilerinin artması ile zorba/kurban durumunda azalma olduğunu bildirmiştir. Bir diğer çalışmada da ergenlerin ebeveynleri ile duygusal ve aile bütünlüğünü algılamaları arttıkça akran zorbalığına maruz kalmalarının da azaldığı bildirilmektedir (112). Olweus’a (113) göre ise çocuğun gelecekte zorba ya da kurban olmasında; çocuğa bakan kişinin tutumu, ilgisizliği ya da yakın ve sıcak davranıyor olması, çocuğun saldırganca davranışlarına karşı toleranslı davranması, aşırı hoşgörülü bir tutum içinde olması, bu tür davranışlarına sınır getirilmemesi gibi etkenler rol oynamaktadır. Otoriter aile ortamında yetişen çocuklar ya ebeveynlerinin sergiledikleri davranışları akranlarına uygulayarak baskıcı ve saldırgan bir yapıya bürünebilirler ya da kendi isteklerini dile getiremeyen, koruyamayan hakkını savunamayan içe kapanık bireyler olabilirler.

Çalışmamızda ebeveynlerden şiddet gören öğrencilerin büyük bir çoğunluğu akranları tarafından zorbaca davranışlara maruz kalmaktadır. Ebeveynlerden şiddet görenlerin kurban olma oranı %70’ ler civarındadır. Ebeveynlerden şiddet gören her iki öğrenciden biri de akranlarına karşı zorbaca davranışlar sergilemektedir. Gürsoy (12) 2010 yılında yapılan çalışmasında aile içinde şiddet uygulanan öğrencilerin akran zorbalığına daha çok maruz kaldıklarını tespit etmiştir. Aile içerisinde şiddete maruz kalan öğrenciler

okulda daha fazla akran zorbalığına maruz kalmaktadır. Benzer şekilde öğrenciler aile içerisinde şahit oldukları şiddete kendileri de maruz kaldığında sonuç değişmemekte ve okulda akranlarından gördükleri zorba davranışlar karşısında kurban olmaktadır. Demir ve Tarhan'a (114) göre ailesi tarafından şiddet görerek büyüyen çocuk bunu ilerleyen yıllarda da devam ettirecek ve yaşamının bir parçası haline getirecektir. Öğrencilerin aile içinde şiddet uygulaması, bunda aile bireyleri tarafından hoş görülmesi de öğrencilerin zorba olma durumlarını artırmaktadır.

Çocuklar ve gençlerde görülen zorbalık ve şiddetle ilgili davranışlarda medyadaki rol modellerinin etkisi olduğu konusundaki görüşler, araştırmacıları bu ilişkileri incelemeye yöneltmiştir. Yaptığımız çalışmada öğrencilerin televizyonda izledikleri programlar ve internette vakit geçirdikleri sitelerin zorba/kurban olma durumlarını nasıl etkilediği değerlendirilmiş aralarında ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Çalışmamızda televizyonda eğlence programı izlediklerini belirten öğrencilerin zorbalık oranı eğitici program izlediklerini belirtenlere oranla daha yüksek bulunsada aralarında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Ancak kurban olma oranlarına bakıldığında ise eğlence programı izleyen öğrencilerin oranı daha yüksek tespit edilmiş ve aralarındaki farklılık da anlamlı tespit edilmiştir. İnternette eğitici siteler dışında başka sitelerle vakit geçiren öğrencilerin de zorba/kurban oranları yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin şiddet içerikli oyunlar oynaması, filmler izlemesi; buralarda gördüklerini kendilerine rol model olarak yaşamlarında da uygulamaya çalışmaları zorba/kurban olma oranlarını arttırmıştır. Örneğin; yapılan bir araştırmada öğrenciler arasında kavga etme eğilimi, spor (%59.20) ve şiddet içeren dizileri (%79.40) izleyenlerde “en yüksek”, pembe dizi (%59.20) ve çocuk programları (%41.70) izleyenlerde ise “en düşük” bulunmuştur. Bu araştırmayla şiddet içeriği yoğun olan programları izleyen öğrencilerin, daha yüksek oranda fiziksel şiddete başvurdıkları ve fiziksel şiddeti çözüm olarak gördükleri belirlenmiştir (115).

Yaptığımız çalışmada öğrencilerin yaşam kalitesi ile zorba/kurban olma durumlarının birbirini etkilediği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında da zorba veya kurban olan öğrencilerin yaşam kalitesi puan ortalamaları zorba veya kurban olmayanlara göre daha düşük bulunmuştur. Yaşam kalitesi düşük, akranları ile yeterli ve sağlıklı iletişim kuramayan bireyler daha fazla zorba/kurban olmaktadır. Yaşam kalitesinin zorba/kurban olma durumunu etkileyebileceği gibi; zorba/kurban olma durumun da yaşam kalitesini etkileyebileceği unutulmamalıdır. Ergenliğin

başlamasından, ergenliğin orta dönemine kadar, yakınlık ve sosyal destek açısından akran ilişkileri anne-babalarla ilişkilerin yerini almış durumdadır. Rowe, Almedia ve Jacobson (116) yaptıkları bir çalışmada, ergenlerin saldırgan davranışlarının önemli bir nedeninin aile ve akranlarıyla olan ilişkiler olduğunu bulmuşlardır. Benzer şekilde arkadaşları tarafından rencide edilen, küçük görülen bir öğrenci de iletişim korkuları yaşayabilir bu korkuyla da zorba davranışlar gösterebilir ya da zorba davranışlara maruz kalabilir. Öğrencinin akranları tarafından algılanış biçimi, kabul görme derecesi zorba/kurban olma durumunun temelini oluşturmaktadır. Evde ve okulda yüksek yaşam kalitesine sahip olmak öğrencilerin akranları ile sağlıklı ilişkiler kurmasında önemli bir adımdır. Bu açıdan bakıldığında çalışmamızda zorba olan öğrencilerin yaşam kalitesi puanları zorba olmayanlara göre daha düşük saptanmıştır. Aynı şekilde kurban olan öğrencilerin puanları da kurban olmayan öğrencilerin puanlarına göre daha düşük tespit edilmiştir. Zorba ve kurban olma durumunun alt başlıkları ile yaşam kalitesi puanları karşılaştırıldığında bütün alanlarda zorba ve kurban olan öğrencilerin puanları olmayanlara göre daha düşük bulunmuştur. Yaşam kalitesinin kapsamında, insanların fiziksel fonksiyonları, psikolojik durumları, aile içinde ve dışındaki sosyal ilişkileri, çevreyle etkileşimleri ve inançları olduğunu söyleyen bir çalışmadan hareketle; eğer öğrencilerin yaşam kaliteleri, aile ve sosyal çevreyle, akranlarıyla olan ilişkileri iyi olursa zorba/kurban olma oranlarının da buna bağlı olarak azabileceği düşünülmektedir. (117). Tam tersi olarak zorba/kurban oranlarındaki azalmayla birlikte öğrencilerin yaşam kalitelerinin de artabileceği unutulmamalıdır.

Sonuç Ve Öneriler

Karaman'da ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerde zorba ya da kurban olma oranları ve yaşam kalitesinin değerlendirildiği çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Araştırmada öğrencilerin %53.5'i kız, %46.5'i erkektir. Öğrencilerin %32.6'sı 6.sınıfta, %35.0'ı 7.sınıfta, %32.3'ü de 8.sınıfta okumaktadır. Öğrencilerin %84.8'ini doğum yeri ildir. Öğrencilerin %93.5'i evde anne-babasıyla yaşadığını, %64.7'si apartman dairesinde ikamet ettiğini belirtmiştir. Öğrencilerden %2.1'inin herhangi bir hastalığı bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %28.0'ı zayıf, %67.6'sı normal kiloda, %4.4'ü de şişmandır. Boy persentillerine baktığımızda öğrencilerin %37.6'sı kısa, %55.2'si normal boyda, %7.2'si de uzun boyludur. Araştırmaya katılan öğrencilerin %58.1'i

annesinin ilköğretim mezunu olduğunu, %13.7'si lise mezunu olduğunu, %10.5'i de üniversite mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Babasının ilköğretim mezunu olduğunu söyleyenlerin oranı %41.8, lise mezunu olanların oranı %19.8 ve üniversite mezunu olanların oranı da %20.2'dir. Öğrencilerin %75.6'sı annesinin ev hanımı olduğunu belirtirken; %33.1' i babasının serbest meslek yaptığını, %31.0'ı işçi, %19.4'ü memur olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %59.7'si gelir durumunun iyi olarak nitelendirmiştir. Annesinin tutumunu demokratik olarak nitelendirenlerin oranı %86.2, babasının tutumunu demokratik olarak nitelendirenlerin oranı %83.8'dir. Öğrencilerin %99.1'i ailede şiddete tanık olmadığını ifade etmişlerdir. Annesinden şiddet görenlerin oranı %4.3, babasından şiddet görenlerin oranı %4.9'dur. Öğrencilerin %12.3'ü kardeşine şiddet uygularken %7.7'si kardeşinden şiddet görmektedir.

Öğrenciler günde ortalama 2.27 ± 1.33 saat televizyon seyretiltiklerini, günde 1.18 ± 1.14 saat de bilgisayarda vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmada öğrencilerin %27.5'i zorba, %46.3'ü kurban, %24.5'i de hem zorba hem de kurbandır. Araştırmada yapılan karşılaştırmalara bakıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha zorba oldukları tespit edildi. Zorba/kurban olma durumlarının alt başlıklarına bakıldığında da erkeklerin zorba/kurban oranları kızlarda daha yüksektir.

Yaş ve sınıf düzeyinde zorba kurban oranlarına bakıldığında öğrencilerin yaşları büyüdükçe zorba/kurban oranları da artmıştır. Kısa boylu öğrenciler diğer gruptaki öğrencilere göre az zorbalık davranışında bulunmuşlardır. Sigara içmeyi deneyen öğrencilerin zorba/kurban oranları sigara içmeyenlere göre daha yüksek saptanmıştır.

Ebeveynlerinden ayrı yurtdışı veya diğer aile büyükleriyle yaşayan öğrencilerin diğer gruba göre daha fazla kurban oldukları tespit edilmiştir. Babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrenciler daha fazla zorba davranışlar göstermişlerdir. Ebeveynlerini otoriter olarak nitelendirenlerde zorba/kurban oranları diğer gruplara göre daha yüksektir. Anne ve babadan şiddet görme öğrencilerin zorba/kurban olma oranlarını arttırmaktadır. Ailede şiddete tanık olan öğrenciler dışarıda da akranlarının zorba davranışlarına daha fazla maruz kalmaktadır. Kardeşe şiddet uyguladığını ve kardeşinden şiddet gördüğünü belirten öğrencilerin zorba/kurban oranları şiddet uygulamayan ve şiddet görmeyenlere göre daha yüksektir.

Seyredilen televizyon programının türü öğrencilerin zorba/kurban olma durumunu etkilememiştir. İnternette girilen sitelerin türü öğrencilerin zorba ve kurban olma oranını arttırmıştır. Eğitici sitelerde vakit geçirenlerin zorba/kurban oranı oyun ve diğer sitelerde vakit geçirenlerin oranından daha düşük bulunmuştur.

Bu sonuçlar ışığında aşağıdaki önerilerde bulunulabilir;

- Öğrenciler, özellikle de erkek öğrenciler (zorba/kurban oranının en yüksek olduğu grup) okul ve akran zorbalığı konusunda bilgilendirilmelidir. Akranları ile ilişkilerinde farkında olmadan yaptıkları zorbalık konusunda eğitilmelidirler. Zorbalığın yaşamlarının ilerleyen yıllarında ne gibi kötü sonuçlar doğurabileceği konusunda uzman kişiler tarafından rehberlik ve psikolojik danışmanlık verilmelidir.
- İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine rehberlik derslerinde zorbalıkla başa çıkma stratejileri ve zorbaca davranışlara maruz kaldığında bu problemi kendi başına değil yardım alarak çözebileceği anlatılabilir.
- Ebeveynlerin çocukları ile daha paylaşımcı olması, baskıcı ya da ilgisiz davranmaktan ziyade anlamaya çalışarak yaklaşması ve çocuğun da kendisini ifade etmesi sağlanmalıdır. Ebeveynlerle bu konuda konuşulmalı gerekirse eğitim yapılmalıdır.
- Çocukların sosyalleşmeye teşvik edilmesinde fiziksel güç kullanmak yanlış bir model oluşturur. Çocuk eğitiminde fiziksel ve sözel şiddetin gelişime negatif etkileri ebeveynlere anlatılmalıdır.
- Öğrencilere rol model olan ebeveynlerin ve öğretmenlerin sigaranın zararları konusunda bilgilendirilmesi sağlanmalı, çocukların kendilerini örnek alabileceği anlatılmalıdır.
- Gelir düzeyi, okul başarısı öğrencilerin boy ve kilo persentilleri ile zorba/kurban olma durumu arasında bir ilişki olduğu düşünülmüş fakat bu doğrultuda bir sonuca ulaşılamamıştır. Daha sonraki yapılacak çalışmalarda değişkenlerin nesnel olarak ölçülmesi doğru sonuçlar elde etmek açısından yararlı olabilir.
- Araştırmamızda öğrencilerin birlikte yaşadığı kişiler ile zorba/kurban olma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu durumun üvey anne ya da üvey baba

ile yaşayan öğrencilerin az sayıda olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu konuda veriler toplanırken öğrenciler daha iyi sorgulanmalı, örneklem daha geniş tutulmalıdır.

- İlköğretim ikinci kademede okuyan öğrenciler ergenliğe adım attıkları bu dönemde dikkatle takip edilmelidir çünkü doğrudan ve dolaylı zorbalığın en çok görüldüğü dönemdir. Çocuğun ergenlik döneminde yalnız bırakılmaması bu sürecin aile ve öğretmen desteğiyle sorunsuz bir şekilde atlatılması sağlanabilir.
- Okullarımızda akran zorbalığı önemli bir sorundur. Bu sorunla ilgili Türkiye’ de yapılmış araştırma sayısı çok azdır ve büyük illerle sınırlı kalmıştır. Daha geniş çaplı ve tüm ülkeyi yansıtacak çok merkezli araştırmaların yapılması akran zorbalığının çözülmesi için faydalı olabilir.
- Çalışmada öğrencilerin televizyon ve internette vakit geçirdikleri programlar zorba/kurban olma durumlarını etkilediği görülmüştür. Çocukların televizyonda izledikleri programlar denetlenmeli, belli bir saatle sınırlı tutulmalı, güvenli internet kullanımına geçilmesinin yararlı olabileceği anlatılabilir.
- Yaşam kalitesinin zorba/kurban olma durumunu ve akran zorbalığı ölçeğinin alt başlıklarını da etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin zorba/kurban olma durumları yaşam kalitesi puanlarını etkilemiştir. Öğrencilerin yaşam kaliteleri arttırılarak zorba/kurban olma düzeylerinin azaltılacağı düşünüldüğü gibi, zorba/kurban olma durumu ortadan kaldırıldığında da yaşam kalitesinin arttırılacağı düşünülmektedir. Bunun için okul ve ailenin işbirliği içinde çalışması sağlanabilir.
- Akran zorbalığı ile ilgili gelecek araştırmalarda sosyoekonomik durumun daha ayrıntılı incelenmesi, okul başarısının, boy kilo durumunun nesnel olarak ölçülmesi, bilgisayar oyunu oynama ve televizyon izleme sürelerinin yanında içeriklerinin de şiddet öğeleri açısından sorgulanması, toplumsal ve aile içi şiddeti sorgulayan değişkenlerin eklenmesi bu alandaki çalışmaları geliştireceği düşünülmektedir.

6. KAYNAKLAR

1. Maslow AH. Motivation and Personality, 3. publication, Harper and Row Publishers, New York, 1970.
2. Amburgey Jo A. Connecting Students to Four Dimensions of High School Climate: The Role of Administration in Promoting the Safe School Concept. A Dissertation Submitted to the Graduate School in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree Doctor of Education, Department of Leadership, Educational Psychology and Foundations, Dekalb, Illinois, 2006.
3. Güvenir T. Okulda Akran İstismarı. 1. Basım, Kök Yayıncılık, Ankara, 2005: 9-49.
4. Olweus D. Familial and temperamental determinants of aggressive behaviour in adolescents boys: A Causal Analysis, Developmental Psychology, 1980; 16: 644-660.
5. Derman O. Ergenlere Psikososyal Gelişim, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, 2008; 63: 19-21.
6. Şahbal A, Türkan G, Sema Ö Esmahan O. İzmir İlinde Lise Öğrencilerinin Riskli Davranışları, Anatolian Journal of Psychiatry, 2007; 8: 186-196.
7. Sarı M, Cenkseven F. İlköğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi ve benlik kavramı, İnsan Bilimleri Dergisi 2008: 2-14.
8. Testa MA, Simonson DC., Assesment of Quality of Life Outcomes, Engl N Med J 1996; 334: 835- 40.
9. Şahin M. Üniversite Sınıf Atmosferinin Algılanan Empatik İletişim Düzeyleri Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1997.

10. Akkutay Ü. Milli eğitimde yabancı uzman raporları: Atatürk Dönemi, Avni Akyol Kültür ve Eğitim Ümit Vakfı, Ankara, 1996.
11. Aydoğmuş K, Baltas A, Baltas Z ve ark. Ana-Baba Okulu, Remzi Kitabevi, 10. Basım, İstanbul, 2003: 256.
12. Gürsoy E. Ergenlere Sosyodemografik Özelliklere ve Algılanan Sosyal Destek İle Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010: 107
13. Yörükoğlu A. Gençlik Çağı. Özgür Yayınları; İstanbul 1989.
14. Bacanlı H. Gelişim ve Öğrenme, Nobel Yayınları; Ankara, 2003.
15. Wolf S. Problem Çocuklar ve Tedavi, Oral A, Kara S. Say Yayınları, Bursa, 2004: 360.
16. Can G. Kişilik Gelişimi. İçinde: Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Eds: Yeşilyaprak B). Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2006: 117-151.
17. Öztürk MO. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 7. Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997: 800
18. Yavuzer H. Çocuk ve Suç, 9. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998: 280.
19. Besag VE. Bullies And Victims in Schools. Open University Press, 1 st Publication Philadelphia, 1989: 232.
20. Fitzgerald D. Bullying in Our Schools-Understanding and Tackling The Problem. A Guide For Schools, Blackhall Publishing, Dublin, 1999.
21. Olweus D. Sweeden. In: The Nature of School Bullying, A Cross National Perspective, Smith PK, Morita Y, Junger-Tas J et al (Eds.), London & New York, 1999: 7-27.
22. Banks R. Bullying in Schools, <http://www.vtaide.com/png/ERIC/Bullying-in-Schools.htm> (14.04.2012).
23. Olweus D. Aggression in the Schools, Bullies and Whipping Boys. Hemisphere Pub Carp, Washington 1978.
24. Whitney I, Smith PK. A Survey of the Nature and Extend of Bullying in Jonior/Middle and Secondary Schools, Educational Research, 1993; 35: 3-25.
25. Mellor A. Scotland. In: The Nature of School Bullying, A Cross National Perspective, Smith PK, Morita Y, Junger-Tas J et al (Eds.), London & New York, 1999: 91-111.
26. Rigby K, Slee PT. Bullying among australian school childeren: reported behavior and attitudes tower victims. The Journal of Social Psychology, 1991; 131: 615-627.
27. Genta ML, Menesini E, Fonzi A, Costabile A, Smith PK. Bullies and victims in schools in central and southern Italy. European Journal of Psychology of Education, 1996; 11: 97-110.
28. Morita Y, Soeda H, Soeda K, Taki M. Japan. In: The Nature of School Bullying, A Cross National Perspective, Smith PK, Morita Y, Junger-Tas J et al (Eds.), London & New York, 1999: 309-323.

29. Tomas de Almedia AM. Portugal. In: In The Nature of School Bullying, A Cross National Perspective, Smith PK, Morita Y, Junger-Tas J et al (Eds.), London & New York, 1999: 174-186.
30. Sapuna M. Bullying in Greek Primary and Secondary Schools, School Psychology International, 2008; 29: 199-213.
31. O'Moore M, Hillery H. Bullying in dublin school. Irish Journal of Psychology, 1989: 426-441.
32. Mellor A. Bullying: The Scottish Experience, Irish Journal of Psychology, 1997; 18: 135-137.
33. Eşici H. İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Temel İhtiyaçlarının Karşılama Düzeyleri İle Zorbaca Davranışları Arasındaki İlişki, Yüksek lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.
34. Satan A. İlköğretim İkinci Kademe Okuyan Öğrencilerin Zorbalık Davranış Eğilimleri İle Bazı Değişkenler Arasındaki İlişki, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2006: 184.
35. Karaman Kepenekçi Y, Çinkır Ş. "Lise Düzeyinde Öğrenciler Arasında Kaba Güç, Yayınlanmamış Araştırma Raporu", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 2001.
36. Coşkun G. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri İle Problemler İnternet Kullanımları Arasındaki İlişki, Yüksek lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008: 320.
37. Gültekin Z. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.
38. Pişkin M. Okul zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2002; 2: 531-562.
39. Pekel N. Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yalnızlık ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
40. Karaman Kepenekçi Y, Çinkır Ş. Bullying Among Turkish High School Students, Child Abuse & Neglect, 2006; 30: 193-204.
41. Dölek N. İlk ve Ortaöğretim Okullarındaki Öğrenciler Arasında Zorbaca Davranışların İncelenmesi ve "Zorbalığı Önleme Tutumu Geliştirilmesi" Programının Etkisinin Araştırılması, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2002.

42. Rigby K. Consequences of bullying in schools, *The Canadian Journal of Psychiatry*, 2003; 48: 583–590.
43. Roland E. Bullying, Depressive Symptoms and Suicidal Thoughts, *Educational Research*, 2002; 44: 55–67.
44. Andreou E. Bully/Victim Problems and Their Association With Coping Behaviour in Conflictual Peer Interactions Among School-Age Children, *Educational Psychology*, 2001; 21: 59-67.
45. Olweus D. A Profile Of Bullying at School, *Educational Leadership*, 2003; 60; 12-17.
46. Li Q. Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences, *School Psychology International*, 2006: 157-170.
47. Smith PK, Mahdavi J, Carvalho M. Cyberbullying; Its nature and impact in secondary school pupils, *J. Child Psychol Psychiatry*, 2008; 49: 376-85.
48. Martin M, Greenwood CW. Çocuğunuzun Okulla İlgili Sorunlarını Çözebilirsiniz, Zengin Dağdır F. (Eds), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000: 88-95.
49. Brockenbrough K, Cornell DG, Loper AB. Aggressive Attitudes Among Victims of Violence at School, *Education and Treatment of Children*, 2002; 25: 273-287.
50. European Community European Social Fund., Bullying: A Reader For The Diploma For Connexions Personal Advisers, www.connexions.gov.uk (29.03.2012)
51. Bernstein JY, Watson W. Children who are targets of bullying, *Journal of Interpersonal Violence*, 1997; 12: 467-489.
52. Olweus D. Bullying At School: What We Know and What We Can Do, Oxford and Cambridge, Blackwell Publishers, 1993.
53. Nansel TR, Overpeck M, Pilla RS, et al. Bullying Behaviors Among US Youth: Prevalence and Association With Psychosocial Adjustment, *Jama*, 2001; 285: 2094-2110.
54. Ross DM. Bullying: Handbook of Crisis Counseling, Intervention and Prevention in the Schools 2 nd Publication, 2002: 105-135.
55. Gökler R. İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.
56. Yıldırım P. Çıkamaz Sokak; Okulda Şiddet ve Zorbalık, Nobel Yayınları, İstanbul, 2003: 4–19.
57. Boulton MJ, Undervraod K. Bully/Victim problem among middle school children, *British Journal of Educational Psychology*, 1992; 62: 73-87.
58. Pateraki L. Bullying Among Primary School Children in Athens, *Educational Psychology*, Greece, 2001; 21: 167-176.
59. O'Moore M, Kirkham C. Self-Esteem Its Relationship to Bullying Behaviour, *Aggressive Behavior*, 2001; 27: 269-283.

60. O'Connell P, Pepler D, Craig W. Peer involvement in bullying, insights and challenges for intervention, *Journal of Adolescence*, 1999; 22: 437–452.
61. Baldry AC, Farrington DP. Bullies and delinquents; personal characteristics and parental styles, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 2000; 10: 17-31.
62. Kumpulainen K, Räsänen E, Henttonen I. Children Involved in Bullying, *Psychological Disturbance and The Persistence of The Involvement*. *Child Abuse & Neglect*, 1999; 23: 1253–1262.
63. Schuster B. Outsiders At School, The Prevalence of Bullying And Its Relation With Social Status, *Group Processes & Intergroup Relations*, 1999; 2: 175–190.
64. Borg MG. Secondary school teachers 'Perception of Pupils' undesirable behaviours, *British Journal of Educational Psychology*, 1998; 68: 67–79.
65. Smith PK, Sharp S. *School Bullying, Insights And Perspectives*. London, Routledge, 1994.
66. Hazler RJ, Hoover JH, Oliver R. What Kids Say About Bullying, *The Executive Educators*, 1992; 14: 20-22.
67. Wei, HS. Bullying Behaviours Among Taiwanese 7th Graders, Differential Risk Factors And Psychosocial Maladjustment of Bullies And Victims, China, 2004: 27-71.
68. Mynard H, Joseph S, Alexander JP. Victimization and Posttraumatic Stres in Adolascents, *Personality and Individual Differences*, 2000; 29: 815-821.
69. Çinkır Ş, Karaman Kepenekçi Y. Öğrenciler Arası Zorbalık, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 2003; 34: 236-253.
70. Pişkin M. Okullarda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı, VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri (9-11 Temmuz). İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya, 2003.
71. Kapçı EG. İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı, Benlik Saygısıyla İlişkisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2004; 37: 1-13.
72. Özönder MC, Sağlam S, Aksoy E, Köktürk GV, Uluocak Ş. İlköğretim 7 ve 8. Sınıflarında Okuyan Öğrencilerin Okulda Şiddet ve Cinsel Taciz Kavramlarına İlişkin Kavramsallaştırmaları, İlköğretim Okullarında Şiddet ve Taciz, Ankara; Köksav Yayınları, 2005.
73. Belek I. Sınıf, Sağlık, Eşitsizlik, Sorun Yayınları, İstanbul, 1998: 26-34.
74. Phipps Dunavant M, Jayawardane D, Srivastiva DK. Assesment of health related quality of life in acute in patient settings; use of the bases scales in children undergoing bone marrow transplantation, *Int J Cancer*, 1999; 12: 18-24.
75. Öksüz E, Malhan S. Sağlığa Bağlı Yaşam Kalitesi, Kalitemetri, 9. Basım, Başkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2005.

76. Özkan S, Yaşam kalitesinin ölçülmesi, WHOQOL-100 ve WHOQOL-BREF Psikiyatri Psikoloji Psikoformokoloji Dergisi, 1995; 7: 7-26.
77. İçağasıoğlu Çoban A. Yaşam Kalitesi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Ankara, 2007.
78. Sen A. The Standard of Living, Cambridge, USA: Cambridge University Press, 1987.
79. Megone C. The Quality of Life. In: Strating From Aristotle, Baldwin S, Godfrey C, Propper C, (Eds). London: Routledge Press, 1994: 28-42.
80. Çıtır R. Diabetik Hastalarda Tıbbi ve Sosyal Faktörlerin Yaşam Kalitesine Etkileri, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi, Kayseri, 2009: 42-48.
81. Eiser C. Children's Quality of Life Measures, Arch Dis Child, 1997; 77: 350-354.
82. Harding L. Children's Quality of Life Assessment, A Review of Generic And Health Related Quality of Life Measures Completed by Children And Adolescent, Clin Psychol Psychother, 2001; 8: 79-96.
83. Özcebe H, Ulukol B, Mollahaliloğlu S, Yardım N, Karaman F. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetlerinde Okul Sağlığı Kitabı. Yücel Ofset Matbaacılık, Ankara 2008: 1-96.
84. Durmaz A. Liselerde Okul Yaşam Kalitesi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2008: 68-71.
85. Williams T, Roy S. Consistencies in the Quality Of School Life. In: Reading Literacyin an International Perspective, Binkley M, Rust K, Williams T, (Eds), 2001: 193-202,
86. www.tuik.gov.tr/ Erişim tarihi: 14.08.2012
87. Varni JW, Seid M, Kurtin PS. The PedsQL(TM) 4.0: Reliability and validity of the pediatric quality of life inventory TM version 4.0 generic core scales in healthy and patient populations. Med Care, 2001; 39: 800-812.
88. Sönmez S, Başbakkal Z. Türk çocuklarının pediatrik yaşam kalitesi 4.0 envanterinin (PedsQL 4.0) geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, Türkiye Klinikleri J Pediatr, 2007; 16: 229-237
89. Pişkin M, Ayas T. Akran zorbalığı ölçeği: çocuk formu, Akademik Bakış Dergisi, 2005: 1-12.
90. Güner F. İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinden Akran Zorbalığı Zorba ve Kurbanların Okul Başarı Düzeyleri ve Sosyometrik Statülerinin Değerlendirilmesi, Yüksek lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2009: 79
91. Baysal A, Merdol Kutluay T, Bozkurt N ve ark. Diyet El Kitabı, 5. Baskı, Hatiboğlu Basım Yayın, Ankara, 2008: 490.
92. www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/ (11.10.2011)

93. Tıprıdamaz Sipahi H. İzmir İli Bornova İlçesinde İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı, Etkileyen ve Eşlik Eden Faktörler. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İzmir, 2008: 136.
94. Bulgurcu S. İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6-8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması, Yüksek lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2011: 112
95. Ergün D. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Ortaöğretim 6., 7., ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Yaygınlığı ve Risk Faktörlerinin Belirlenmesi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul, 2011: 142.
96. Solberg ME, Olweus D. Prevalence Estimation of School Bullying With the Olweus Bully/Victim Questionnaire, Aggressive Behavior, 2003; 29: 239-268.
97. Jankauskiene R, Kardelis K, Sukys S, Kardeliene L. Associations between school bullying and psychosocial factors. Social behavior and Personality, 2008; 36: 145-162.
98. Haynie DL, Nansel T, Eitel P, et al. Bullies, victims and bully/victims, distinct groups of at risk youth, Journal of Early Adolescence, 2001; 21: 29-49.
99. Pişkin M, Ayas T. Zorba ve Kurban Lise Öğrencilerinin Utangaçlık, İçedönüklük, Dışadönüklük ve Özsaygı Değişkenleri Bakımından İncelenmesi, VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde Sunulmuş Bildiri, 21-23 Eylül, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul, 2005.
100. Totan T. Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2008: 122
101. İlhan Alper S. İlköğretim Zorbalık, Yüksek lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2008: 123
102. Pearce J. What Can Be Done About The Bully? In: Bullying A Practical Guide to Coping For Schools, Eliot M, (Eds), Wiltshire, Longman, 1992.
103. Hawker DS, Boulton MJ. Twenty years research on peer victimization and psychosocial maladjustment, A Meta Analytic Review of Crosssectional Studies. J Child Psychol Psychiatry, 2000; 41: 441-455.
104. Smith PK, Madsen K, Moody J. What Causes the Age Decline in Reports of Being Bullied at School? Towards a Developmental Analysis of Risks of Being Bullied, Educ Res, 1999; 41: 267-285.
105. Ma X. Bullying in Middle School, Individual and School Characteristics of Victims and Offenders, School Effectiveness and School Improvement, 2002; 13: 63-89.

106. Alikasifoglu M, Erginöz E, Ercan O, Uysal Ö, Kaymak Albayrak D. Bullying behaviours and psychosocial health, results from a cross sectional survey among high school students in Istanbul, Turkey, *European Journal of Pediatrics*, 2007; 166: 1253- 1260.
107. Olweus D. Bullying at school, basic facts and effects of a school based intervention program, *J Child Psychol Psychiatry*, 1994; 35: 1171–1190.
108. Olweus D. A Useful Evaluation Design and Effects of the Olweus Bullying Prevention Program, *Psychology, Crime & Law*, 2005; 11: 389-402.
109. Kim YS, Koh YJ, Leventhal BL. Prevalence of School Bullying in Korean Middle School Students, *Arch Pediatr Adolescmed*, 2004; 158: 737-741.
110. Arıman F. İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri İle Okul İklimi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007: 161.
111. Akbağ M. Liseli Ergenlerin Anne-Baba Tutumlarını Algılamaları İle Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1994: 394.
112. Hoof A. ve ark. A multi-mediation model on the relations of bullying, victimization, identity and family with adolescent depressive symptoms, *Journal of Youth Adolescence*, OpenAccess, 1997.
113. Olweus D. Bullying or Peer Abuse at School, Facts and Intervention, *Current Directions in Psychological Science*, 1995; 4: 196-200.
114. Demir A, Tarhan N. Loneliness and social dissatisfaction in Turkish adolescents, *The Journal of Psychology*, 2001; 135: 113-123.
115. Tokdemir M, Deveci SE, Baransel Isır A ve ark. İlköğretim öğrencilerinin fiziksel şiddete başvurma ve fiziksel şiddete yaklaşımlarında televizyon programlarının etkisi. *Adli Tıp Dergisi*, 2009; 6: 74-85
116. Rowe DC, Almeida DM, Jacobson KC. School Context and Genetic Influences on Aggression in Adolescence, *Psychological Science*, 1999; 10: 277-280.
117. The Whoqol Group The World Health Organization Quality Of Life Assessment (WHOQOL) Development and General Psychometric Properties, *Soc Sci Med*, 1998; 46: 1569-85.

EKLER

T.C.
KARAMAN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.084.MEM.0.70.20.02-605.01-365/
Konu : Araştırma İzni

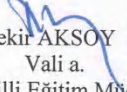
05.10.2011* 10150

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)
KAYSERİ

İlgi : a) 19/09/2011 tarih ve B.30.2.ERC.0.70.72.00/200-1435-1049 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 05/10/2011 tarih ve 10090 sayılı onayı.

İlgi (a) yazınız ile "Karaman İl Merkezindeki İlköğretim İkinci Kademedeki Okuyan Öğrencilerde Zorba ya da Kurban Olma Sıklığı ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi"nin araştırmasıyla ilgili Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Zehra İNCEDAL'ın anketi Valilik Makamının ilgi (b) onayı ile uygun görülmüştür. İlgi onayda belirtilen şartların uygulanması halinde anket yapılması hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Bekir AKSOY
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

EKLER:
-Valilik Onayı (1 sayfa)

T.C.
KARAMAN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.0.70.20.02-605.01- 358
KONU : Araştırma İzni

05.10.2011-10090

VALİLİK MAKAMINA
KARAMAN

İlgi : a)Bakanlığımıza Bağlı Okul ve K.Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine
Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi
b)Erciyes Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 19/09/2011 tarih ve
B.30.2.ERC.0.70.72.00/200-1435-1049 sayılı yazısı.

İlgi (b) yazı gereği Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı
Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Zehra İNCEDAL'ın Müdürlüğümüze bağlı ilköğretim
okullarında yapacağı "Karaman İl Merkezindeki İlköğretim ikinci kademedeki okuyan
öğrencilerde Zorba yada Kurban Olma Sıklığı ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi"
konulu anketin araştırmanın tamamlanmasından itibaren iki hafta içinde iki örneğinin CD
olarak Müdürlüğümüze teslimi ve yapılmasına izin verilen araştırma uygulamasında
olabilecek fiziki zararların karşılanması taahhüdü ile yapılması Müdürlüğümüzce uygun
görülmektedir.

Makamlarınızca uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Bekir AKSOY
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
10/2011
Latif MEMİŞ
Vali a.
Vali Yardımcısı

	Sakabaşı Mh.Yeni Hükümet Konağı C.BI.KARAMAN Bilgi İçin Abdullah KAYAR Telefon : (0 338) 213 16 66 / 142 Fax : (0 338) 212 27 83 Web :www. prokob70.org e-mail: projelerekibi70@meb.gov.tr			
---	--	---	---	---

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU(BGOF)

BİLGİLENDİRME

Katılacak olduğunuz bu çalışma, "Karaman İl Merkezi İlköğretim İkinci Kademedeki Okuyan Öğrencilerde Zorba ya da Kurban Olma Sıklığı ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi" başlıklı çalışmadır.

Çalışmanın amacı; ilköğretim 6., 7., ve 8. Sınıf öğrencilerinin zorba ya da kurban olma sıklığını hangi değişkenlerin (yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum, ebeveyn özellikleri vb.) etkileyebileceğini ve yaşam kalitesi ile zorba ya da kurban olma durumu arasında ilişki olup olmadığını değerlendirmektir. Araştırma 2011 Eylül-2012 Aralık ayları içerisinde gerçekleştirilecektir. Araştırmaya 2500 kişinin alınması planlanmaktadır. Size sorulacak olan soruların cevaplanması yaklaşık 20 dakikanızı alacaktır.

Çalışma sırasında size verilen anket formunun tarafınızdan doldurulması istenecektir. Bu anket çalışmasına katılıp katılmamak sizin ve ailenizin isteğinize bağlıdır. Çalışmaya katılmayı kabul etmeniz bile istediğiniz zaman gerekçe göstermeden çalışmadan ayrılabilirsiniz. Bu durumda sizinle ilgili işlemlerde herhangi bir değişiklik olmayacaktır.

Verdiğiniz bilgiler kesinlikle bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacak ve kimliğiniz açıklanmayacaktır. Araştırma sonuçlarının yayımlanması halinde de kimliğiniz gizli tutulacaktır.

Araştırma süresince 24 saat ulaşılabilir kişiler:

Adı Soyadı: Zehra İncedal

Telefon: 05433894082

GÖNÜLLÜ OLURU

Yukarıdaki tüm açıklamaları okudum. Bana, yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama, aşağıda adı belirtilen kişiler tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli ve gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabileceğimi ve kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacılar tarafından araştırma dışı bırakılabileceğimi biliyorum.

Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum

Gönüllünün Adı-Soyadı:...../İmzası:...../Tarih:.....

Açıklamaları yapan kişilerin Adı-Soyadı:...../İmzası:...../Tarih:.....

Gerekliyse olur işlemine tanık olan kişinin Adı/Soyadı/İmzası/Tarih

Gerekliyse yasal temsilcinin Adı/Soyadı/İmzası/Tarih

Yukarıdaki tüm açıklamaları velisi olduğum öğrencim adına okudum.

'Karaman İli İlköğretim Okulu sınıfında okuyan no'lu

öğrencim.....'ın araştırmaya katılmasına izin veriyorum.

Velisinin adı-soyadı.....

İmzası.....

Tarih:.....

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEMEDE OKUYAN ÖĞRENCİLERDE KURBAN YA DA ZORBA OLMA SIKLIĞI

Adınızı ve soyadınızı yazmayınız, sorulara lütfen doğru cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar gizli tutulacak ve hiç kimseye gösterilmeyecektir. Ankete katıldığınız için teşekkür ederim.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Yaşınız.....
2. Boyunuz Kilonuz
3. Cinsiyetiniz 1.Kız 2.Erkek
4. Doğum yeriniz 1.İl 2.İlçe 3.Kasaba 4.Köy
5. Sınıfınız 6.Sınıf 7.Sınıf 8.Sınıf
6. Evde kimlerle birlikte yaşıyorsunuz? (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)
1.Öz anne 2.Öz baba 3.Öz kardeş 4.Üvey anne 5.Üvey baba 6.Üvey kardeş
7.Babanne 8.Annanne 9.Dede 10.Diğer.....
7. Yaşadığınız ev nasıldır? 1.Müstakil(Bahçeli) ev 2.Gecekondu 3.Apartman
8. Annenizin eğitim durumu nedir?
1.Okuryazar değil 2.İlkokul 3.Ortaokul 4.Lise 5.Üniversite
9. Babanızın eğitim durumu nedir?
1.Okuryazar değil 2.İlkokul 3.Ortaokul 4.Lise 5.Üniversite
10. Annenizin mesleği nedir?
1.Ev hanımı 2.İşçi 3.Memur 4.Emekli 5.Diğer.....
11. Babanızın mesleği nedir?
1.İşsiz 2.Serbest meslek 3.İşçi 4. Memur 5.Emekli 6.Diğer.....
12. Ailenizin gelir durumu nasıldır?
1.Çok iyi 2.İyi 3.Orta 4.Kötü 5.Çok kötü
13. Kaç kardeşsiniz? (kendinizi de sayınız)
14. Kendinize ait odanız var mı? 1.Evet 2.Hayır
15. Anneniz sizi döver mi? 1.Evet 2.Hayır
16. Babanız sizi döver mi? 1.Evet 2.Hayır
17. Babanız annenizi döver mi? 1.Evet 2.Hayır
18. (kardeşiniz varsa soruyu cevaplayınız) kardeşiniz sizi döver mi? 1.Evet 2.Hayır
19. (kardeşiniz varsa soruyu cevaplayınız)siz kardeşinizi döver misiniz? 1.Evet 2.Hayır
20. Sürekli bir sakatlığınız veya hastalığınız var mı? 1.Evet(Nedir?.....) 2.Hayır
21. Babanızın size karşı tutumu nasıldır?
1.Otoriter (Baskıcı) 2.İlgisiz 3.Demokratik (Hoşgörülü, güven verici)
22. Annenizin size karşı tutumu nasıldır?
1.Otoriter (Baskıcı) 2.İlgisiz 3.Demokratik (Hoşgörülü, güven verici)
23. Okuldaki başarı durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?
24. 1.Çok iyi 2.İyi 3.Orta 4.Kötü 5.Çok kötü
25. Bir dönem önceki not ortalamanızı yazınız?
26. Günde ortalama kaç saat televizyon izliyorsunuz?
27. Ne tür televizyon programları izlersiniz?
28. Bilgisayarda günde ortalama kaç saat vakit geçirirsiniz?
29. Bilgisayar başında nasıl vakit geçirirsiniz?
30. Sigara içmeyi hiç denediniz mi? 1.Evet 2.Hayır

Pediatric Yaşam Kalitesi Ölçeği**Son bir ay içinde aşağıda verilen problemler seni ne kadar rahatsız etti?**

SIRA NO	SORUNLAR	HİÇ	HEMEN HİÇ	BAZEN	SIKLIKLA	HEMEN HER ZAMAN
	Sağlığım ve aktivitelerim hakkında					
1	Benim için bir sokaktan uzun yürümek zor oluyor					
2	Koşmak beni zorluyor					
3	Benim için spor aktivitelerine ya da egzersizlere katılmak zor oluyor					
4	Ağır bir şey kaldırmak bana zor geliyor					
5	Kendi kendime banyo yapmak ya da duş almak bana zor geliyor					
6	Evde sorumluluğum olan işleri yapmakta zorlanıyorum					
7	Ağrım var					
8	Kendimi yorgun hissediyorum					
	Duygularım hakkında					
1	Korkuyorum					
2	Üzgünüm					
3	Kızgınlığım					
4	Uyumada zorlanıyorum					
5	Bana ne olacağı konusunda endişeliyim					
	Diğerleri ile benim aramda					
1	Diğer çocuklar ile anlaşmakta zorlanıyorum					
2	Diğer çocuklar benimle arkadaş olmak istemez					
3	Diğer çocuklar benimle dalga geçer					
4	Benim yaşımdaki diğer çocukların yapabildiklerini yapamıyorum					
5	Diğer çocuklarla oynarken onlardan geri kalıyorum					
	Okul hakkında					
1	Derste dikkatimi toplamakta zorlanırım					
2	Derslerle ilgili bazı şeyleri unutuyorum					
3	Okul ödevimi yetiştirmekte zorlanıyorum					
4	Kendimi iyi hissetmediğimde okula gidemiyorum					
5	Doktora veya hastaneye gittiğim günlerde okula gidemiyorum					

	BANA YAPILDI		BEN YAPTIM
	Hemen hemen hergün Haftada en az 1 defa Ayda en az 1 defa Yarıyılıda 1 defa Hiç bir zaman		Hemen hemen hergün Haftada en az 1 defa Ayda en az 1 defa Yarıyılıda 1 defa Hiç bir zaman
1 Kesici aletlerle saldırma (bıçak, makas vb.)			
2 Sivri cisimler batırma (kalem, toplu iğne vb.)			
3 Tekme, tokat ve yumruk atma			
4 Bir cisimle vurma (sopa, çubuk, cetvel vb.)			
5 Bilerek omuz atma, dirsek vurma, çarpma			
6 Saç ve kulak çekme, çımdık atma, ısırma			
7 İterek, kolunu bükerek yere düşürme			
8 Üzerine bazı cisimler fırlatma, su ile ıslatma			
9 El-kol şakaşı yaparak ya da gıcıklayarak rahatsız etme			
10 Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma			
11 Küfür etme, aptal, salak, geri zekalı gibi sözler söyleme			
12 Hoşa gitmeyen isim (lakap) takma			
13 Dış görünüşüyle alay etme			
14 Konuşma tarzıyla alay etme (şivesi, kekemeliği vb.).			
15 Çeşitli nedenlerle sataşma, laf atma, kızdırma			
16 Tehdit etme			
17 Oyna almama			
18 Arkadaş gruplarına almayarak yalnız bırakma			
19 Konuşmama, sorularına cevap vermeme			
20 Diğer öğrencilerin konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme			

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda en az 1 defa	Yarı yılda 1 defa	Hiç bir zaman	Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda en az 1 defa	Yarı yılda 1 defa	Hiç bir zaman
21	Top oynarken bilerek pas atmama										
22	Söylentiler çıkarma ve yayma										
23	Yapmadığı bir şeyle ilgili suçlama										
24	Laf taşıyarak arkadaşlarıyla arasını bozma										
25	Hakkında çeşitli yerlere çirkin sözler yazma										
26	Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikâyet etme										
27	Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme										
28	Olur olmaz nedenlerle ispiyonlama										
29	Para ya da eşyasını zorla elinden alma										
30	Para ya da eşyasını çalma										
31	Eşyalarına bilerek zarar verme (kıрма, yırtma vb.)										
32	Defter ya da kitaplarını çizme, karalama										
33	Topunu alıp kaçma										
34	Elbiseleri yırtma, yırtmaya çalışma, kirletme vb.										
35	Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma										
36	Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma										
37	Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme										

KLİNİK ARAŞTIRMA BAŞVURUSU ETİK KURUL DEĞERLENDİRME FORMU

ETİK KURULUN ADI	: ERCİYES ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ETİK KURULU
AÇIK ADRES	: Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı Melikgazi/KAYSERİ
TELEFON	: 0 352 437 49 10 - 11
FAKS	: 0 352 437 52 85
E-POSTA	: byancar@erciyes.edu.tr

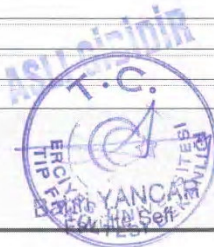
BAŞVURU BİLGİLERİ	ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Karaman İl Merkezindeki İlköğretim İkinci Kademedeki Okuyan öğrencilerde Zorba ya da Kurban Olma Sıklığı ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi.							
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜNÜN KODU								
	EUDRACT NUMARASI								
	SORUMLU ARAŞTIRMACININ ÖN VANI/ADI/SOYADI	Prof. Dr. Ahmet Öztürk							
	SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Halk Sağlığı							
	KOORDİNATÖRÜN ÖN VANI/ADI/SOYADI								
	KOORDİNATÖRÜN UZMANLIK ALANI								
	ARAŞTIRMA MERKEZİ	Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı							
	ARAŞTIRMA MERKEZİNİN AÇIK ADRESİ	Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı							
	BAŞVURULAN ETİK KURULUN ADI	Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu							
	DESTEKLEYİCİ VE AÇIK ADRESİ								
	DESTEKLEYİCİNİN YASAL TEMSİLCİSİ VE ADRESİ								
	UZMANLIK TEZİ/ AKADEMİK AMAÇLI	UZM. TEZİ	☐	AKADEMİK AMAÇLI	☐	DR. TEZİ	☐	Y. LİSANS TEZİ	☒

ARAŞTIRMA FAZİ VE TÜRÜ	FAZ 1	☐	
	FAZ 2	☐	
	FAZ 3	☐	
	FAZ 4	☐	
	BE/BY	☐	
	DİĞER	☐	DİĞER İSE BELİRTİNİZ
	İLAÇ DIŞI ARAŞTIRMA	☐	BELİRTİNİZ

ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEKMERKEZ	☒	ÇOKMERKEZ	☐	ULUSAL	☐	ULUSLARARASI	☐
-------------------------------	-----------	-------------------------------------	-----------	--------------------------	--------	--------------------------	--------------	--------------------------

DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	BELGE ADI	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili					
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ			Türkçe	☐	İngilizce	☐	DİĞER	☐
	ARAŞTIRMA BROŞÜRÜ			Türkçe	☐	İngilizce	☐	DİĞER	☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU			Türkçe	☐	İngilizce	☐	DİĞER	☐
	OLGU RAPOR FORMU			Türkçe	☐	İngilizce	☐	DİĞER	☐

DEĞERLENDİRİLEN DİĞER BELGELER	BELGE ADI		Açıklama
	ARAŞTIRMA BÜTÇESİ	☐	
	SİGORTA	☐	
	HASTA KARTI/GÜNLÜKLERİ	☐	
	İLAN	☐	
	YILLIK BİLDİRİM	☐	
	SONUÇ RAPORU	☐	
	GÜVENLİK BİLDİRİMLERİ	☐	
DİĞER	☐		

KARAR BİLGİLERİ	Karar No : 2011/436	Karar Tarihi : 02.08.2011
	Fakültemiz Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof.Dr.Ahmet Öztürk'ün sorumluluğunda yapılması tasarlanan ve yukarıda başvuru bilgileri verilen klinik araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş, gerçekleştirilmesinde etik sakınca bulunmadığına ve kurulumuz kararının başvuru sahibine ve dekanlık makamına arzına toplantıya katılan etik kurul üyelerinin oy birliği ile karar verilmiştir.	

ETİK KURUL BİLGİLERİ

ÇALIŞMA ESASI	Erciyes Üniversitesi Senatosunun 08.12.2010 tarih ve 16 nolu toplantı kararı
----------------------	--

ETİK KURUL BAŞKANI UNVANI/ADI/SOYADI : Prof. Dr. Kader KÖSE

ETİK KURUL ÜYELERİ

Ünvanı / Adı Soyadı Ek Üyeliği	Uzmanlık Dalı	Kurumu	Cinsiyeti	İlişki (*)	Katılım (**)	İmza
Prof. Dr. Kader KÖSE	Biyokimya	E.Ü. Tıp Fak.	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Halit MADENOĞLU	Anest. ve Rean.	E.Ü. Tıp Fak.	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☐ H ☒	
Prof. Dr. Olgun KONTAŞ	Patoloji	E.Ü. Tıp Fak.	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Duran ARSLAN	Çocuk Sağ. ve Hast.	E.Ü. Tıp Fak.	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. İrfan ÖZYAZGAN	Plastik ve Rek. Cer.	E.Ü. Tıp Fak.	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Doç.Dr. Polat DURUKAN	Acil Tıp	E.Ü. Tıp Fak.	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Doç.Dr. Hasan Basri ULUSOY	Farmakoloji	E.Ü. Tıp Fak.	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☐ H ☒	
Doç.Dr. Fatih TANRIVERDİ	İç Hastalıkları	E.Ü. Tıp Fak.	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Doç.Dr. Leyla HASDIRAZ	Göğüs Cerrahisi	E.Ü. Tıp Fak.	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Doç.Dr. Mehmet Güngör KAYA	Kardiyoloji	E.Ü. Tıp Fak.	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☐ H ☒	
Doç.Dr. Ertuğrul MAVİLİ	Radyoloji	E.Ü. Tıp Fak.	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Yard.Doç. Dr. Ferhan ELMALI	Biyoistatistik ve Tıp Bilimleri	E.Ü. Tıp Fak.	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Av. Zübeyde ÇELEBİ	Avukat	Rektörlük	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Ecz. Nuran YOZGAT	Eczacı	E.Ü. Tıp Fak.	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☐ H ☒	
Yusuf Oğuz ALTUNTAŞ	Sivil Üye	E.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Zehra İNCEDAL

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 28 Mart 1988

Medeni Durumu: Bekâr

Tel: +90 5433894082

email: zincedal@yahoo.com

Yazışma Adresi: Külhan mh. 23. Sk Şahin apt. no: 2 KARAMAN/ Merkez

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Selçuk Üni, Sağlık Yüksek Okulu, Ebelik	2008
Lise	Karaman Lisesi, Karaman	2004

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2009- Halen	Karaman Devlet Hastanesi, Koroner Yoğun Bakım	Hemşire
2008–2009	Karaman Sağlık Müdürlüğü ASM	Ebe

YABANCI DİL

İngilizce